અવધૂતી આનંદ
રંગઅવધૂત
પ્રમોદ

અવધૂતી આનંદ

ૐ

॥ શ્રીદત્તઃ પ્રસન્નોઽસ્તુ ॥

પોઝીટીવ

– રંગ અવધૂત

પ્રકાશક :- **જયંતીલાલ શંકરલાલ આચાર્ય**
પ્રમુખ, શ્રી અવધૂત સાહિત્ય પ્રકાશન ટ્રસ્ટ
નારેશ્વર (પો. સાયર, વાયા-અંકલેશ્વર - ૩૯૩ ૧૦૭)

(સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધીન છે.)

(દસમી આવૃત્તિ) સને ૨૦૦૦ (પ્રત : ૫૦૦૦)

અષાઢ સુદી ૧૫, ૨૦૫૬

કિંમત : ૨૫ રૂપિયા

-: મુદ્રક :-
સુવાર્ણા
સી/૧, સરદાર એસ્ટેટ,
આજવા રોડ, વડોદરા - ૩૯૦ ૦૧૯.
ફોન : ૫૬૨૨૭૮

અનુક્રમણિકા

ભજન	પૃષ્ઠાંક
અકકલસે ખુદાકો પહેચાના રે	૧૮૮
અજબ ખેલ જોયો રે, જોયો તે તો જોવું ભૂલ્યો	૧૫૪
અધવચ્ચ વગડે લૂંટાઈ રે, દોલત મારી લાખની	૧૯૭
અનસૂયા મા ! ના ઠરવા દે લોક મને ઘર માંહ્ય જો	૫૦
અનુપમ હીરલો પાયો બાબા ! અનુપમ હીરલો પાયો	૧૪૩
અબ ખૂબ હઁસો અબ ખૂબ હઁસો	૨૮૨
અબગુન ન મોરે, પ્રભુ ! દેખો રે	૪
અબ તો લહર મરન કી આઈ સાધો !	૧૭૯
અબ ન મોહે હરિમિલન બિન આસ	૫૭
અબ મૈં કહાં જાઉં ચરણ છોડ તોરે	૧૮૨
અબ મૈં ભઈ મસ્ત પિયા, પકડ દસ્ત તેરો	૧૮૩
અયિ માત સરસ્વતી	૨૭૮
અરે ઓ દીનના દાતાર ! દિગંબર દત્ત જગ કિરતાર	૪૬
અવધૂત દેખ લો, જેથી જન્મમરણ મિટ જાય	૭૮
અવધૂતોં કી ગત ન્યારી હૈ	૧૭૪
અવળું સવળું બોલું રે, સંતો મારા ક્ષમા કરે	૧૫૬
અવિવેકે ભરિયું રે જગ બધું ઊંધું જુએ	૧૩૭
અંગ્રેજી કકકો કહું સૌ સાંભળો	૮૮
અંદર ગોતા લગાવ પ્યારે !	૧૭૭
આ કળિયુગમાં સહુ ઠોર - નઠોર થયા જન પાંખડે પૂરા	૫૮
આખર ખોટી રે, માનવી ભજી લે જગ કરતાર	૧૧૨
આ ગયા મુકામ અસલી, બાબા !	૧૮૦
આજ આનંદનું પૂર ઉરમાં વહે, છોળ....	૩૧
આજ હમારી જીવનનૌકા ભરદરિયે ડૂબું ડૂબું કરે	૪૨
આજે સૂણી ચમનમેં, મોહન તિહારી બંસી	૪૧
આતમ જાન લિયો મૂલ હિસે	૧૬૯
આનંદવાજાં વાગે ગગનમાં ઘણણણ ઘંટા ભેરી (મંગળ આરતી)	૨૨૦

આન પડા નાથ ! દરપે શરણમેં લિજીયેજી	૧૬૮
આવ દિગંબરા દત્ત કરુણાકરા	૧૯
આવો આવો દયાળ, સ્વામી દત્ત કૃપાળ	૪૫
આવો જો સંતો તો વાતો બે કરીએ	૮૦
આવો હરિજન હેતે રામને સંભારો	૬૦
ઊઠ અઘભંજના દત્તમુનિરંજના સંસૃતિગંજના...	૫
ઊઠને જીવ ઉદ્યોગ અદકો કરી, જનમનાં...	૧૨
ઊઠને મૂઢ આલસ્ય નિંદ્રા ત્યજી, સમરી...	૨૨
ઊંઘતાનો પાડો રે જાગે તે તો પાડી હરે	૧૪૯
એક અગોચર બ્રહ્મ પ્રકાશે	૮૧
અક અલખ નિરંજન સબ જગ, ભૂચર...	૭૨
એક અક્ષર અવિનાશ વ્યાપ્યું બધે, તેજ...	૨૮
એક આધાર કિરતારનો જગમાં...	૯
એક કિરતાર કલિતાર સૃષ્ટિ તણો, મૂકીને...	૭
એક દિગંબર દેખા, અવધૂ !	૩
એવો દિ દેખાડ	૧૯૨
ઓચિંતો હું તો જાગ્યો રે, સદ્ગુરુસાને નિંદથી	૧૯૭
ઔષધિ કૌન પિલાવે ? ગુરુ...	૩૫
કક્કો કહું છું ધ્યાન દઈ સૌ સાંભળો	૮૨
કરના થા સો તો કર લીના અબ	૨૪૭
કરની બીન કથનીકી કીમત કૌડી જાન બજારો હૈ	૧૭૫
કરવું તો નિષ્કામ કર્મ, હો સાધો !	૧૪૬
કર સત્સંગ અભીસે પ્યારે ! નહિ...	૧૭૫
કરે નિજ દાન જો સોઈ, દિગંબર...	૪૩
કહે દિવાના મુજકો, દુનિયા, કહે દિવાના મુજકો	૪૦
કહાં જાના નિરબાના, સાધો !	૬૯
કામાધીન થઈને (ફટકો)	૨૮૫
કાહેકો મન સોચ કરત હૈ રામભજન કર દિનરાતી	૧૭૪
કોટિ સૂર્ય શી પ્રભા !	૨૮૩
કયા ખોજે અજ્ઞાના ? અવધૂ !	૬૨

ખુલ્લં ખુલ્લા મહાસભાને અબકી બાર પુકારા હૈ	૨૪૮
ગાઓ ગાઓ આજે ગુરુજીનો ગરબો	૨૦૫
ગાજે અતિશે ઘેરો અંતરનાદ અનેરો	૬૨
ગીતા અજબ પઢાયા રે, મુજકો ત્યાગી બનાયા રે	૬૪
ગુરુ આવો બલિહારી તમારી છે !	૪૪
ગુરુએ બતાવ્યું અચરજ આજ, ગુરુએ...	૧૬૦
ગુરુ ગુરુ કરતા આ જાઓ મારા પ્રાણ !	૪૫
ગુરુ ઘર આવ્યા, વિઘ્નો સહુ દૂર સિધાવ્યાં	૩૬
ગુરુચરણ પ્રીત મોરી લાગી રે !	૪
ગુરુ દત્ત દિગંબર તવ શરણમ્	૪૮
ગુરુદેવ દત્ત દયાળ સ્વામી વંદના...	૨૧૬
ગેંદ ખેલું રે હું તો સાહેલી સંગ	૧૯૬
ઘનઘોર વ્યોમ અજ છાયો નભમેં સુરધનુ ખીંચવાયો	૭૭
ઘરની ઘરની ઘરની રે, મૂળ	૧૩૧
ઘાડી ઔદુંબરની છાંય, નીચે કોણ પેલું જાને	૫૧
ચલો મોરી આલી ગુરુકી મઢૈયા	૧૬૭
ચલો સખીરી પિયા મિલન કો...	૧૭૨
ચૌદ બ્રહ્માંડ મેરી ઝોલી મેં	૩૯
છેડ મા છેડ મા છેડ મા રે, વાત...	૧૩૧
છોડ દિયા માઈ સંસારા	૧૬૬
છોડું ન મૈં દિલસે અબ સાંઈ	૧૬૨
છો સુખે નિંદતા નિંદકો હરિ મને, લાજ	૨૯
જપી લે હરિનું નામ રસાળ	૪૯
જય કરુણાકર દત્ત દિગંબર !	૨૭૯
(જય જય) ગુરુ મહારાજ, ગુરુ...	૩૩
જય જય જય બજરંગ (આરતી)	૨૨૨
જય જય મુનિવર દત્ત દિગંબર...	૨૨૦
જય જય જય હેરંબ (આરતી)	૨૧૯
જય જય સ્વામી સદ્‌ગુરુ વંદુ વારંવાર	૨૦૩

જય યોગીશ્વર દત્ત દયાળ તું જ એક જગમાં પ્રતિપાળ (દત્તબાવની) ૨૦૭
જહાં પે દેખું વહાં પે સાહેબ, વો... ૧૭૧
જાગીને મેં તો જોયું રે, અચરજ... ૧૯૮
જાગ્યને જોગીડા દત્ત દિગંબરા, તુજ... ૬
જીવતાં દખ લો, માંહે જીવનજયોત અલખ ૧૯૫
જીવન દો દિનકા, નહીં ભરોસા જમકા ૧૮૭
જુવાની દિવાની, પ્રાણી ! જુવાની દિવાની ૧૫૯
જૂઠમાં જિંદગી જાય નર જો વહી, પાણીનું ૧૫
જે જાયું તે જાય, જગતમાં જે જાયું તે જાય ૬૬
જે જે દિસે તે દત્ત ૨૭૦
જેના દિલમાં દીનના દાઝ નથી, એવા... ૫૫
જેને જ્ઞાન નિરામય બૂટી જડી, તેને... ૫૬
જો આપકો દેખે ન ઉસકો દૂસરા દિખતા નહીં ! ૧૭૨
જો ચાહે સો કહના, પ્યારે જો ચાહે સો કહના ૧૮૬
જોયો આજે, યતિવર ત્રિભુવનમાં રાજે ૨૦૩
જ્ઞાનઘટા ઝુકી આઈ, ચિદાકાશે, સંતો ઝુકી આઈ રે ૧૩૨
જયારે પતન થશે દેહનું આ ૨૨૪
જયાં ત્યાં ભાસે એક જ સાંઈ ! જયાં... ૧૪૪
ઝૂલો ઝૂલો રે, અવધૂતા ! ૨૭૪
ઝૂલો ઝૂલો રે, દત્ત દિગંબર સ્વામી ! ૨૭૩
ઝૂલો રે કુંવર પારણે ૨૭૫
ઠાડે ઔદુંબરતરુતલપે ગાણગાપુર સ્વામી (નૃસિંહસરસ્વત્યષ્ટક) ૫૨
ઠુમ ઠુમ ઠુમ ચાલી અગમ ગઢ, ગુરુજી ! ૨૦૧
ઠેરન દે દિન ચાર, સાંઈ તેરે દ્વાર પે ૩૮
ડાચું શું દર્પણ દેખે રે, મૂરખ પ્રાણી ૬૫
ઢૂંઢત દેખા જગતમેં, સાર વસ્તુ હૈ એક (દત્તાષ્ટક) ૨
તનકી સુધી ન જિસકો, જનકી કહાં સે પ્યારે ? ૧૭૦
તપસી ! ઊંધું વેતર મા, કંસાર... ૨૩૨
તપસી છોડ દિયા સંસાર ! ૭૩
તપસી ! બ્રહ્મ અગોચર એક, એ ૨૪૦

તં...તનન વાગે અજાયબ તંબૂરો ૧૯૯
તમન્ના દિલમેં યહી એક સાંઈ હૈ ૧૭૯
તમારે ને હમારે ના કશો સંબંધ છે મૂળે ૧૩૯
તીરથ કહાં જાના ! મેરે ભાઈ ? ૩૫
તું તો દત્ત દિગંબર ભજને રે ૧૨૪
તું...હું...તું...હું કોયલડી પોકાર ! હરિ... ૬૦
તોડી દિવાલો મહેલની બેઠા જઈ મેદાનમાં ૧૯૩
થયો આનંદ, દીઠો સચ્ચિત્સુખકંદ ૨૦૫
દત્ત ગુરુ અવધૂત ભજી લે ૨૧૮
દત્ત દત્ત બોલો, આનંદમસ્ત ડોલો ! ૫૫
દત્ત દિગંબર એક અધારા, યહ ૪
દત્ત દિગંબર દેવ ભજી લે પ્રાણી ૨૧૮
દત્ત દિગંબર મન સુમરી લે પુણ્યપાથેય ભરી લે ૩૪
દરદીનું દરદ એક દરદી જાણી શકે ૨૦
દરશન દીજો દાડી, સદ્ગુરુ મારા ૨૦૪
દિગંબર દત્ત યોગી શા, મળો ના બીજી ઉર આશા ૫૪
દિગંબરા દિગંબરા શ્રીપાદવલ્લભ દિગંબરા ૩૩
દિગંબરા દિગંબરા શ્રીપાદવલ્લભ દિગંબરા (આરતી) ૨૨૧
દિલરૂબા દિલકી સુનાઉં, સુનનેવાલે કૌન હૈ ? ૨૧૯
દિલ લાગી આગ બળતી ઉગારો રે ૧૦૦
દીનાનાથ દયાળુ તાત ! આજે શેં રૂઠયા ગુરુનાથ ? ૪૨
દુખિયારી નાર પિયુ તુજ કાજે રે ૯૮
દુનિયા આ મનનું મટકું રે, પામર પ્રાણી ૬૫
દુર્લભ મોંઘું બ્રહ્મજ્ઞાન, દુર્લભ મોંઘું બ્રહ્મજ્ઞાન ૧૬૧
દેખ લિયો મોહન મેં માઈ ! ૧૬૩
દેહ તે ડાકોર (અભંગ) ૧૯૨
દેવમંદિરમાં દેવ બિરાજે અનહદ વાજાં વાગેજી ૧૩૪
ધાર્યું ધરણીધરનું થાય, મૂરખ, કાં મન તું પસ્તાય ? ૧૨૬
ધૂનો ૨૮૭
નથી ગમતું, નથી ગમતું આ ઘેર જાવું પેલે દ્વાર ૩૨

નવ સૂઝે કામ, કંથ વિદેશે રે !	૧૦૧
નહિ જાઉં રે નેહાળે, મહેતાજી મારે	૨૦૨
ના દોસ્ત દુશ્મન કોઈ હમારા, હમ સદા નિ:સંગી હૈં	૧૩૮
નામસુધારસ જે જન ચાખે, કાળ ન આવે પાસ રે	૧૩૧
ના ! હું, ત્યાં શું માહરું ? તારું સઘળું નાથ !	૧૪૧
નિરંજન પદ તો મુખસે ન બણ્યોઁ જાય	૧૭૭
નીતિ નેવે મૂકી રે અનીતિ કાં કોટે ઘરી ?	૧૫૦
પશ્ચિમ વાની રે, વાદળી, ઝેરી બરખા થાય	૧૧૮
પહેરી લીધા વીંટલા તારા હો અંબે	૨૧૫
પીવું, તો જ્ઞાનામૃત પૂર્ણ, હો પિયાસૂ !	૧૪૭
પૂર્વ એક અદ્વિતીય બ્રહ્મ	૨૮૨
પ્રભુનો મારગ છે શૂરાનો, કાયરનું નહિ કામ	૧૧૪
પ્રભુ પરખ્યા હૃદે જેણે, ફરે ભમતો જગે શાને ?	૧૫૭
પ્યારે !ભજ લે રામ દિન રૈનાં	૧૬૯
ફટ રે ભૂંડા આ શું કર્યું ?	૬૭
બન જા અબ હુશિયાર, કાલકા નહિ ઠિકાનાજી	૧૬૨
બન જા અવધૂતા અવધૂતા, શોકમોહ અતીતા	૧૮૪
બન જા દિવાના દિવાના, અસલ ફકીરી બના	૧૮૬
બલિહારી તારી ગુરુજી, શેં મુખ ગાઉં ?	૨૦૫
બાલમ આજો મારે દેશ, મારો જોબન બીથો જાય	૭૭
બેઠો બેઠો ભાળે રે, જોગી બીજું કાંઈ ના કરે	૧૫૫
બોલ બોલ બોલ પ્રેમવેણ એક બોલ	૩૮
બોલ રહી કાકિલ કાનનમેં !	૧૬૪
ભઈ મતવાલી પિયાકે દિદાર પાયે	૧૬૬
ભકતનકે કાજ જોગીવેષ ધર્યો રાજ, શી બલિહારી !	૫૧
ભક્તિની મુક્તિ છે દાસી, ઓ લાલ !	૧૪૬
ભક્તિ હરિ-પ્રેમ અજોડ, હો પંથી !	૧૪૭
ભજો શું મૂરખ ભૂત અનેક ? ઈશ્વર છે સઘળે એક	૧૨૭
ભણતર મોટું ભૂત, તપસી !	૧૩૪
ભર્યું જયાં ત્યાં પ્રભુ તારું અનુપમ રૂપ અવધૂત	૧૪૩

ભવભયહારક શ્રીહરિ, પ્રણમું વારંવાર (દત્તદશક)	૨૧૪
ભાવથી ભજન કર, હરિ તણું રટણ કર	૧૧
ભાવ વિન ભક્તિ નવ કામ આવે કદી	૧૬
ભિક્ષા ૐ દે, મા પારવતી ! જેથી આતમામાં થાય રતિ	૫૭
ભેદમાં ખેદ અભેદ નિર્વાણ છે	૨૫
મનકો બિન મારે ગોસાંઈ ઐસો મિલે ન કબહૂ ભાઈ	૧૭૯
મન છોડ દે કપટ હરિપદ ભજ રે	૬૩
મન મર્કટ રે, કેમ ભમે છે નિત નિત નૂતન ડાળીએ	૧૨૮
મન મરજીવા ! છે મોતી અમુલખ એક અંતર-સાગરે	૧૨૯
મન મૂઢ અજાણ ! ફાંફાં કાં મારે છે અમથાં આભમાં	૧૨૮
મન મૂરખ નાદાન અતિશે, શી રીતે સમજાવું રે	૮૦
મનુવા, ધરી લે, ધરથી પ્રભુ પ્યારું ધ્યાન	૧૯૪
મનુવા, હરિ ભજ ઝટ નાદાન !	૧૪૪
મનુવા, હરિ ભજના, હરિ ભજના	૧૮૫
મરી તો ગયું રે મૃત્યુ, મરી તો ગયું	૧૫૮
માઈ, મોરે આનંદ ઉર ન સમાય	૫૮
મારા મન મંદિરિયા માંહ્ય, આજે આનંદ આનંદ	૨૦૬
મારા હૈયા કેરો હાર, દત્ત એક અવધૂત	૪૮
મૂકી દીધી કલમ બંધો, હવે કાંઈ ના લખવું છે	૨૪૬
મુખસે હરિ હરિ બોલ	૨૧૮
મૂળ સંસારનું મૂઢ મન માંકડું	૩૩
મૂળે ૐ બ્રહ્મ નિર્ગુણ	૨૬૯
મેરો દત્ત દિગંબર એક હિ તારણહાર	૧
મૈં તો દત્ત દિગંબર ધ્યાઉં	૩૯
મૈં તો બેઠા ગુરુપદ પાસ, ચિંતા અબ કાહે ?	૧૮૯
મૈં દિવાની દિવાની હક ઘરકી પ્યાસી	૭૦
મોહે દત્તદરસનકી આસ ! કોઈ મિલાવો રે !!	૧૮૧
યહ ઘર નહિ તેરા નહિ તેરા, સમજ મન મેરા	૧૮૪
રડે કાં બાળ ?	૨૭૭
રમે રામ સહુ ઘટ વિષે, રહીમ દયાઘન એજ	૧૪૨

રહી ન સુધબુધ તનકી સખીરી ૫૩
રામ કહો કે શ્યામ ૧૯૧
રુદિયામાં દીવા!, તોએ અકરમી અથડાતી ૧૩૭
રે મન ! મસ્ત સદા દિલ રહના ૧૬૮
લખવું અને બકવું નકામું, હા ! વધ્યું અવળું બધે ૭૧
લહિયાનો પાર નહિ અલખ નિહાળો ૨૦૭
લાખોમેં કોઈ બિરલો હિ ઐસો હૈ ૧૭૮
વગડામાં વસો શીદ કીધો, ઓ નાથ ! કેમ રીસાયા ? ૪૯
વડલા હેઠે બાવો રે, ટાઢી ટાઢી ધૂણી તપે ૧૫૪
વનવગડાની શીતળ છાયા જોગી જંગલમાં વસતો રે ૧૩૩
વંદું દત્તપદાંબુજ સાર ! ૪૩
વસમી છે વાટ, એ તો, વસમી છે વાટ ૧૫૮
વસમી છે વાટડી, માંહે કંટક શૂળ અપાર ૧૯૪
વહાંકી બાત ન્યારી હૈ મેરે ભાઈ ૧૯૯
વાણી માંહી શૂરા રે, વળો નિજ મૂળ ભણી ૧૫૩
વાંચ વાંચ વિશ્વ ગ્રંથ, વાંચવા જો ચાહના ૧૪૫
વાહ ફકીરી કોન અમીરી ? દાસી તેરે ચરણોમેં ૭૫
વાહ વાહ રે આજે આનંદની હેલી ! ૨૦૦
વાંચ્યા સમગ્ર બને પત્ર (શરણગમન) ૨૨૩
વિષયની વાડીમાં જીવ ભૂલો પડયો ૧૭
વૃથા શાસ્ત્ર ન શસ્ત્ર કુટાવી માટે (દત્તનામસ્મરણ) ૨૪૯
વેણુ વાગે અલી ! હૃદયકુંજે હરિ રાસ રમતા ૨૪
શી કરું અર્ચના દત્ત દયાઘના તું વિના ૩૦
શું થયું રૂપ તારું જીવ ગયું ફરી ? ૬૮
શૂન્ય શિખર પર ચઢી નિહાળ્યો વીજળીનો ચમકાર ! ૬૩
શું મૂખે વર્ણવું કીર્તિ કિરતારની ? ૧૩
સખી અલેફ અજવાળી રાત ગરબે રમીએ રે ૯૩
સખી અંતરમાં વ્રજરાજ બાહેર શી જઈએ ? ૧૦૫
સખી ઝાડ ગળે ફળ આપે, દુખડા કયાં રડીએ ? ૧૦૭
સખી પડવે દીધો પાય પિયુ પરદેશ રે ! ૯૬

સખી શરદપૂનમની રાત ગરબે રમીએ રે !	૧૦૮
સગપણ સાચું રે, શીલનું, જેથી રીઝે શ્યામ	૧૧૬
સતસે નાહી ચીજ પરાઈ	૭૬
સદા ભજો ગુરુદેવ, ગુરુ બિન નાહી કોઈ અપના	૧૬૧
સંતો વેરાગી ! ખાઓ અવધૂતી ખીચડી	૬૧
સમજ મન મારા રે જાવું એક દિન વહી	૧૪૮
સર્વ વાસુદેવ ઈતિ	૨૭૧
સહુ ભેગા મળી ગાઓ દિગંબર દત્ત અવધૂતને	૪૭
સાનમાં સમજાવ્યું, શાણે, સાનમાં સમજાવ્યું	૧૫૯
સુખ થયું, દુ:ખ ગયું, કેવું	૧૮૯
સુનેરી મૈને હરિમુરલીકી તાન !	૫૮
સૂણ ચતુર સુજાણ, વાતલડી કહું છું રે તુજને મીઠડી	૧૩૦
સૂણ સહિયર નિજ કર્મ તણી કથની કહું	૧૦૩
સૂતો શું તાણીને સોડ ? આખર ઊડશે સઘળા કોડ ?	૧૨૫
સૂન સૂન તપસી ! જ્ઞાન સૂનાઉં, ફિર ફિર ધ્યાન લગાવ	૩૬
સૂનો પૂકારે મજહબ સારે	૧૭૧
સો વાતોની એક જ વાત, તપસી ! સાંભળ સુજાત (આત્મવિચાર)	૨૨૭
હમારા અસ્થાન મરઘટઘાટ	૭૫
હમો મનમોજી ફરનારા, હમોને બાંધનારું કૂણ	૧૪૦
હમસે મત મીલો, મત મીલો	૧૬૪
હમ કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહ ગાયેંગે	૧૬૫
હમારા ભેખ ભિખારીકા	૧૬૫
હમો ચંગા હમો ચંગા	૧૯૦
હરિગુણ ગાઓ રે પ્રીતથી, થાશે બેડો પાર	૧૧૩
હરિજન આવો રે, હેતે હરિરસ પીવા	૧૫૧
હરિજન આવો રે, હેતથી ધરીએ હરિનું ધ્યાન	૧૧૭
હરિના નામનો સૌથી મોટો છે આધાર	૧૯૫
હરિ હરિ ગાતાં રે, હરિજન હરિ થયા	૭૦
હા અને ના તણી વચ્ચે હૈયું ઝુલતું હતું	૭૦
હુઆ કયા યે મુઝે સાંઈ, ન મૈં જાનું ન તું જાનું	૧૭૩

હું તો નમું છું અનસૂયાસુતને રે ૧૧૯
હું તો માગણ, ગુરુઘરદાસી રે ૧૨૪
હું તો વરી છું શ્રીપાદયતિને રે ૧૨૧
હું ભિખારી ભિખારી, ગુરુઘરની દાસી ૭૯
હું - મારું દુ:ખ - મૂળ છે, તું - તારું સુખ - મૂળ ૧૪૦
હું મૂરખ નાદાન, સંતો, હું મૂરખ નાદાન ૨
હોય કોઈ પ્યાસા રે, આવો અમીરસ પીવા ૧૪૯
હોય દેવાંશી તે તે દેવને ઓળખે ૨૬

When my long day draws down to dark at last,
And from my fingers falls the worn-out pen.
I shall not boast a wealth of volumes vast
On themes abstruse, to win the praise of men.
My vagarant rhymes, my tales of bygone days
Are autumn leaves a wind-tossed tree has shed.
And few will deem worth a meed of praise,
Or backward turn to read a page once read.
But I shall be content if you, my friends,
Who know my lack of literary lore
Cay say, when my inglorious scribbling ends.
"He won the love of folk whose hearts were sore
An evil deed he never called to mind.
Nor wrote a line that left a sting behind."

C. S. D.

અને છેલ્લે જ્યારે મારા લાંબા (આયુષ્યના) દિવસો (મૃત્યુના) અંધકારમાં ભળી જશે.

તથા મારી આંગળીઓની પકડમાંથી થાકેલી કલમ છૂટી જશે,

ત્યારે લોકોની પ્રશસ્તિઓ જીતવા માટે ફાવે તેવા વિષય ઉપર લખાયેલ મોટાંમોટાં પોથાંથોથાંનાં ખડકલાઓના ઐશ્વર્યની બડાશ હું નહીં હાંકું.

મારી સ્વૈર કવિતા, વીતેલા સમયની વાર્તાઓ એ તો પવને ખેરવેલાં અને તહીં તહીં ઊડતાં પાનખરનાં વૃક્ષપલ્લવો છે.

અને તેના ઘણા ઓછા પ્રશંસકો નીકળશે.

અથવા વંચાયેલ પાનને ફરીથી વાંચવા પ્રેરાશે, પરંતુ હે દોસ્તો, તમે કે જેને મારી સાહિત્યિક સમૃદ્ધિની ઓછપનો ખ્યાલ છે તે મારી આ ક્ષુલ્લક લેખિનીની પ્રવૃત્તિના અંતમાં કહી શકો કે, આ તે છે જેણે આર્તહિયાંની ચાહના સંપાદન કરી હતી, જેણે દુષ્કૃત્યનો સંકલ્પ શુદ્ધાં કદી યે કર્યો નથી અને જેની પાછળ કંઇક ડંખ હોય એવી એક લીટીય એણે લખી નથી, તો મને પૂર્ણ સંતોષ થશે.

નિવેદન

(દશમી આવૃત્તિ)

પૂ. શ્રી રચિત અવધૂતી આનંદની નવી આવૃત્તિ પ્રગટ કરતાં આનંદ થાય છે. પૂ. શ્રીનાં ભજનો સાહિત્યની દ્રષ્ટિએ પણ ઉત્કૃષ્ટ પૂરવાર થયાં છે. એમાં રહેલા કાવ્યગુણોને ગાવાનું આ નિવેદનનું ગજુંય નથી કે અવકાશ પણ નથી. પરંતુ ભજનોનું ભાવ જગત પણ ઊંચુ છે. વળી વૈચારિક રીતે પણ અંદર રહેલ તત્ત્વજ્ઞાન પર પણ ઘણા વિદ્વાનો મુગ્ધ છે. તેથી જ અવધૂતી આનંદની આવૃત્તિઓ વારે વારે છાપવી પડે છે.

વળી કેટલેક સ્થળે કેવળ અવધૂતી આનંદનાં જ ભજનો ગાવાનો રિવાજ છે. તેવા મંડળોમાં અવધૂતી આનંદની માંગ વધુ રહે છે.

આ નવી આવૃત્તિમાં ભરૂચના અવધૂતી કલાકાર સ્વ. પ્રમોદ પટેલ દ્વારા પહેલાં બનાવેલું મુખપૃષ્ઠ મુકયું છે.

શતાબ્દી વર્ષમાં સ્વ. જમીયતરાય સીદ્ધર્યુ લિખિત ૬૦ ભજનોનું વિવેચન થયું હતું. તેને ધ્યાનમાં રાખી બીજા ૪૧ ભજનોનું વિવેચન અવધૂતી મસ્તી - શતાબ્દીપૂર્તિ રૂપે પ્રગટ થયું. હવે સમગ્ર અવધૂતી આનંદના ભજનોનું વિવેચન યથાવકાશે અલગ અલગ ભાગોમાં પ્રગટ કરવાનું વિચારાયું છે. પૂ. શ્રી એ મનોરથ પૂર્ણ કરશે એવી શ્રદ્ધા છે.

દાતાઓના નામ

૧	શ્રી જગદીશભાઈ કાંતિલાલ સોની (કપડવંજ)	૫૦૧/-
૨	શ્રીમતી સુહાસિની બેન મહેતા (વડોદરા)	૧૫૧/-
૩	શ્રીમતી સુષ્માબેન દક્ષેશભાઈ શાહ (કુંજરાલ)	૧૦૧/-
૪	શ્રીમતી અનુપમાબેન ભાસ્કરભાઈ દેસાઈ (મુંબઈ)	૩૬૫/-
૫	શ્રી દિક્ષીત રીમુભાઈ (ભરૂચ)	૫૦૧/-
૬	શ્રી સોમાભાઈ શાહભાઈ સોલંકી (બારાસોલ)	૫૦૧/-
૭	શ્રી મુકેશ જી. બક્ષી (વડોદરા)	૫૦૧/-
૮	શ્રી પપ્પુ - સ્નેહલ - વંદનાબેન - સંજયભાઈ કાપડીયા (સુરત)	૫૦૧/-
૯	શ્રી એક શ્રી રંગ ભકત (અમદાવાદ)	૫૦૦/-
૧૦	શ્રી રાકેશ હીરાલાલ દવે (અમદાવાદ)	૧૦૦૦/-
૧૧	શ્રી ધનંજય દેસાઈ (વલસાડ)	૧૧૧૧/-
૧૨	શ્રી સ્વ. છોટુભાઈ નાયકના સ્મણાર્થે હા. ભરતભાઈ દેસાઈ	૧૦૦૧/-
૧૩	શ્રી પિયૂષભાઈ મધુભાઈ સોની (બોરસદ)	૧૧૦૦/-
૧૪	શ્રીમતી શાંતાબેન જયંતીલાલ કાપડીયા (રાજપીપળા)	૧૦૦૧/-
૧૫	શ્રીમતી આશાબેન ગૌરાંગભાઈ રાવલ (અમદાવાદ-USA)	૧૦૦૦/-
૧૬	શ્રીમતી માણેકબેન અને રમીલાબેન સોમપુરા (લંડન)	૭૦૦/-

અંતમા પૂ. શ્રીના ચરણે સાદર દંડવત્ પ્રણામ કરી વીરમું.

-પ્રકાશક

નિવેદન

(બીજી આવૃત્તિ)

લગભગ દસેક વર્ષથી ખલાસ થઇ ગયેલી અવધૂતી આનંદની આ બીજી આવૃત્તિ આજે વાચકવૃંદમાં કરકમળમાં ધરવાનો સુયોગ પ્રાપ્ત થતાં અમને સવિશેષ આનંદ થાય છે.

અમે પૂજ્ય મહારાજ શ્રી રંગ અવધૂતજીની નાની મોટી અન્ય કૃતિઓની અનેક આવૃત્તિઓ કઢાવી અને આ પુસ્તકની ઘણી જ માંગ હોવા છતાંય એ બધાં પ્રકાશનો અને કેટલીક ઇતર પ્રવૃત્તિઓને લીધે આ પ્રકાશનમાં વિલંબ થયા કર્યો એ જણાવતાં અમને ખરેખર સંક્ષોભ થાય છે. એ વાત ખરી કે પૂજ્ય મહારાજશ્રીના કેટલાંક ભજનોની નાની નાની પુસ્તિકાઓની નવી નવી આવૃત્તિઓ બહાર પડ્યે જ જતી હોવાથી ભજનાનંદી વાચકવર્ગને સમાધાન અને સંતોષ રહેતાં હતાં પરંતુ પૂજ્ય શ્રી અવધૂતજીના એ અવધૂતી આનંદના રસથાળમાંની અવધૂતી મસ્તીભરી વાનગીઓનો આસ્વાદ આમતેમ ક્યાંકથી પણ એક વખત મેળવી લીધા પછી એ નશામાં મસ્ત રહીને એનો સાચો આનંદ સ્વેચ્છાએ માણવાની વૃત્તિથી એ સમય બૃહત્ ભજનસંગ્રહ વસાવવા માટે એ ભોગી ભૃંગ ઝંખતા હતા અને કાગડોળે આ પ્રકાશનની રાહ જોયા જ કરતા હતા એટલું જ નહિ પણ પઠાણી ઉઘરાણી કર્યા કરતા હતા. આજે આ અવધૂતી આનંદની સુધારાવધારાવાળી નવી આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરીને એ બધાના ઋણમાંથી મુક્ત થતાં અમને ખરેખર આનંદ થાય છે. વિશેષ ખુશી થવાની વાત તો એ છે કે આ સંગ્રહમાં આજ સુધીમાં અમને પ્રાપ્ત થયેલાં લગભગ બધાં જ ભજનોનો સમાવેશ કરી લેવામાં આવ્યો છે અને પૂજ્ય મહારાજશ્રીનાં કેટલાંક અપ્રાપ્ય એવાં ચિત્રો પણ આ આવૃત્તિમાં જોવા મળે તેમ છે.

વળી પહેલી આવૃત્તિના પ્રકાશન વખતે ભજનોના શાસ્ત્રીય રાગ,

તાલ અમે મેળવી શકયા નહોતા તે આ વખતે એક વખતના રેડીયો કલાકાર અને હાલમાં વડોદરાની ઈન્ડીઅન મ્યુઝીક કોલેજમાં વાયોલીન વિભાગના મુખ્ય પ્રાધ્યાપક, ગાયન અને વાયોલીન વિશારદ શ્રી કંચનલાલ જમનાદાસ શાહના સૌજન્યભર્યા નિષ્કામ સહકારથી અમે પ્રાપ્ત કરી શકયા છીએ તે એમની સેવાભક્તિ પ્રભુચરણે નિવેદિત કરી એમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. આ રાગ તાલને લઇને શાસ્ત્રીય સંગીતમાં રસ ધરાવનારાઓને ભજન ગાવામાં સરળતા ભર્યું દિશાસૂચન મળશે એવી ખાતરી છે, પરંતુ સંગીતની રાગરાગણીઓની માથાકૂટમાં ન પડનારી સામાન્ય આમ જનતાના માર્ગદર્શન અર્થે પહેલી આવૃત્તિમાં મૂકેલા લોકપ્રિય રાહની નોંધ તે તે ભજનને મથાળે એની એ જ એવી કાયમ રાખી છે.

સંગીત શાસ્ત્રના જાણકારો સારી રીતે સમજે છે કે એકનું એક જ ગીત કે ભજન અભ્યાસી ગાયકો સમય અને પ્રસંગને અનુરૂપ જુદી જુદી ઢબે જુદા જુદા રાગમાં રજૂ કરતા હોય છે પરંતુ ભજનમાં રાગ કરતાં ભાવ એજ પ્રધાન વસ્તુ છે એ ભૂલવું ન જોઇએ. રાગ વિનાનું ભજન એ લૂણ વિનાના ભોજન જેવું કદાચ ફીકું લાગશે. પણ ભાવ વિનાનું ભજન એ તો ભૂખ વિનાના ભોજન જેવું નકામું, અપાયકારક નીવડશે. એટલે ભજનમાં રાગ કરતાં ભાવ જ અંતરના તાર ઝણઝણાવવામાં અતિ મહત્ત્વનો ભાગ ભજવે છે એ નિર્વિવાદ છે. પરંતુ ભાવની સાથે રાગનો સુમેળ સધાય ત્યારે તો દૂધમાં સાકર જેવો સાત્ત્વિક આનંદ છવાય છે અને ગાનાર સાંભળનાર બંનેય ભજનના ભાવની સાથે તદ્રૂપ બની જઇ કોઇ અનોખી મસ્તીમાં આવી જતા હોય છે. આ ભજનોમાંથી આવો આનંદ સહેજે મળે છે એમ અનુભવીઓનું કથન છે.

ગુરુ દ્વાદશી, વિ.સં. ૨૦૧૦ પ્રકાશક

પ્રવેશક

આ જગતમાં દરેક માણસને કંઇ ને કંઇ ધૂન લાગેલી જ હોય છે. કોઇને પેટસેવાની ધૂન લાગી હોય છે તો કોઇને લોકસેવાની ધૂન લાગી હોય છે; કોઇને નામ કમાવવાની ધૂન લાગી હોય છે તો કોઇને દામ કમાવાની ધૂન લાગી હોય છે; કોઇને સાંસારિક એશઆરામની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચવાની ધૂન લાગી હોય છે તો કોઇને વિદ્યાના ગુપ્ત ભંડારનાં તાળાં ખોલી જગતને જાજ્વલ્યમાન કરવાની ધૂન લાગી હોય છે. ટૂંકમાં, જેને તેને ધૂન લાગેલી હોય છે. પણ આ બધું ક્ષણભંગુર છે. આ બધાની પાછળ જીવન વ્યતીત કરવાથી શાશ્વત શાંતિ મળનાર નથી એવું માત્ર બોલનાર જ નહિ, પણ યથાર્થ સમજનાર મનુષ્ય આ બધાની ઉપેક્ષા કરીને કેવળ રામદિવાનો બને છે. આવા મનુષ્યો ગીતાકારની ભાષામાં કહીએ તો હજારો, લાખોમાં પણ કોઇ વિરલા જ નીકળે છે. લોકપ્રવાહની વિરુદ્ધનું આ ગાંડપણ જોઇ લોકો આવા માણસની પાછળ પડે છે, અને અનેક પ્રલોભનો, એને એના માર્ગમાંથી ચ્યુત કરવા માટે, કેડ બાંધીને એની પાછળ મંડે છે. આવે વખતે તેનામાં સાચી ઇશ્વરનિષ્ઠા અને ભગવત્પ્રાપ્તિ માટેની સાચી તાલાવેલી લાગેલી હોય તો જ તે બચવા પામે છે નહિ તો ધ્યેય બાજુએ રહી અધવચ જ આડે માર્ગે ચઢી જવાથી એના ભૂકેભૂકા ઊડી જાય છે.

કોઇ પણ વિષયમાં સ્થિરતા અને એકાગ્રતા સાધવા માટે અનુકૂળ વાતાવરણની અપેક્ષા રહે છે. મુમુક્ષુને તો એના માર્ગમાં મોટામાં મોટી સહાય આ વાતાવરણ જ કરે છે, સંતપુરુષોનો જીવંત સમાગમ અને એની અવેજીમાં એમના અનુભવની પ્રસાદિક વાણીનું શ્રવણ અને કીર્તન એ સાધકને પોતાના ધ્યેય તરફ પહોંચાડવા માટે ભોમીયાની આબાદ ગરજ સારે છે. જેનું મન ક્ષણે ક્ષણે વિષયવાસનાઓ તરફ દોડયા કરતું

હોય છે તેને માટે સંતોની વાણી એક મજબૂત ખીલાનું કામ કરે છે; તેમ જ જેનું મન સ્થિર થવા પામ્યું છે તેને એ અધિક એકાગ્ર કરવામાં ઈશ્વરી આનંદ લૂંટવામાં કંઇ ઓર જ મદદગાર છે.

આ પુસ્તકના રૂપમાં અમે એવી જ ભક્તવાણી ગુજરાતની પ્રજા સમક્ષ રજૂ કરીએ છીએ. એમાં આપેલાં ભજનોના કર્તા બ્રહ્મચારી શ્રી પાંડુરંગ (રંગ અવધૂત) મહારાજશ્રી નાનપણથી જ ઈશ્વરાભિમુખ વૃત્તિવાળા હતા. એમના અભ્યાસકાળમાં પણ એમનું ચિત્ત ઈશ્વરપરાયણ જ હતું. એમની શ્રદ્ધા અને ભક્તિની કસોટીના અનેકવિધ પ્રસંગો એમના એ જીવનમાં આવ્યા અને દેવની દયાથી તેમાં તેઓશ્રી ઉત્તીર્ણ થઇ શક્યા એટલે એમની શ્રદ્ધા અને ભક્તિ અનેકગણી વધી. છેલ્લે છેલ્લે તેઓ જ્યાં એક ભયંકર બિમારીમાં સપડાયા ત્યારે એમના દિલમાં માત્ર એક જ ખેદ રહ્યા કર્યો કે શું આ શરીરથી જ પરમાત્માની ઝાંખી નહીં કરી શકાય ? ઘણા દિવસો પથારીવશ રહ્યા પછી જ્યારે શરીર કંઇક કામ કરી શકે એવું થયું કે તરત જ એમણે નોકરીધંધાને છેવટની સલામ કરી પતિતપાવની નર્મદાને ઉત્તર તટે નારેશ્વરના પુરાણપ્રસિદ્ધ એકાંત સ્થાન પાસે પોતાની અંતિમ સાધના આદરી. આ સાધના દરમ્યાન એમના આનંદોત્પ્લુત અંતઃકરણમાંથી પ્રસંગવશાત્ જે કંઇ કાવ્યોદ્ગાર નીકળ્યા તે તેમણે પોતાના કેટલાક સ્નેહીઓને લખી મોકલ્યા. લખતી વખતે એમના દિલમાં એવો જરાય ખ્યાલ નહોતો કે એમાંથી કશું પણ છપાવવું કે છપાશે. માત્ર પોતાની સાધના તરફ ચાતકોત્સુક દૃષ્ટિથી જોઇ રહેલા સ્નેહીઓની જીજ્ઞાસાવૃત્તિ સંતોષવાની ખાતર જ કવચિત્ કવચિત્ કંઇક કંઇક લખી મોકલેલું. અમને અને અમારા મિત્રોને પણ તે વખતે એવો ખ્યાલ નહોતો કે અમે એમના ભજનો આવી રીતે એક વિશિષ્ટ પુસ્તકાકારમાં છપાવી શકીશું, પરંતુ

જુદા જુદા ભક્તોને મળેલાં જુદાં જુદાં ભજનો ભેગાં કરતા એમ લાગ્યું કે ભજનાનંદનો લાભ અમને મળ્યો છે તે ગુજરાતની સમગ્ર પ્રજાને મળે તો સારું એમ સમજીને એ બધાં ભજનો આ 'અવધૂતી આનંદ'ના પુસ્તકના રૂપમાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે.

પુસ્તકનું નામ જરા અપરિચિત લાગશે. અવધૂત એટલે ત્યાગ, વૈરાગ્ય, અને જ્ઞાનની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચેલો યોગી. અવધૂત ગીતામાં અવધૂત એ અક્ષરે અક્ષરનું જે સુંદર કાવ્યમય વર્ણન કર્યું છે તે મૂળ શ્લોકો જ આ પુસ્તકના આરંભમાં મૂકયા છે. આ પુસ્તકમાં એવા અવધૂત-જ્ઞાનીઓના સમ્રાટની મસ્તી કેવી હોય છે, તેમ જ તે કેવા વાતાવરણમાં વિચરતો હોય છે એ લગભગ એકએક ભજનમાં જણાઇ આવે છે. 'અવધૂત' નો બીજો અર્થ તિરસ્કૃત એવો પણ થાય છે. સામાન્યતઃ જે કોઇ દેવપ્યાસો રામદિવાનો બની નિશ્ચિંત આત્માનંદમાં મસ્ત ફરે છે તેના તરફ પહેલાં પહેલાં તો દુન્વયી રમકડાં પાછળ ગાભરા ગાભરા ફરનારા ખલ્ક દિવાનાઓ તિરસ્કારની નજરથી જોતા હોય છે; ત્યારે એવા નામ દિવાના, દામદિવાના, અને ચામદિવાનાઓથી હડધૂત થનારાઓનો ઇશ્વરી આનંદ કેવી જાતનો હોય છે, ફાવે તેવી વિકટ અને બેડોળ પરિસ્થિતિમાંયે, એ આનંદ, સૌંદર્ય અને પ્રસન્નતાનાં દર્શન કેવી રીતે કરી શકે છે તે આ પુસ્તકમાં હરકોઇ ભજન પરથી જણાઇ આવશે. વ્યવહારપણે અવધૂત એ ત્યાગની મૂર્તિ છે, અત્રિ અનસૂયાના વિશુદ્ધ તપની પ્રતિમા છે, પોતાનું સર્વસ્વ પરાર્થે હોમી દઇ વેંત લંગોટીનીએ પરવા ન રાખતાં દિગંબર, નિરાવરણ અનિકેત ફરનાર દત્ત છે, એ દત્તની જ્ઞાનઐશ્વર્યાદિ વિભૂતિઓનાં અને તેમણે કરેલી લૌકિક-અલૌકિક લીલાઓનાં યશોગાન પણ કેટલાંક ભજનોમાં નજરે પડશે. તેથી આ ભજનસંગ્રહનું નામ 'અવધૂતી આનંદ' રાખ્યું છે.વળી મહારાજશ્રીના

મુખમાં અવધૂત શબ્દ વારંવાર આવતો હોવાથી એમના ભક્તમંડળમાં તેઓ અવધૂતના નામથી ઓળખાય છે. પુસ્તકની નામયોજનામાં આ પણ એક અન્વર્થક કારણ છે.

આ પુસ્તક ભજનાનંદીઓને જેટલું ઉપયોગી થઇ પડશે તેટલું બીજાને ઉપયોગી થઇ પડશે કે કેમ એ એક પ્રશ્ન છે, કેમકે તેમનાં ભજનો કાવ્યમીમાંસકોની કસોટીએ ચઢે, અથવા તો ભાષાશાસ્ત્રીઓની પીંજણે પીંજાય, કે કાવ્યાલંકારશાસ્ત્રીઓની દષ્ટિએ આદરણીય લેખાય, એવો કોઇ હેતુ કે ખ્યાલ ધ્યાનમાં રાખીને એ લખાયાં જ નથી; અથવા સાચું કહીએ તો એ લખાયાં છે એ વાત જ બરાબર નથી. ઇશ્વરી આનંદની મસ્તીમાં જે કંઇ સ્વાભાવિક સ્વૈર કાવ્યોદ્ગાર નીકળ્યા તે કેટલાક ભક્તજનોએ સંઘરી રાખ્યા. એમના એ સાંગ્રહિક પરિશ્રમને, અને ખાસ કરીને મહારાજશ્રીના બાળસ્નેહી શ્રી અંબાલાલ પુરુષોત્તમ વ્યાસની નોંધપોથીને જ આ પ્રકાશન આભારી છે. એટલે પોથાંથોથાંનાં જ્ઞાનના ઘમંડને એક કોરે મૂકીને, તેમાંથી ઇશ્વરી આનંદ અને ખોજ સંબંધી કેટલું પ્રાપ્ત કરી શકાય તેમ છે એ એક જ દષ્ટિ રાખીને વાંચનારને નિરાશ નહિ થવું પડે એવું અમારું જરૂર માનવું છે.

પૂજ્ય મહારાજશ્રી દત્તોપાસક હોવાથી એમણે પરમાત્માને જ્યાં ત્યાં દત્ત શબ્દથી સંબોધ્યા છે, પણ એઓશ્રીનો દત્તએ કાંઇ પાંથિક દેવની માફક એક નાનકડા મંદિરમાં સમાઇ રહેલ પાષાણનો ટૂકડો કે કોઇ મનુષ્યને પેટે અવતરેલ સાડાત્રણ હાથનું હાડચામનું નાશવંત પૂતળું નથી. પણ અણુમેરુમાં વ્યાપીનેય અવશેષ રહેલ પૂર્ણ પરબ્રહ્મ છે, એનાં ત્રણ મુખ તે સત્, ચિત્ અને આનંદ છે; અને ઐશ્વર્યાદિ વિભૂતિઓ એ એની ષડ્ભૂજાઓ છે. યોગભૂમિ-કામક્રોધાદિ દુર્ગંધયુકત મડદાંની દાહભૂમિ જે મુમુક્ષુઓનું અંતઃકરણ-સ્મશાન છે; અને ઇશ્વરના એ નિઃશ્વાસરૂપ વેદ

કૂતરારૂપે એના પગ ચાટે છે વગેરે કાવ્યમય વર્ણન એમણે એમનાં ★પ્રાત:સાયંસ્મરણાદિ સ્તોત્રમાં અને કવચિત્ અભંગભજનાદિમાં કરેલું છે એટલે એનું વિવેચન અહીંયા નથી કરતા. દત્ત વિષેનો એમનો ખ્યાલ કેટલો વ્યાપક છે તે એમનું એક માત્ર દત્તનામસ્મરણમ્ વાંચવાથી સહેજે જણાઇ આવશે.

ઉત્તમોત્તમ સુવર્ણના સમૂહમાંથી નાના પ્રકારનાં આભૂષણો બનાવીને તે સોનાના ટચ કાઢવા બેસવું જેમ અઘટિત, અરે અશક્ય જ છે; તેમ સાક્ષાત્ દેવી પ્રકૃતિથી મુખોદ્ગત થયેલી વાણીના જુદા જુદા ભાગમાંથી કયો ભાગ ઉત્તમ છે અને કયો ભાગ કનિષ્ઠ છે એ કહેવું માનુષિક બુદ્ધિની મર્યાદા બહારની વાત છે. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માના મુખથી વિનિર્ગત થયેલી ભગવદ્ગીતામાં કયા અધ્યાય ઉત્તમ છે અને કયા કનિષ્ઠ છે એમ વિચારવા બેસવું એ માનુષિક દક્ષતાનું લક્ષણ નથી. અંકોની ગણતરીમાં એકડો-પ્રથમ એક-એની કિંમત ઓછામાં ઓછી લખાય છે, છતાં તેજ અંક (૧) સહસ્રાવધિ સંખ્યાઓ લખવામાં પ્રથમ જ યોજાય છે, તેવી જ રીતે માત્ર એકાદ પાનું કે એકાદ લીટી જોઇને જ પરમાત્માના પ્રતિસ્વરૂપ કોઇ પણ સંતની વાણીની ઉત્કૃષ્ટતા કે કનિષ્ઠતા નિર્માણ કરવા બેસવું એ ક્ષુદ્રતા અને પામરતાનું પ્રદર્શન કરવા જેવું જ છે. છતાં અત્રે જે સત્પુરુષની દેવવાણી મુદ્રિત કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે તે વાણીથી અજ્ઞાત મનુષ્યોને તે સંબંધી કંઇક દિશાસૂચન જેવું થાય તો ઠીક એમ ધારી તેના પ્રયત્નમાં ઉતરીએ છીએ.

સાકરની મીઠાશ જેમ સ્વસંવેદ્ય છે; અને તેથી તેનું વર્ણન ગમે તેવો કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળો માણસ કરે તો પણ તે અનુચિત અને અપૂર્ણ જ

★ ઉપ:પ્રાર્થના અને શ્રી દત્ત-પંચપદી જુઓ.

રહે; તેવી જ રીતે પરમાત્મસ્વરૂપ સત્પુરુષોની વાણીની પ્રસંશા કરવી એ પણ નિરર્થક જ છે. અને તેના રહસ્યનું સ્ફુટીકરણ તો ઉપર કહ્યું તેમ અશક્ય જ છે. છતાં નિર્વિકાર દૃષ્ટિથી જોનારને આ સંગ્રહના એકે એકે પાનમાં નરી આધ્યાત્મિકતા નીતરી રહી છે એ તો ગમે તે પાનું ઉઘાડતાં સહેજે જણાઇ આવશે. પ્રભાતિયાંમાં – આનંદં બ્રહ્મણો વિદ્વાન્ ન બિભેતિ કુતશ્ચન–ની નિર્ભયતા લગભગ દરેક ભજનમાં જણાશે. ગુજરાતી, અંગ્રેજી અને ઉર્દુ કક્કો તેમજ વાર, મહિના, નક્ષત્રો વગેરે પરની ગરબીઓ વાંચવાથી સાધક પોતાની સાધનામાં કઇ કઇ કક્ષામાંથી કેવી કેવી રીતે પસાર થતો હોય છે, માર્ગમાં તેને કેવાં કેવાં વિઘ્નો નડતાં હોય છે, અને તે કેવી રીતે દૂર કરી શકાય છે, પ્રભુમિલનની વ્યાકુળતા એ શી ચીજ છે, સાચા જીવન માટે કયા કયા ગુણ આવશ્યક છે, વગેરેની ઝાંખી થશે. ઝાંખી શબ્દ હેતપૂર્વક વાપર્યો છે. સામાન્યત: તમામ શાસ્ત્રો એકી અવાજે કહે છે કે આધ્યાત્મિક અનુભવ એ કોઇ એવી જ વસ્તુ છે કે જેને સાન્ત વાણી વર્ણવી જ ન શકે અને અનુભવ પણ એજ તથ્યનું સમર્થન કરે છે. ભગવાન માર્કંડેયે સપ્તશતીના પાઠમાં ભગવતી જગદંબાના પ્રત્યેક અંગનું ખૂબ પ્રતિભાશાળી અને કાવ્યમય વર્ણન કર્યું છે, છતાં એમની પોતાની દૃષ્ટિએ પણ એ અપૂર્ણ જ છે. પૂજ્ય મહારાજશ્રીના શબ્દોમાં કહીએ તો

'ગૂંગાને જ્યોં ઘેબર ખાઇ, ડકાર માત્ર દિખાઇ '

તે પ્રમાણે સર્વ શાસ્ત્રો અને પ્રાચીન અર્વાચીન સંતોની વાણી એ એમના અપૂર્ણ ઓડકારમાત્ર જ છે. એમણે ખાધેલું મિષ્ટાન્ન અને તેનાથી એમને પ્રાપ્ત થયેલો એમનો અવર્ણનીય અને અમર્યાદ આનંદ તો જાતે સાધન કરીને જ અનુભવવાનો હોય છે.

પતિપત્નીનો વિશુદ્ધ પ્રેમ એ પ્રેમલક્ષણા ભક્તિનો ઉત્તમ વ્યવહારિક નમુનો છે; અને પતિની ચેહમાં જીવતાં શરીરને પ્રત્યક્ષ હોમી દેનાર

પ્રેમઘેલી આર્યમહિલાઓનું જ્વલંત દૃષ્ટાંત બીજા દેશના કવિઓની કલ્પનામાંયે જડવું મુશ્કેલ છે. ખાનપાન અને શણગારનું ભાન ભૂલી લોકનિંદાના પ્રહારોથી અજર્જરિત, પૂર્ણપુરુષોત્તમ કૃષ્ણચંદ્ર પાછળ ઘેલી થઇ કૃષ્ણદર્શન માટે દોડતી વ્રજાં ગનાઓ એ એનું ઉત્તમોત્તમ પારમાર્થિક દૃષ્ટાંત છે. કોઇએ પુત્રભાવથી, કોઇએ માતૃભાવથી, કોઇએ પિતૃભાવથી, તો કોઇએ પત્નીભાવથી, એમ અનેકે અનેક ભાવથી પરમાત્માને રીઝવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. પણ પતિભાવે પરમાત્માને પામવાની વેદનામાં, તેના વિરહની વ્યાકુળતામાં મિલનની એકતાના આનંદમાં સ્વ - ભાવ ભૂલી સર્વાત્મભાવને પામેલી, અહં વિસરી સ્વયં ઇશ્વર થયેલી ગોપીઓનું સ્થાન તો હંમેશાં અદ્વિતીય જ રહેશે. કેટલાક સંતો એ ગોપીભાવ કેળવીને પણ તરી ગયા છે. આવા સંતોના અનુભવોદ્ગાર વિરહી સ્ત્રીના ઉદ્ગાર જેવા હોય છે. આ પુસ્તકમાંના કેટલીક ગરબીઓમાં અને ભજનોમાં એ ભાવ પ્રધાનપણે જણાઇ આવશે. એમાં પરમાત્મા પ્રાપ્તિ એ જ પતિમિલન છે, અને એના આનંદની ખુમારી તે બ્રહ્માનંદની મસ્તી છે. સર્વ અભિમાનના આંતરિક ત્યાગ વિના પરમાત્મા પ્રાપ્તિ દુલર્ભ છે, અથવા કહો કે સર્વ અભિમાનનો ત્યાગ-સ્વાત્મત્વનું વિસ્મરણ-એજ પ્રભુપ્રાપ્તિ છે. મનુષ્યમાં જાતિ (Sex) નું અભિમાન સૌ પ્રથમ સ્ફૂરે છે અને ઉત્તરોત્તર વધીને દૃઢ થાય છે એ નિર્મૂળ થવું સહેલી વાત નથી અને એનો બીજભાવ પણ સ્વરૂપચ્યુતિ કરાવનાર છે. એ ભાવ નષ્ટ થવા માટે પણ સંતો પોતાના પુરુષત્વનું અભિમાન બાજુએ મૂકી દઇ ચૌદે બ્રહ્માંડોના પ્રાણરૂપ પ્રિયતમ પરમાત્માના ચરણોમાં પ્રિયતમારૂપે પોતાનું શિર ઝુકાવે છે. આ ભાવ, આ તાલાવેલી, આ વ્યાકુળતા, આ પ્રેહની ઝાળ, આ આનંદની, બ્રહ્માંડની બહાર ઉછાળા મારતી, છોળોની ઝાંખી કેટલાંક કાવ્યોમાં તો જરૂર થશે.

કેટલાંક ભજનાદિમાં યૌગિક સાધનાની કક્ષાઓ, અનુભવ વગેરેનું

દિગ્દર્શન નજરે પડશે. જ્યાં ત્યાં પૂજ્ય મહારાજશ્રીને પૂછીને અમે ટૂંક નોંધ તો આપી જ છે. પરંતુ સઘળોય વિષય ગહન અને કેવળ ગુરુગમ્ય હોવાથી અત્રે એ વિશે લાંબુ પુસ્તકિયા વિવેચન કરવું ઉચિત નથી લાગતું. યોગ્ય માર્ગદર્શક વિના વ્યાવહારિક સત્યોનીયે ઝાંખી થવી મુશ્કેલ છે તો મનવાણીને અગોચર એવા પરમાત્માસ્વરૂપનું ભાન પોતાની દોઢવેંતની બુદ્ધિથી માણસને કેમ થઇ શકે ? સાક્ષાત્ રામચંદ્રજી જેવા પણ હતાશ થઇ શાંતિની શોધ માટે રડતી આંખે વસિષ્ઠ જેવાના ચરણકમળમાં ઝૂકી પડ્યા છે, ત્યાં સામાન્ય મનુષ્યનો તો શો હિસાબ ? ત્રિવિધ તાપથી તપ્ત થયેલ સાચા સાધકને સદ્ગુરુ વગર ટાઢક આપનાર બીજું કોઇ જ નથી. પોથાંથોથાં તમામ ત્યાં નકામાં છે. બુદ્ધિનો ઘમંડ ઊલ્ટો વધારે ઊંડા ખાડામાં નાંખે છે. સંસારસાગરમાં ડૂબતા માણસને માટે જગતમાં ગુરુ એ જ એક તારણહાર છે અને ગુરુભક્તિ એ ઇશ્વરભક્તિ કરતાંયે સાધકને માટે તો વધારે કીંમતી અને આવશ્યક છે.

'ગુરુ ગોવિંદ દોનું ખડે કીનકો લાગું પાય;
બલિહારી ગુરુદેવકી, જીન્હે ગોવિંદ દિયો બતાય.'

એ સદુક્તિ પ્રમાણે સદ્ગુરુનાં સંપૂર્ણ કૃપા અને આશિષ જેના ઉપર છે તેને પરમાત્માપ્રાપ્તિમાં વિલંબ નથી.

યસ્ય દેવે પરા ભક્તિર્યથા દેવે તથા ગુરૌ ।
તસ્યૈતે કથિતા હ્યર્થાઃ પ્રકાશન્તે મહાત્મનઃ ।।

એ ઉપનિષદુક્તિમાં કહ્યા પ્રમાણે, જેને પોતાના સદ્ગુરુમાં ઇશ્વરતુલ્ય ભક્તિ હોય તેને જ આ બધી ગહન ચીજો સમજાય છે. વાણી તો એકની એક જ હોય છે, પરંતુ બુદ્ધિભેદે દરેકને પૃથક્ બોધ થાય છે, અને એની એ જ વાણીથી એક જણ તરી જાય છે અને બીજો ડૂબે છે. ગુરુદેવની

સંપૂર્ણ કૃપા હોય તો જ બુદ્ધિના રજસ્, તમસ્ મળો દૂર થઇ બુદ્ધિમાં પૂર્ણ સત્ત્વપ્રકાશ પડે છે, અને ઋતુંભરા પ્રજ્ઞા જાગ્રત થઇ સત્યાર્થનું ભાન થાય છે. આ ભાવ વિના ભાગ્યે જ આ સંગ્રહનું એક પણ પાનું ખાલી હોય.

કેટલાંક ભજનોમાં નીતિવૈરાગ્યાદિનાં અત્યંત આવશ્યક તત્ત્વોનો પણ સમાવેશ કરેલો માલમ પડશે. નીતિ કે સદાચાર એ સર્વ સાધનાનું મૂળ છે. દુરાચારણમાં રત થયેલો મનુષ્ય ભલેને ભગીરથ પ્રયત્ન કરે. અને ઈશ્વર પ્રાપ્તિ માટેની એની ઇચ્છા ભલેને ફાવે તેટલી ઉત્કટ હોય તોપણ એ તલપૂરે આગળ વધી શકતો નથી; પણ ઊલ્ટો દિવસે દિવસે વધારે ઊંડાણમાં સપડાતો જાય છે. આ તત્ત્વનું પણ કેટલેક ઠેકાણે સરળ પણ જોરદાર વર્ણન માલુમ પડશે.

કેટલાંક ભજનોમાં સગુણવાદનું સૂચન જણાશે. સગુણભક્તિ એ ઉપેક્ષણીય નથી. અને કેટલાક પંડિત મન્યમાનાઃ અજ્ઞાન લોકો માને છે તેમ તદ્દન પ્રાથમિક પગથીયું પણ નથી. પરંતુ મનુષ્યની આધ્યાત્મિક સાધનામાં એક અત્યંત આવશ્યક અને પ્રાથમિક તો શું પણ માધ્યમિકથીએ આગળ વધેલા મનુષ્યો માટે પણ ઉપયોગી વસ્તુ છે. સગુણભક્તિ એટલે સ્થૂળ મૂર્તિપૂજા જ નહિ; પણ કોઇ પણ આલંબનનિષ્ઠ ભક્તિ. પથ્થર કે ધાતુની મૂર્તિની માફક યૌગિક ચક્રાદિ કે કોઇ ૐકારાદિ વા અન્ય સૂક્ષ્મ આલંબન અથવા કલ્પના પણ મૂર્તિજ છે; અને એની નિષ્ઠાને ફાવે તેવું ઉદાત નામ આપવામાં આવે તોપણ એય મૂર્તિપૂજાનો જ એક પ્રકાર છે. આવી મૂર્તિપૂજા કઇ સ્થિતિએ પહોંચ્યા પછી છૂટી શકે, અને ચિત્તની નિર્ગુણ સ્વરૂપમાં ક્યારે સ્થિતિ થાય, નિર્ગુણ ભક્તિ ક્યારે શરૂ થઇ શકે અને ક્યાં પરિણમે, અને ચિત્ત સાવ નિરાવલંબ કેવલીભાવને કેમ પ્રાપ્ત થાય, એ બધું પુસ્તકો પઢી તેના જોર પર ખુરસીઓમાં બેસી વાતો કરવાનો વિષય નથી. એ લોઢાના

ચણા ચાવવાની વાત છે. ભીષ્મની બાણશય્યા કરતાંયે વધુ તીક્ષ્ણ શય્યા પર સૂવાની તાલીમ છે. શૂળી પરની પૂરી નો અમર આસ્વાદ છે. સગુણભક્તિ વગર નિર્ગુણભક્તિની વાત કરવી એ પાણીમાં પડયા વગર તરતાં શીખવાની વાત જેવી હાસ્યાસ્પદ અને મનુષ્યબુદ્ધિની ગમારતાની સૂચક છે. જ્યાં સુધી દેહાભિમાન કાયમ છે, ત્યાં સુધી નિર્ગુણભક્તિની વાતો સ્વપ્નના રાજ્ય વૈભવની વાતો જેવી છે, ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રે પણ કહ્યું છે કે

અવ્યકતા હિ ગર્તિર્દુ:ખં દેહવદ્ભિરવાપ્યતે ॥

છેવટનો આત્મવિચારાદિ કેટલોક ભાગ કેવળ તાત્ત્વિક છે. આધ્યાત્મિક સાધનમાં સાધકને ઉપસ્થિત થતી અનેક શંકાઓનું એમાં સ્વાનુભવપૂર્ણ સૂચક વિવેચન છે. એ બધામાં કદાચ પૂર્વાપર સંગતિ નહિ હોય. કારણકે અનેક ભકતોએ કાળ અને પાત્રભેદે પૂછેલા અનેકવિધ પ્રશ્નોનું એમાં ટૂંકમાં સ્પષ્ટીકરણ કરેલું છે. એમાંનો ઘણો ભાગ તો અમને પોતાને વૈયક્તિક પત્રોતર તરીક જ મળેલો પણ એ સર્વસામાન્ય હિતનો જાણી અમે એને પણ આ સંગ્રહમાં સ્થાન આપ્યું છે. આધ્યાત્મિક સાધનાની એવી એકેય બાજાું ભાગ્યે જ રહી ગઇ હોય કે જેના ઉપર થોડો ઘણો પ્રકાશ ન પડેલો હોય.

ભજનોનો કંઇક કામ ક્રમ રાખ્યો હોય તો ઠીક એમ લાગ્યું. પણ કાંઇ સૂઝ પડી નહિ. પૂજ્ય મહારાજશ્રીને એ સંબંધી પૂછતા તેઓ તુરત જ બોલી ઊઠ્યા ક્રમ તો બગીચામાં હોય, પણ આ તો જંગલ છે. બગીચો સ્હેલ કરવા માટે ઠીક છે પણ નિર્ભયતાના ઝરણાં તો જંગલમાં જ જડે. આ કથનની યથાર્થતા અમને પણ થતી ગઇ એટલે ક્રમની ભાંજગડમાં ન પડતાં અમે ભજનો જેમ આવે તેમ મૂકવાનું ઉચિત ધાર્યું છે. એક

રાગનાં ભજન ઘણુંખરું સાથે રાખ્યાં છે. અમને મળી આવ્યાં તેટલાં ભજનોના રાગ, ઉપર લોકપ્રિય ભજનોની રાહ આપી, સૂચવ્યાં છે. કેટલાક રાગ અમને નથી બેઠા, પૂજ્ય મહારાજશ્રીને પૂછતાં તેઓ એક જ ઉત્તર આપે; "રાગ અવધૂતી ! તમારું સંગીતશાસ્ત્ર પૂર્ણતાએ પહોંચ્યું છે એમ કાં માની લો છો ? હજુ કોણ જાણે કેટલીય રાગરાગણિઓ એમાં ઉમેરવાની બાકી હશે ? પણ ભજનમાં રાગનો પ્રશ્ન ગૌણ છે. પ્રધાન પ્રશ્ન તો ભાવનો છે. ઉત્કટ ભાવ વિનાનું ભજનગાન તે ભૂખ વિનાના ભોજન જેવું છે. ભજન એટલે સંગીતનો જલસો નહિ. ક્ષણિક મનોરંજનની વાત બાજુએ મૂકીએ તો સરવાળે એવા ગાનથી અપાય જ થાય છે. હું કોક વાર ગાંડુઘેલું ગાઉં છું તેવું તમે પણ નિખાલસ ભાવથી ગાઓ તો તમારું કલ્યાણ થશે. બીજાની ભાંજગડમાં કાં પડો છો ? છતાં કોઇ ગવૈયાને પૂછી તમને મળી આવે તો રાગ શોધવાની માથાકૂટ ભલે કરી લો. મને એની કાંઇ ગમ નથી."

સંગીત અમારો વિષય નથી, એટલે કોઇ અનુભવી રાગની બાબતમાં અમને સૂચના કરશે તો તેનો બીજી આવૃત્તિ કાઢવાનો પ્રસંગ આવે તો સાભાર સ્વીકાર કરીશું. પણ અત્યારે તો અમે નિરુપાય છીએ.

છેવટે બે શબ્દો સંતોની દિવ્યવાણીના વાંચન કે કીર્તન સંબંધમાં: સંતોની વાણી એ પ્રથમ અમુક અર્થ ધ્યાનમાં રાખીને કેવળ પ્રાસ મેળવીને કરેલાં શાબ્દિક, કૃત્રિમ જોડકણાં નથી. એ તો એમના હૃદયના પ્રસાદ (inspiration) ની શાબ્દિક સૌંદર્યમૂર્તિ છે. અર્થની પૂર્વયોજનાની એમાં ગંધ પણ નથી હોતી. અર્થ તો એમના દિવ્ય શબ્દોની પાછળ ગુલામની માફક દોડતો આવે છે. જૂની શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં કહીએ તો આવી વાણી એ સાક્ષાત્ મંત્રો જ છે. અને એ ભાવથી તેનું વાંચન અને પરિશીલન કરનારને તેનાથી અમૂલ્ય લાભ થયા વિના કદાપિ રહેતો નથી. બાકી એવી સાત્ત્વિક દૃષ્ટિ વગરનું વાંચન તો

પૂજ્ય મહારાજશ્રીએ લખ્યું છે તેમ :

'વાંચી વાંચી પંડિત મુઓ ખોદી ખોદી મુઆ ચૂવા,
બાપ એ તો પડવાના કૂવા, ચઢ્યો બુદ્ધિએ કાટ. '

ના જેવું જ છે, તે તે ભજન કે સ્તોત્રના અર્થમાં તો સૌંદર્ય રહેલું હોય છે જ; પણ શાસ્ત્રીય દષ્ટિએ ખરું સામર્થ્ય તો એમાંના શબ્દો અને તેની પ્રાસાદિક રચનામાં જ હોય છે. કેટલાક ક્ષુલ્લક બુદ્ધિના મનુષ્યો એમ કહે છે કે ભગવદી ત્રિપદા (ગાયત્રી) કોઇ અલ્પમતિ પુરુષને આવડતી ન હોય ને તે પુરુષ તેના અર્થવિભાગનું મનન કરે તો તેને ગાયત્રી મંત્રના જાપનું ફળ મળે કે નહિ ? એમ કથન કરનાર મનુષ્યની બુદ્ધિનું સંકુચિત સ્વરૂપ અને મંત્રશાસ્ત્રનું અજ્ઞાન જ સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે કોઇ પણ મંત્ર કે ભજન-સ્તોત્ર એટલે અમુક અર્થ ધ્યાનમાં રાખી કે વર્ગાદિ વર્ણો (અક્ષરો)ની ગમે તેમ ગોઠવણી કરીને રચેલી યુક્તિ નથી, પરંતુ મંત્રમાં તો તેમાં આવેલા પ્રત્યેક દિવ્ય વર્ણમાં રહેલું સામર્થ્ય સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી જોનારને પ્રત્યક્ષ થાય છે. અર્થાત્ મંત્રનો ઉચ્ચાર કરવો એ વર્ણ તથા તેના પ્રત્યેક અંગમાં રહેલા સામર્થ્યનું સ્મરણ કરવું એ છે, તેથી જ તે મંત્ર, જપનારને અલૌકિક ફળની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, અને તે તે મંત્ર તેની પાછળ રહેલા સંકલ્પબળ દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલા સામર્થ્યથી ફલપ્રદાતા થાય છે, નહિ કે ક ખ આદિ વર્ણો ફળે છે. આ માંત્રિક દષ્ટિથી આવી જાતનાં ભજનાદિનું મનનકીર્તનાદિ કરવામાં આવે તો સામાન્ય વાંચન કરતાં કેટલે અંશે એ વધારે ફળે છે, તે દરેક વાચક સ્વાનુભવથી જોઇ લે... રામનવમી વિ.સં. ૧૯૮૭

ઇતિ શમ્ !

અવધૂત

આશાપાશવિનિર્મુક્ત   આદિમધ્યાન્તનિર્મલઃ   ।
આનન્દે વર્તતે નિત્યમ્ અકારં તસ્ય લક્ષણમ્ ॥
વાસના વર્જિતા યેન વક્તવ્યં ચ નિરામયમ્ ।
વર્તમાનેષુ વર્તેત વકારં તસ્ય લક્ષણમ્ ॥
ધૂલિધૂસરગાત્રાણિ ધૂતચિત્તો નિરામયઃ ।
ધારણાધ્યાનનિર્મુક્તો ધૂકારસ્તસ્ય લક્ષણમ્ ॥
તત્ત્વચિન્તા ધૃતા યેન ચિન્તાચેષ્ટાવિવર્જિતઃ ।
તમોહઙ્કારનિર્મુક્તસ્ તકારસ્તસ્ય લક્ષણમ્ ॥

અવધૂતગીતા અ. ૮ શ્લોક ૬-૯

(પૃષ્ઠ ૭૮ જુઓ)

★★★★

''અક્ષરત્વાદ્વરેણ્યત્વાદ્ધૂતસંસારબન્ધનાત્ ।
તત્ત્વમસ્યર્થસિદ્ધત્વાદ્ અવધૂતોઽભિધીયતે'' ॥૧॥

★ અવધૂતોપનિષદ્

મૂર્ખોઽહં મૂર્ખરાજોઽહં મૂર્ખાણાં ચ શિરોમણિઃ ।
જ્ઞાત્વાપ્યેવં ભજન્તે માં તેઽપિ મૂર્ખા ન સંશયઃ ॥ ૧ ॥

નાહં કર્તા સર્વમેતદ્ બ્રહ્મૈવ કુરુતે યથા ।
કિં લિખામિ ચ કસ્મૈ વા સર્વં બ્રહ્મમયં જગત્ ॥ ૨ ॥

બ્રહ્મણા લિખ્યતે લેખ્યં બ્રહ્મૈવ સંપ્રલિખ્યતે ।
બ્રહ્મણે લિખ્યતે તસ્માદ્ બ્રહ્માર્પણમિદં મતમ્ ॥ ૩ ॥

મૂર્ખ હું મૂર્ખનો રાજા, વળી મૂર્ખશિરોમણિ;
જાણ્યા છતાં મને જે કો ભજે નિઃશંક મૂર્ખ તે. ૧

કરું હું ના કશું સર્વ, બ્રહ્મ પોતે કરે જ આ
લખું શું ? કો તણે કાજે ? બ્રહ્માત્મક જગત્ બધું. ૨

લખાએ બ્રહ્મથી લેખ્ય, સમ્યક્ બ્રહ્મ લખાય છે;
લખાએ બ્રહ્મને માટે, તેથી બ્રહ્માર્પણ લહ્યું. ૩

– રંગ અવધૂત

॥ શ્રીદત્તઃ પ્રસન્નોઽસ્તુ ॥

ૐ

અવધૂતી આનંદ

૧

(રાગ : કાફી; તાલ–દિપચંદી)

મેરો દત્ત દિગંબર એકહિ તારનહાર – ટેક.

ગુરુચરનરજ મેરો તીરથ, એહિ ગંગ [૧]અઘહાર. – મેરો૦ ૧

[૨]ગુરુકુંજપદધ્યાન સ્નાન મમ, સંધ્યા તર્પણ સાર. – મેરો૦ ૨

સ્વાધ્યાય[૩] ગુરુગુણસંકીર્તન, સેવા તપ [૪]કલિતાર. – મેરો૦ ૩

રંગ ગુરુ બિન કોઇ ન તેરો, વિષય [૫]વિષારી [૬]વિખાર.– મેરો૦ ૪

---

૧. પાપ હરણ કરનાર ૨. ગુરુના ચરણકમળનું ધ્યાન
૩. નિત્યપાઠ મંત્રજપ ૪. (અ) કલિયુગમાં તારનાર (બ) જીવેશ્વરના ઝઘડામાંથી બચાવનાર ૫. ઝેરી ૬. સાપ.

૨

(રાગ-માંડ, તાલ-કેરબા)

હું મૂરખ નાદાન, સંતો ! હું મૂરખ નાદાન.
સ્નાન ન જાણું, ધ્યાન ન જાણું;
પૂજા નવ પવમાન[1] સન્તો - ૧
દેવ ન જાણું, ધર્મ ન જાણું;
કર્મ તણું નવ ભાન. - ૨
વેદ ન જાણું, પુરાણ ન જાણું;
દર્શન નાહીં કુરાન. - ૩
કાવ્ય ન જાણું, [2]ભાણ ન જાણું;
છંદ તાલ નહિ જ્ઞાન. - ૪
મંદિર જાઉં ન મસ્જિદ ધાઉં;
દત્તદ્વાર હું શ્વાન !- ૫
ભોં ભોં કરતાં જન્મ ગયો આ,
રંગ થજો અવસાન !!- ૬

૩

શ્રી દત્તાષ્ટક

(રાગ-સારંગ, તાલ-દાદર)

ઢુંઢત દેખા જગતમેં, સાર વસ્તુ હૈ એક;
જીન પાયે સબ પા લિયા, દત્ત દત્ત દો ભેદ. ૧

---

૧. એક વૈદિક સૂક્ત
૨. જૂના નાટકનો એક પ્રકાર, જેમાં ઘણુંખરું એક જ માણસ બધા ભાગ ભજવે છે. અહીંયાં નાટકના સામાન્ય અર્થમાં શબ્દ વાપર્યો છે.

દયા દાન અરુ દમન હૈ, દદ્દાકા યહ ભેદ;
તત્તા વિષયાધ્યાસ હૈ, તાકો તું કર ભેદ. ૨
કુત્તે ચારોં બેદ હૈ, ચાટત નિશદિન પાંવ;
ગૌમાતા શાંતિ છમા ધરમલચ્છન સાર. ૩
એક હાથ ત્રિશૂલ હૈ, નાશ કરે અજ્ઞાન;
ડમરુ બાજે હૃદય મેં, સોહં સોહં નાદ. ૪
[1]ગદા દાન કર જ્ઞાનકા, કમલ હૃદયબિકાસ;
ચક્ર નાશ ભવચક્રકા; શંખ રટે ઓંકાર. ૫
જ્ઞાનનદી નિત સ્નાન હૈ, કૌપીન સંયમ સાર;
કિસ જીહ્વા ગુન ગા શકું ? બેદ [2]નેતિ પુકાર. ૬
સબ દેવનકા દેવ યહ, સબ બેદનકા બેદ;
ભૂપનકી તો કયા કથા ? શ્વાસ નિસારે અનેક. ૭
બાર બાર [3]પ્રણતિ કરું, ગાઉં મુખસે ગાન;
નાચું હો નિર્લાજ મૈં, મસ્ત ફકીર પુરાણ. ૮
દત્તાષ્ટક જો યહ પઢે, રંગ દત્ત નિર્ધાર;
પામર વિષયી કોઉ હો, સાધુ સાધુ ત્રિવાર. ૯

૪

(રાગ-શંકરા, તાલ-ત્રિતાલ)

એક દિગંબર દેખા, અવધૂ ! એક દિગંબર દેખા.- ટેક.
ના દૂરી ના પંજા સાધો, દશ બિન અનુપમ એક્કા - અવધૂ૦ ૧
કોઈ કહે રામા, કોઈ કહે કૃષ્ણા, કોઈ દત્ત અદેખા. - અવધૂ૦ ૨
આપહિ રાજા, આપહિ રાની, આપ કુમાર અલેખા.- અવધૂ૦ ૩
રંગ રંગારા રંગને જૈસા, છોડ દિયા સબ ઠેકા. - અવધૂ૦ ૪

---

૧. ગ=ધર્મ, જ્ઞાન; દા=આપવું ૨. નેતિ=ન+ઈતિ ૩. નમન

૫

(રાગ-જોનપુરી, તાલ-ત્રિતાલ)

દત્તદિગંબર એક અધારા, યહ બિન જગમેં નહિ નિસ્તારા.- ટેક.
ઊઠત દત્તહિ બૈઠત દત્ત; ચલતે ફિરતે સુમરો દત્ત. - દત્ત૦ ૧
જાગત દત્તહિ સોવત દત્ત; સુપને માંહિ સુમરલો દત્ત. - દત્ત૦ ૨
ખાવત દત્તહિ પીવત દત્ત; [૧]ઠૌરકઠૌર સુમરલો દત્ત. - દત્ત૦ ૩
જહાં દેખો વહાં દત્ત હિ દત્ત; તપસી ! દૂજો રંગ ન દત્ત.-દત્ત૦ ૪

૬

(રાગ-માલકંસ, તાલ-ત્રિતાલ)

[૨]અબગુન ન મોરે, પ્રભુ દેખો રે. - ટેક.
ભટક ભટક ચરનનમેં આયો, લાજ દાસકી રાખો રે !- અબ૦ ૧
મૈં તો તુંબી કડુવી જનમકી, બના લો તંબૂર વાકો રે !-અબ૦ ૨
તાર્યો બ્યાધ કસાઇ સજનો, ગનિકા તક કબ રોકો રે !-અબ૦ ૩
પૂજન જાનું ન ભજન ન જાનું **રંગ** દ્વારપે [૩]ભેકો રે !- અબ૦ ૪

૭

ગુરુચરન પ્રીત મોરી લાગી રે ! - ટેક.
સોતી થી મૈં જનમોજનમસે, ગુરુશબદસે જાગી રે !- ગુરુ૦ ૧
હાટ બજાર ફીરું મતવાલી, લોગલાજ સબ ત્યાગી રે !- ગુરુ૦ ૨
કોહં કોહં પૂછત રાગી, સોહં કહત વિરાગી રે !- ગુરુ૦ ૩
ના મૈં રાગી ના મૈં વિરાગી રંગ-રાગસે ભાગી રે !- ગુરુ૦ ૪

---

૧. ઠામઠામ ૨. અવગુણ ૩. દેડકો

૮

પ્રભાતિયાં

(રાગ-આશા માંડ, તાલ-ત્રિતાલ)

ઊઠ [૧]અઘભંજના દત્ત મુનિરંજના,
સંસૃતિગંજના[૨] વિશ્વમૂર્તે !
પૂર્ણ કરી કામના સત્ય કર નામના,
દુઃખ હર વામના ભવ્યમૂર્તે !! ટેક
ભક્ત આવી ખડા બારણે બાપડા,
હાથમાં લઈ પડા પુષ્પફળના;
મંદ હાસ્યે કરી ભવચિંતા હરી,
શાંતિ દે નરહરિ શ્યામવરણા. - ઊઠ૦ ૧
અંત અનંત ના જો હવે ચિદ્ઘના,
ના રહે તુજ વિના પ્રાણ ઝાઝા;
શેં થયો ચંદ્રમા તપ્ત ? પૃથ્વી ક્ષમા
છોડી દે [૩]અર્યમા કેમ માઝા ? - ઊઠ૦ ૨
શરણ ભાવે થતાં ના રહે ત્યાં કથા
દુઃખની હે [૪]તતા ! બ્રીદ તારું,
કેમ ભૂલી દમે ભક્તજન આ સમે ?
કાં ઉપેક્ષા ગમે ? દૈવ મારું ! - ઊઠ૦ ૩

---

૧. પાપનો નાશ કરનાર ૨. સંસારને જીતનાર
૩. પિતૃઓના અધિષ્ઠાતા ૪. હે તાત !

દાર[1] ઘર વિસરી ત્વત્પદે નત હરિ !
[2]જનિમૃતિ સંહરી તાર વેગે;
ભ્રાન્ત[3] ભવકાનને શ્રાન્ત[4] શાસ્ત્રાટને,
ક્ષાળ[5] કર્દમ[6] મુને ! જ્ઞાનમેઘે. -ઊઠ૦ ૪
વિષયધૂલિ ઊડે સૂઝ કંઇ નવ પડે;
આંખ ચોળી રડે જીવ હારી;
[7]વિરતિજલધારથી [8]બોધઆસારથી,
સ્વાત્મવિચારથી ઠાર [9]હાળી. -ઊઠ૦ ૪
દોડ સદ્ગુરુવરા કર હવે ત્વરા,
આવી આખર જરા[10] કાળદૂતી;
રંગ શિરનો ફર્યો ચિત્તમળ ના ગળ્યો,
વ્યર્થ દોડી મર્યો કરમ કૂટી. -ઊઠ૦ ૪

૯

જાગ્યને જોગીડા દત્ત દિગંબરા,
તુજ વિના ભકતઅઘ[11] કોણ હરશે ?
કલિ બધે વ્યાપિયો ધર્મ સંતાડિયો,
ધર્મસંસ્થાપના કોણ કરશે ? - ટેક.
નાસ્તિકો [12]નગ્ન થઇ વલ્ગના[13] બહુ કરે,
ઓચરે જેહ મન જેહ ભાવે;
ભક્તિ પંગૂ થઇ અન્ય ખંડે ગઇ,
સર્વને શુષ્ક મન જ્ઞાન ભાવે - જાગ્યને૦ ૧

---

૧. સ્ત્રી ૨. જન્મમરણ ૩. ભૂલો પડેલો ૪. થાકેલો ૫. ધો ૬. (વિષયરૂપી) કાદવ ૭. વૈરાગ્ય ૮. બોધરૂપી વરસાદના ઝાપટાથી ૯. ખેડૂત ૧૦. ઘડપણ ૧૧. ભકતોનાં પાપ ૧૨. નિર્લજ્જ થઇ, મર્યાદા મૂકી દઇ ૧૩. કૂદાકૂદ.

ત્યાગવૈરાગ્યની ઠેકડી સહુ કરે,
ભોગમાં મસ્ત થઇ જગ્ત ડોલે;
દાનવ્રતપૂજને ચિત્ત હા ! નવ ઠરે,
વ્હેમ બાધા બધે [1]સ્વૈર ચાલે. - જાગ્યને૦ ૨
ગુરુતણો રાફડો ચોદિશે ફાટિયો,
જેહને જે ગમે તેને મુંડે;
મુંડને મોક્ષ એ સૂત્ર સોંઘું થયું,
વ્યાસશાંડિલ્ય ગમ કોણ દોડે ? - જાગ્યને૦ ૩
આપપંથી બધા આત્મ નવ ઓળખે,
દેવને ભૂલી મંદિર પૂજે !
રંગ મૂંગો થઇ તુંહિ તુંહિ ઓચરે,
તું વિના આન[2] નવ કાંઇ સૂઝે !!-જાગ્યને૦ ૪

૧૦

એક કિરતાર કલિતાર સૃષ્ટિ તણો,
મૂકીને મૂઢ નાના[3] ઉપાસે;
એક અનંત અવિનાશી પરિબ્રહ્મને,
ભૂલીને ભૂતની દોડ વાંસે ! - ટેક.
આંખ દેખે નહિ કાન સૂણે નહિ,
ઇન્દ્રિયો સ્પર્શ ના જેહ કરતી;
તે થકી ઊપન્યું[4] સર્વ સૃષ્ટિ વિષે,
પવન પાણી અને તેજ ધરતી. - એક૦ ૧

---

૧. જેને જેમ ફાવે તેમ ૨. બીજું, અન્ય ૩. અનેક ૪. ઊપજ્યું.

કાળ કંપે અતિ બીકથી જેહની,
તેજ ચંદ્રાર્ક જો અમિત[1] આપે.
સૂર્યનો સૂર્ય એ ચંદ્રનો ચંદ્ર એ,
દુ:ખડાં દીનનાં એજ કાપે. - એક૦ ૨
પ્રેત ને પ્હાણને પૂજી પાખંડને,
પોટલાં પાપનાં કેમ છૂટે ?
વ્હેમ બાધા થકી બોધ થાએ નહિ,
બોધ વિણ બંધ જનિ[2] કેમ તૂટે ? - એક૦ ૩
બીજમાં વૃક્ષ ને વૃક્ષમાં બીજ પરિ-
બ્રહ્મમાં આપ પર તેમ કાસે;
[3]રજ્જુભુજંગ સમ વિશ્વભ્રાંતિ બધી,
આદિમધ્યાંત પરિબ્રહ્મ ભાસે. - એક૦ ૪
સુજ્ઞને સાન બસ [4]અજ્ઞને આણ પણ,
[5]દગ્ધને ડા'પણ કોણ દેશે ?
દેખતાં આંધળો આપથી થાય જે,
તેહનો હસ્ત તે કોણ સ્હેશે ? - એક૦ ૫
તર્કવિર્તકનું જોર ચાલે નહિ,
પંડિતાઇ વૃથા ત્યાં તકાસે;
જ્ઞાતઅજ્ઞાતની પાર પર એ વસે,
જ્ઞાત અજ્ઞાત એથી પ્રકાશે ! - એક૦ ૬
જ્ઞાની મૂંગા થયા મૂક બોલે ઘણું,
દેખતા આંધળા અંધ દેખે !
પંગુ દોડે ઘણું દોડતા પાંગળા,
[6]સૂરિજનો શૂન્યમાં આપ પેખે !! - એક૦ ૭

---

૧. અપાર ૨. જન્મ ૩. દોરડીમાં સર્પની ભ્રાન્તિની માફક
૪. અણસમજુ ૫. દોઢડાહ્યો ૬. જ્ઞાનીઓ

તેહ તું તેહ તું વેદ ગર્જી કહે,
સૂણતાં રંગ નર ભાન ભૂલે,
મોહપડદો ખરે, સંસૃતિભય ટળે,
ગુરુકૃપા હોય તો ભેદ ખૂલે ! - એક ૮

૧૧

એક આધાર કિરતારનો જગતમાં,
એ વિના શૂન્ય સમશાન ઠાલું;
દીપ વિણ ગેહ[૧] જયમ સ્નેહ[૨] વિણ દીપ જયમ,
પ્રાણ વિણ દેહ જયમ કુણપ[૩] મેલું. - ટેક
દિવ્ય રચના કરી માનવી તનુ રચી,
અંગઉપાગથી પૂર્ણ કેવી ?
દુગ્ધ પેદા કરી જનનીના સ્તન વિષે
જન્મ પહેલાં લીધી સૂધ[૪] એવી !! - એક૦ ૧
ચિત્ત ચિંતન કરે બુદ્ધિ નિશ્ચય કરે,
શક્તિ એવી વળી જેણે દીધી;
તેહને ભૂલીને અન્ય વાંસળ ફરે,
રતનને છોડીને રાખ લીધી ! - એક૦ ૨
આંખની આંખ જે કાનનો કાન જે,
દેવનો દેવ જે તેહ ભૂલી;
વિષયકર્દમ[૫] ચુંથી મોહ જાળું ગૂંથી,
શીરો મૂકી ગળી વ્યર્થ થૂલી ! - એક૦ ૩

---

૧. ઘર ૨. તેલ ૩. મડદું ૪. સંભાળ ૫. કાદવ

શું થયું વેદવાણી બકયાથી ઘણી ?
શું થયું શાસ્ત્ર પુરાણ વાંચ્યે ?
શું થયું સ્નાન ને દાન કીધા થકી ?
શું થયું તીર્થ ને પ્હાણ પૂજ્યે ? - એ૦ક ૪
શું થયું રૂપ કાઢી થયે ફૂટડો ?
શું થયું નાર કોડે રમાડી ?
શું થયું હસ્તી ને વાજી[૧] સ્વારી થકી ?
શું થયું લોક અચરજ પમાડી ? - એક૦ ૫
શું થયું ગદ્ય ને પદ્ય-રચના થકી ?
શું થયું ભાષણો વ્યર્થ દીધે ?
શું થયું દેશવિદેશવિખ્યાતિથી ?
શું થયું કાવ્યરસભૂરિ[૨] પીધે ? - એક૦ ૬
શું થયું મુંડ મુંડાવી ચોદિશ ભમ્યે ?
શું થયું વન વિશે વાસ કીધે ?
શું થયું કાય સૂકાવી ઉપોષણે ?
શું થયું શુષ્ક હરિનામ લીધે ? - એક૦ ૭
વેદના મૂળને શાસ્ત્રના [૩]સૂરને,
જગતકરતારને જો ન જોયો;
વ્યર્થ નર અવતરી માતૃયૌવન હરી,
રંગ ચિંતામણિ જન્મ ખોયો !! - એક૦ ૮

---

૧. ઘોડો ૨. ઘણો ૩.(૧) સૂર્ય-સર્વ શાસ્ત્રોના આધારભૂત બ્રહ્માનુભવરૂપ પ્રકાશ (૨) સચ્છાસ્ત્રોરૂપી વાજીંત્રોમાં ગૂંજી રહેલ જીવબ્રહ્મની એકતાનો સૂર.

'૧૨

ભાવથી ભજન કર, હરિતણું રટણ કર,
નિંદ પણ છોડી દે, મૂર્ખ પ્રાણી;
કોટિ પુણ્યે કરી નરતનુ આ મળી,
તાર ચિંતામણિ એહ જાણી. - ટેક.
બાલપણ ખેલમાં તરુણપણ [૧]મેલમાં,
કલેશમાં કામિનીસંગ ખોયું;
દામ ને ચામમાં વ્યર્થ એળે ગયું,
અંત પસ્તાવથી ચિત્ત રોયું ! - ભાવથી૦ ૧
વૃદ્ધ તનુ થરથરે, ચીતડું નવ ઠરે,
કામના ના મરે કો ઉપાયે;
માળ ગ્રહી ના ગ્રહી કાળ ઊભો સહી,
કાજ ત્યાં ના સરે મૂઢ રોયે. - ભાવથી૦ ૨
હાથથી દાન કર, કાનથી શ્રવણ કર;
ગાન કર વદનથી નાથ કેરું;
સાંગ છે દેહ [૨]સ્વસ્થાક્ષ નર જ્યાં સુધી,
પુણ્યપંથે પળી ટાળ તેડું. - ભાવથી૦ ૩
આગ લાગી ઘરે કૂપ ખણવા ફરે,
હાંસી થાએ હરે જો વિચારી;
[૩]દાર ને વિત્ત ત્યાં કામ આવે નહિ,
દાસ ને દાસીની વ્યર્થ યારી. - ભાવથી૦ ૪

---

૧. વિષયોપભોગમાં ૨. સાબુત ઇન્દ્રિયોવાળો ૩. સ્ત્રી.

આભ ફાટયું તિહાં થીંગડું કોણ દે,
નાથ નટવર વિના કોણ બેલી ?
રંગ માયા ત્યજી ભક્તિ દૃઢ ઉર ધરી,
[૧]નાથપદકંજરત થાને [૨]આલી !! - ભાવથી૦ ૫

૧૩

ઊઠને જીવ ઉદ્યોગ અદકો કરી,
જનમનાં પાપ સહુ નાખ ધોઇ;
ભક્તિ ભગવાનની પ્રાપ્તિ નિર્વાણની,
આપથી આપને લેને જોઇ - ટેક
કોણ તું જીવડા શે થકી આવિયો;
મરણ પછી શી ગતિ જો વિચારી;
આદિ ને અંતમાં નાહીં, તે મધ્યમાં,
શે હશે કાય તુજ આ વિકારી ? - ઊઠ૦ ૧
નામની આશમાં વ્યર્થ કાં ભટકતો,
કીચડે કાંચન કયાંથી હોયે ?
[૩]તોયને મંથતાં તૂપ[૪] નહિ નીસરે,
[૫]અબ્દ હજાર જો તું વલોવે ! - ઊઠ૦ ૨
[૬]ઉપલ અગ્નિતણો જોગ જાણ્યો ઘણો,
જુક્તિ વિણ મુક્તિ નવ હાથ આવે;
અલ્પ મતિ આંધળી આત્મ નવ ઓળખે,
વેદિયાં ઢોર[૭] તે ત્યાં ન ફાવે ! - ઊઠ૦ ૩

---

૧. પ્રભુના ચરણકમળમાં મગ્ન ૨. હે (મનરૂપી) ભ્રમર
૩. પાણી ૪. ઘી ૫. વર્ષ ૬. પથ્થર ૭. પઢત મૂર્ખ (learned fools)

મસ્ત કો ભેદીઓ[1] આપ પર વેદીઓ[2]
જાણતો દસ્ત[3] જો રંગ પકડે;
મોહઘુંઘટ ખરે, શોક શંકા ટળે,
શાન્તિ સુખ પ્રજ્જવળે આપ મેળે !!-ઊઠ૦ ૪

૧૪

શેં મુખે વર્ણવું કીર્તિ કિરતારની ?
નેતિ નેતિ કહી વેદ થાકયા;
સહસ્રદ્વય જીભથી શેષ વર્ણી રહ્યા,
શેષ નવ ગુણતણું તોએ પામ્યા ! - ટેક
પિંડબ્રહ્માંડની ખંડ રચના કરી,
લક્ષ ચોરાશી યોનિ બનાવી;
ખાદ્ય ને પેય વળી અવનવું ત્યાં રચ્યું,
એકથી એક છે દિવ્ય ભારી. - શેં૦ ૧
રવિ શશિ તારલા વ્યોમ[4] માંહે ભર્યા,
મેઘમંડળ-તણાં જૂથ ન્યારાં;
આભ વણથંભ અદ્ધર ધરી રાખિયું,
પ્હાડથી નીસરે વારિધારા ! - શેં૦ ૨
દિવસ ને રાત ઋતુકાળ નિશ્ચય કર્યો,
સર્વમાં દીસતી એક માઝ;
પવન ને પાણીની જોડ સાધી ઘણી,
એકથી સરજીયા ઘાટ ઝાઝા. - શેં૦ ૩

---

૧. ભેદુ ૨. જાણકાર, જ્ઞાની ૩. હાથ ૪. આકાશ.

બિંદુથી સિંધુ નિર્માણ કોટિ કીધા,
નિયમથી બદ્ધ કરી તેહ થાપ્યા;
બાજી સારી રચી ખેલતો રચીપચી,
દેખીને [1]સુરવરો મોહ પામ્યા. - શેં૦ ૪
અકળ ગતિ તાહરી, મતિ ન ચાલે હરિ !
મૌનમાં મુનિજનો મોજ માણે;
રંગ કરગરી પડી પાંવ તુજ નરહરિ,
તું વિના આન નવ વેણ આણે. - શેં૦ ૫

૧૫

વિષયની વાતમાં વિષ્ણુ ભૂલી ગયા,
રાખની આશમાં લાખ ખોયા;
દેહની ચિંતમાં દેવ કોરે રહ્યા,
મોહિનીજાળમાં સર્વ મોહ્યા. - ટેક.
પેટની વેઠમાં રાતદિન આથડે,
શેઠની ભેટ નવ ક્યાંય થાતી;
આયુ એળે ગઈ કરમકથની રહી,
રોઈ રોઈ થઈ આંખ રાતી. - વિષયની૦ ૧
ગંગકાંઠે રહી તૃટ્[2] થકી તડફડે,
બીકથી ફડફડે જીન મેલો;
કલ્પવૃક્ષે વસી ભૂખથી ટળવળે,
ભીખથી હરખતો જીવ ઘેલો. - વિષયની૦ ૨

---

૧. દેવો ૨. તરસ

કહાન મન ના ઠરે, કામિની ચિત્ત હરે,
ભોગમાં ભગ્ન થઇ અંત કાયા;
પિંડપોષણ કરી પાપ પૈસો રળી,
નિરયમાં[1] નાખતી **રંગ** માયા. - વિષયની૦ ૩

મન માર્યા વિના મુક્તિ નવ સાંપડે,
[2]શુકિત જાણ્યા વિના ભ્રમ ન જાયે;
ભ્રમ ભાંગ્યા વિના બ્રહ્મ નવ આકળે,
ભવવ્યથા ના શમે કો ઉપાયે. - વિષયની૦ ૪

૧૬

જૂઠમાં જિંદગી જાય નર જો વહી,
પાણીનું પૂર જયમ જાય દરિયે;
દિવસ ને રાત ઋતુકાળ ઝટઝટ વહી,
જાય છે, ચેત નર મૂઢ જરીએ !- ટેક

શઠતણી સંગતે સંતનિંદા કરી,
સાધુકુથલી કરી મોજ માણે;
દેવ ને ધર્મની ઠેકડી બહુ કરી,
આપને અન્યથી સુજ્ઞ[3] માને ! - જૂઠમાં૦ ૧

દામની દોડમાં કામિની સોડમાં,
નામની નેમમાં જીવન ખોતો;
પરદોષે કરી સૂક્ષ્મદૃષ્ટિ હરી,
આપની[4] એબમાં અંધ થાતો ! - જૂઠમાં૦ ૨

---

૧. નરકમાં ૨. છીપ ૩. ડાહ્યો ૪. પોતાની જાતની.

સત્ય મુખ નવ ગમે અનૃતે[1] મન રમે,
ભ્રાન્તિમાં ચિત ભમે દિવસરાતી[2] - જૂઠમાં૰ ૩
પરધન દાર પરની તકાસે અતિ,
દાનમાં નવ ધરે પાઇ રાતી.
દેહને અમર માની રમે વિષયમાં,
[3]દમનને ઢોંગ માની વખોડે;
આપપંથે પળી આત્મહત્યા કરી,
પાપનાં પોટલાં બાંધે કોડે.[4] - જૂઠમાં૰ ૪
આખર આકરી ચેત મન વાઘરી,
કાળ મન લેશ કરુણા ન આવે;
માર મારે અતિ શરણ એક શ્રીપતિ,
રંગ વકીલાત નવ અન્ય ફાવે ! - જૂઠમાં૰ ૫

૧૭

ભાવ વિણ ભક્તિ નવ કામ આવે કદી,
ભૂખ વિણ ભાખરી વ્યર્થ ઝેરી;
સ્નેહ[1] વિણ દીપકળી કેમ ઓપે સહી,
ક્લીબની વલ્ગના ગગનઘેરી ! - ટેક
પ્રેમ ત્યાં નિત્ય પરમેશ હાજર ખડો,
ઢોંગથી ઢૂકડો દૂર નાસે;
નાટકી ઠાઠથી કાટ નવ નીસરે,
કામ ત્યાં રામ કદીએ ન ભાસે !- ભાવ૰ ૧

---

૧. અસત્યમાં ૨. રાત ૩. ઇન્દ્રિયનિગ્રહ ૪. હોંસે ૫. તેલ ૬. નપુંસક.

ઠાઠ ઉપર કર્યો મેલ માંહે ભર્યો,
ખેલ ખેલાડીનો પેટ ભરવો;
હરિ હરિ રાતદિન મુખ થકી ઓચર્યો,
આંસુ પાડી મૂવો ભાંડ ભડવો- ભાવ૦ ૨
કૂડ ને કપટ કુકર્મ માંહે ભર્યાં,
બહારથી તિલક ને છાપ દીધાં;
માળને [૧]ટાળથી મૂઢ જન છેતર્યાં,
મીઠડી વાણીથી કવન કીધાં !- ભાવ૦ ૩
પિયુ પિયુ ઓચરી વન બપૈયો મૂવો,
પિયુતણો શોધ નવ કયાંય લાગ્યો;
કાળની જાળમાં અંત જઈ સાંપડ્યો,
પાંખ ફફડાવીને વ્યર્થ રોયો !- ભાવ૦ ૪
ભજન અમૃત-તણું [૨]અશન વિષનું ઘણું,
અમર તે કાય તુજ કેમ થાશે ?
ગાન મુખ રામનું ધ્યાન તો દામનું,
ચામનું, રંગ કયમ મુકિત થાશે ?- ભાવ૦ ૫

૧૮

વિષયની વાડીમાં જીવ ભૂલો પડ્યો,
વિષયપુષ્પે ભમે મૂઢ ઘેલો;
રૂપ ને રંગમાં મોહી ખળસંગમાં,
આયુ એળે ખુએ રાંડચેલો.- ટેક

---

૧. કરતાલ ૨. ખાણું.

શ્વાનને હાડથી પ્રીત લાગી ઘણી,
દ્વેષથી ઝાડની ઓથે ધાએ;
દાઢથી સ્રાવ જે થાય તે હાડનો,
માની મનમાં અતિ ખુશ થાશે. - વિષયની૦ ૧

સ્વાત્મસુખ પરિહરી નિઘ્નઇન્દ્રિય[1] થઇ,
આપથી આપને મૂઢ બાંધે;
અંત જર્જર થઇ કાળજાળે પડી,
મત્સ્ય સમ તરફડી પ્રાણ કાઢે ! - વિષયની૦ ૨

ભક્તિ મન ના ગમે ભાંડ ભવાઇ રમે,
ખાન ને પાનમાં મસ્ત રહેતો;
રાનમાં અંત જઇ રાખ થઇ લેટતો,
ફરી ફરી ગર્ભમાં દુઃખ સહેતો. - વિષયની૦ ૩

કીટ[2] કર્મે કરી વમળમાં જઇ પડ્યો,
એકથી અન્યમાં એ તણાએ;
દેખે દયાળુ તો બહાર કાઢી મૂકે,
વૃક્ષ નીચે ઠરી શાંત થાએ. - વિષયની૦ ૪

એમ સદ્ગુરુ તણી દૃષ્ટિ જો નર પડી,
ભ્રમરપરંપરા તો જ ખૂટે;
શાંતતટ હાથ લાગે ફરી પુણ્યનો,
ઉદય જો થાય તો બંધ તૂટે. - વિષયની૦ ૫

---

૧. ઇન્દ્રિયોને વશ ૨. કીડો.

ચેત ને ચેત નર નરક ખર કાં ચૂંથે,
વીતી વેળા નહિ હાથ આવે;
વાસનાવસ્ત્ર મેલાં ત્યજી નાથને,
રંગના પ્રેમથી નિત્ય ગાએ. - વિષયની૦ ૬
સાર નરદેહનો એજ શાસ્ત્રે કથ્યો,
[૧]સુરિજનો એહમાં મોજ માણે;
જે મુખ રામ નહિ ધૂળ મુખ એ પડી,
શ્વાન [૨]સૂકર સમો જન્મ તાણે. - વિષયની૦ ૭

૧૯

આવ દિગંબરા દત્ત કરુણાકરા,
તુજ વિના ચેન નવ કાંઇ પડતું;
[૩]ગેહઉદ્યોગમાં ચિત્ત નવ આ ઠરે;
[૪]વ્રેહના દુઃખથી નિત્ય રડતું. - ટેક.
ખાન ને પાન મન ઝેર સમ લાગતાં,
વસ્ત્ર વિભૂષણો પ્રેતભૂષા;
ઊંચી અટારી ને મેડી સમશાનવત્
શૂન્ય ખાવા ધસે ભૂતવેષા ! - આવ૦ ૧
ગાય વિણ વાછડું દીન જયમ બાપડું,
ચંદ્ર વિણ સૂતકી કાળી રાતી;
માત વિણ [૫]તોક આક્રંદનો પાર નવ,
તું વિના દુઃખથી ફાટે છાતી ! - આવ૦ ૨

---

૧. જ્ઞાનીઓ ૨. ડુક્કર ૩. ઘરધંધામાં ૪. વિયોગ ૫. બાળક.

કાષ્ઠ થઇ પાવડી પાંવની તુજ બનું,
 [1]મૃદૂ બની કેશ કાળા પખાળું !
દેહ બાળી બનું ભસ્મ ભીતિહરા,
 અંગ પર જો ધરે તું કૃપાળુ !! - આવ૦ ૩
મૃગ થઇ [2]વ્યાધથી દેહ વીંધાવું આ,
 અજિન[3] થઇ બેસવા કામ લાગું !
શ્વાન થઇ મંદિરે નિત્ય ચોકી કરું,
 દરસ વિણ આન નવ કાંઇ માગું !!- આવ૦ ૪
હૃદયમંચક[4] કરી સાફ રાખ્યો હરિ,
 પ્રેમજલ પાદ્યથી[5] પગ ધોઉં;
સત્યશૌચાદિપુષ્પે કરું અર્ચના,
 બાળીને કામક્રુધ ધૂપ દેઉં ! - આવ૦ ૫
દ્વૈત ભોજન ધરું પેય અઘ[6] આગળું,
 [7]રંગ તાબૂલ મુખશુદ્ધિ સારું,
દોડ ને દોડ જોગીવરા શ્રીધરા,
 તુજ વિના જીવન લાગે ખારું !! - આવ૦ ૬

૨૦

દરદીનું દરદ એક દરદી જાણી શકે,
 આન મન દેખીને હાંસી આવે;
વ્રેહની ઝાળ એક વિરહી પરખી શકે,
 કલ્પના આનને અલ્પ નાવે.- ટેક

---

૧. માટી ૨. શિકારી ૩. મૃગછાલા ૪. ખાટલો, બાજઠ ૫. ગંધાક્ષતાદિ યુક્ત પગ ધોવાનું પૂજાજળ ૬. પાપ ૭. વિષયાસક્તિ.

રડી રડી આંખડી સૂજી થઇ રાતડી,
રાતડી જુગ સમી લાગે કારી;
નિંદ આવે નહિ જાગ ભાવે નહિ,
ઊઠબેસે તૂટી ટંગ[૧] મારી. - દરદીનું૦ ૧
આવ ને આવ અવધૂત દિગંબરા,
કયાં લગી અંત અનંત જોશે ?
કંથ વિણ કામિની પંથે શે લાધશે ?
માત વિણ તોકગતિ શી જ થાશે ?- દરદીનું૦ ૨
આપું શું તુજને સર્વદાતા હરે ?
વિધિ હરિ હર કરે તુજ સેવા !
ધ્રુવ ઉપમન્યુએ આપ્યું શું ભૂધરા,
જે થકી પામયા મિષ્ટ મેવા ?- દરદીનું૦ ૩
[૨]શુષ્ક કાષ્ઠે હરિ પત્ર આણ્યાં ફરી,
રજકને રાજ દીધું અઘારિ[૩];
સતીપતિ ઊઠવી[૪] દુષ્ટ ભગ[૫] ટાળિયું;
એકલો રંગ કાં દીધ વિસરી ?- દરદીનું૦ ૪
કોટિ દોષે કરી પૂર્ણ હું નરહરિ,
તુજ-તણો જગ્તમાં દાસ કહાઉં;
માર કે તાર તુજ દ્વાર આવી ખડો,
લાજ જાશે [૬]યદિ ખાલી જાઉં ? - દરદીનું૦ ૫

---

૧. ટાંગ, પગ. ૨. મહારાષ્ટ્રમાં થઇ ગયેલ દત્તાવતાર શ્રીપાદ-શ્રીવલ્લભ અને નૃસિંહસરસ્વતીની લીલાઓનું સૂચન છે. જુઓ : શ્રી ગુરુલીલામૃત ભાગ-૨. ૩. પાપનો નાશ કરનાર ૪. સજીવન કરી ૫. પ્રારબ્ધ, નસીબ ૬. જો .

૨૧

ઊઠને મૂઢ આલસ્ય નિદ્રા ત્યજી,
સમરી લે શ્રીહરિ ભાવભૂખ્યા;
નરતનુ આ મળી કોટિ પુણ્યે કરી,
મુક્તિ લેને વરી, કરમફૂટ્યા ! - ટેક

[૧]લાલ વેચી કરી કાચ લે જયમ કપિ,[૨]
વિષ્ણુ મૂકી ક્યમ વિષય ખોળે ?
ત્યાગી સુરસિંધુ[૩] મૃગનીર[૪] વાંસળ ભમે,
અમૃત મૂકી કાં ગરલ[૫] ઘોળે ? ! - ઊઠને૦ ૧

અગ્નિ ઘૃતથી કદી શાન્ત દીઠો નથી,
વાસના ભોગથી નવ વિરામે;
[૬]વિરતિવારિ થકી વાસનાદવ શમે,
શાન્તિ સુખ સંયમે આપ પામે. !- ઊઠને૦ ૨

[૭]એકથી એક મૂવા મતિ જ્યાં ફરી,
પાંચથી શી ગતિ થાશે તારી ?
ચેત રે ચેત જીવ પેખ શિવ અંતરે,
ભીતિ ભવ જે હરે મન્મથારિ[૮] ! ! - ઊઠને૦ ૩

વારિબુદ્‌બુદ[૯] સમી કાયભંગુર[૧૦] ઘણી,
ફૂટતાં વાર નવ અલ્પ લાગે;
કાળ ઠાડો શિરે આયુ ક્ષણક્ષણ હરે,
વાયદો વણિકનો ત્યાં ન ચાલે ! - ઊઠને૦ ૪

---

૧. રત્ન ૨. વાંદરો ૩. ગંગા ૪. ઝાંઝવાનું જળ ૫. ઝેર ૬. વૈરાગ્યરૂપી પાણી ૭. શબ્દથી મૃગ, સ્પર્શથી હાથી, એમ એક એક વિષયથી એક એક જણ ૮. કામદેવનો નાશ કરનાર ૯. પાણીનો પરપોટો ૧૦. નાશવંત.

રાય ને રંક સહુ માટી ભેળા મળ્યા,
કર્દમે જઈ કળ્યા મૂળ પ્રાણી;
જે નર જાગિયા ભક્તિપંથે પળ્યા,
રંગ શિવમાં ભળ્યા વિબુધ[1] જ્ઞાની. - ઊઠને૦ ૫

૨૨

મૂળ સંસારનું મૂઢ મન માંકડું,
વિષયવૃક્ષે ભમે સ્વૈર ઘેલું;
ના ડરે એક પલ, એકથી અન્ય પર,
દોડતું દિવસ ને રાત મેલું. - ટેક
[2]અદ્રિ કર પર ધરે, [3]અબ્ધિ શોષણ કરે,
અગ્નિજવાળા ગળે સિદ્ધ કોઈ;
આભમંડળ ઊડે, [4]આપ અમૃત કરે,
રાખ ચિંતામણિ રત્ન સોઈ. - મૂળ૦ ૧
[5]કેસરી કંઠ કોઈ ઘંટ જઈ બાંધતું,
નાગને નાથ ઘાલે મદારી;
સ્હેલ છે ખેલ સહુ એહ બાજીગરી,
[6]મનહરિબંધને સર્વ હારી ! - મૂળ૦ ૨
મત્ત [7]ગજરાજના દંત જીવતાં સહે,
[8]મકરની દાઢથી કાઢે મોતી,
અલ્પ મન આગળે દાળ સીજે નહિ,
ભલભલાની મતિ ત્યાંહ રોતી ! - મૂળ૦ ૩

---

૧. આત્મબોધવાન ૨. પર્વત ૩. સમુદ્ર ૪. પાણી ૫. સિંહ ૬. મનરૂપી વાંદરું અથવા સિંહ અથવા ઘોડો ૭. હાથી ૮. મગર.

[1]હઠ અને રાજથી મંત્રલયસાજથી,
વ્રતજપાદિ થકી કોઇ મથતું;
તીવ્ર ઉપોષણે ઇન્દ્રિયો મથી ઘણી,
સાધના ફરી ફરી કોઇ કરતું. - મૂળ૦ ૪
ધ્યાન-અભ્યાસથી [2]વિરતિ-અસિધારથી,
નાદસંધાનથી સુરતી જોડે;
ગુરુતણી સેવથી ઇશની મ્હેરથી,
મનતણાં મૂળ તો તેહ તોડે. - મૂળ૦ ૫
[3]ઊર્મિ ઊઠે જરી બ્રહ્મસાગર મહીં
ફેલતાં ફેલતાં નષ્ટ થાએ !
વૃત્તિ ખેચરી[4] કરી નામરૂપ વિસરી,
રંગ રંગે હરિ કો સમાએ !! - મૂળ૦ ૬

૨૩

વેણુ વાગે અલી ! હૃદયકુંજે હરિ,
રાસ રમતા કરી વિવિધ લીલા;
બોંતેર સહસ્ર સાહેલી ટોળે કરી,
પ્રેમરસ પાઇને પીતા ઘેલા. - ટેક
દશ લટકાં કરે ત્રણ ઠમકે ઠરે,
એક સુરતીબળે કા'ન ખેંચે;
વિવિધ વસ્ત્રો સજી ચોરાશી ફેરા ફરે,
મધ્યમાં કાળિયો નાચ નાચે. - વેણુ૦ ૧

---

૧. હઠાદિ યોગના પ્રકાર ૨. વૈરાગ્યરૂપી તરવારની ધારથી ૩. તરંગ
૪. નિરાલંબ

એક નીચી નમે બીજી મધ્યે ભમે;
ત્રીજી આકાશમાં અધર ઊડતી;
એક વળી ચક્રમાં ફરી ફરી દોડતી,
એક તટસ્થ રહી હાસ્ય કરતી. - વેણુ૦ ૨
એક પ્રતિબિંબને જોઇને રાચતી,
એક આલિંગતી ખાલી છાયા,
એક વળી નાદમાં ભાન ભૂલી ભમે,
એક તેજે કરી બાળે કાયા. - વેણુ૦ ૩
[૧]સ્વાન્તવૃંદાવને વૃત્તિગોપી મળી,
કાનુડો આત્મ-નટરાજ ખેલે;
પલકમાં ખલક અનંત પેદા કરે,
મત્ત આનંદમાં **રંગ** રેલે. - વેણુ૦ ૪

૨૪

ભેદમાં ખેદ અભેદ નિર્વાણ છે,
ભક્તિમાં શક્તિ સઘળી પ્રકાશે;
ભક્તિનાવે ચઢી ભક્ત ભવને તરી,
નિજ સ્વરૂપે હરિ તેજ થાશે. - ટેક
કોટિ તીર્થો કીધાં પંચગવ્યો પીધાં,
મનતણો મેલ તોયે ગયો ના;
હંસ મોતી ચરે કાક વિષ્ઠા ગળે,
દૈવને દોષ દે મૂઢ નાના. - ભેદમાં૦ ૧

---

૧. અંત:કરણરૂપ વૃંદાવનમાં. આ આખા પ્રભાતિયામાં ટૂંકમાં શ્રીકૃષ્ણ અને ગોપીઓની લીલાનું આધ્યાત્મિક રહસ્ય વર્ણવ્યું છે.

દર્દ અંદર થયું ઉપર ઓસડ કર્યું,
મનતણો મેલ કયમ તન ટાળે ?
[1]અંધતમ કજ્જલે ના ટળે કો સમે,
દીપ પ્રગટયા વિના પ્રભ[2] ન થાએ. - ભેદમાં૦ ૨
ભ્રમ ભાંગ્યા વિના બ્રહ્મ નવ સાંપડે,
બ્રહ્મ જાણ્યા વિના ભય ન જાયે;
સંતસેવા વિના વાટ નવ એ જડે,
[3]માન મૂકયા વિના ભાન નાવે. - ભેદમાં૦ ૩
મન માર્યા વિના મુક્તિ ભેટે નહિ,
શાન્તિ પામે નહિ સોડ તાણ્યે;
સત્ય અસત્યની જુક્તિ જાણ્યા વિના,
રંગ ભવપીડ તે કેમ જાયે ? - ભેદમાં૦ ૪

૨૫

હોય દેવાંશી તે દેવને ઓળખે,
ભૂત ભક્તિ કરે ભૂત કેરી;
કાગને મોતીડાં કંઠ નવ ઊતરે,
નરક દેખી ચળે જીભ મેલી. - ટેક
પતિવ્રતા હોય તે કંથને પૂજતી,
વારવનિતા[4] વરે જાર દેખી;
ભકતને અન્ય ભગવાન વિણ નવ ગમે,
દૂર દોડે ડરી દંભ પેખી. - હોય૦ ૧

---

૧. ગાઢ અંધકાર ૨. પ્રકાશ ૩. અભિમાન ૪. વેશ્યા.

સિંહશિશુ ગર્દભીદૂધ નવ તે પીએ,
છો મરે ભૂખથી [1]નિબિડ - રાને;
દેવપ્યાસી-મને દેહદુગ્ધા નહિ,
રીઝતો નવ કદી વિષયપાને. - હોય૦ ૨

ચંદ્ર ચકોર શું પ્રીત લાગી મને,
તેહની ગત જતિ તેજ જાણે;
અન્ય મતિ મોહમાં અંધ થઇ આથડે,
કીચડે કાચબો મોજ માણે. - હોય૦ ૩

[2]દ્વિજગણો [3]અર્ક દેખી મને રીઝતા,
[4]ઉલ્લૂ ઓથે ભમે [5]તમવિહારી;
[6]સંસૃતિપૂજકો સંસૃતિમાં ભમે,
ચોરને મન ગમે રાતી કાળી. - હોય૦ ૪

કો નમે નામને કો નમે દામને,
ચામ દેખી મને કોઇ માતું !
જેહને જેહની સાથ લગની લગી,
તેહનું મન તેમાં જ રાતું !! - હોય૦ ૫

નામ ને રૂપમાં સૃષ્ટિ સારી રમે,
નામી અરૂપ છે દિવ્ય **રંગા;**
પાસ છે પ્રેમીને આઘે અધર્મીને,
હૃદયમાં દેવ જો દિલ ચંગા ! - હોય૦ ૬

---

૧. ઘોર જંગલમાં ૨. પક્ષીઓ ૩. સૂર્ય ૪. ઘુવડ ૫. અંધારે ફરનારૂં
૬. સંસાર.

એક અક્ષર અવિનાશ વ્યાપ્યું બધે,
તે જ તું તે જ તું વેદ બોલે;
આંખ ખોલી સખે દેખ અંદર હૃદે,
શ્વાસશ્વાસે પ્રભુ કોણ બોલે ? - ટેક
શુદ્ધ તું બુદ્ધ તું મુક્ત તું પ્રાણિયા,
બંધને કાં પડે આપમેળે ?
[1]અજ અવિનાશ અક્ષય બધે વ્યાપિયો,
જળથળે આપથી આપ ખેલે. - એક૦ ૧
શરીર મન ઈંદ્રિયોથી અતિ વેગળો,
પંચભૂતો થકી ના પમાએ;
સૃષ્ટિ મુજરો કરે સૃષ્ટિકર્તા તુને
[2]કુન થકી તુજની મોત ધાએ. - એક૦ ૨
જન્મ ને મૃત્યુ એ કલ્પના તાહરી,
પાપપુણ્યો ડરી પાસ નાવે;
ચંદ્ર ને સૂર્ય બે ગેંદથી ખેલતો,
દિવસરાતી કરી જગ નચાવે ! - એક૦ ૩
કોટિ બ્રહ્માંડ પેદા કરી પલકમાં,
પલકમાં લય કરે આત્મમાંહે;
આદિ અંતે બધે એક નિર્મળ હરિ,
મધ્યમાં નાટકી સ્વપ્ન સોહે. - એક૦ ૪

---

૧. અજન્મા ૨. આજ્ઞાથી

ઊઠ જાગ્રત થઇ સ્વપ્નસુખ પરિહરી,
સદ્‌ગુરુપદ ગ્રહી જાણ **રંગા;**
મોહનિદ્રા ત્યજી જ્ઞાનજાગૃતિ વરી,
આત્મધન સંગ્રહી ભવભંગા ! - એક૦ ૫

૨૭

છો સુખે નિંદતા નિંદકો હરિ મને,
લાજ મારી તને દેવદેવા;
ભક્તિમાં ભ્રષ્ટતા દેખશે દુરિજનો,
ઉલટ આણી કરું તુજ સેવા. - ટેક.
સ્નાન ને ધ્યાનની વાત જાણું નહિ,
પાઠ પૂજા વિષે મતિ ન ચાલે;
વેદ ને શાસ્ત્ર ગમ દોડવું શી ગતે,
સૂત્ર ખેંચે ત્યમ દેહ હાલે. - છો સુખે૦ ૧
હીન ને દીન પણ તાહરો શ્રીધરા,
દત્ત જોગીશ્વરા દાસ કહાઉં;
શ્વાન શ્રીમંતનું માન પામે ઘણું,
ત્વદ્યશોગાનથી ધન્ય થાઉં - છો સુખે૦ ૨
ત્રિશૂલ કરમાં ગ્રહી ત્રિગુણ મમ સંહરી,
'હું અને માહરું' નાખ છેદી;
જ્ઞાનજલઘૂંટડો પાઇ કરતુંબીથી,
ચક્રથી ચક્ર ભવ નાખ ભેદી. - છો સુખે૦ ૩
મંત્ર માળા ગ્રહી પ્રણવ ડમરુ સહી,
કર્મના ભૂતને દે ભગાડી;
શંખહુંકારથી ભસ્મ ભીતિ કરી,
પાપ ને પુણ્યને દે નસાડી. - છો સુખે૦ ૪

કંઇક પંથે પળ્યા, કંઇક તુજમાં ભળ્યા,
કંઇકનાં ગાન તે દેવ ગાતા;
રંગ ભિખારી ભારે થયો શું પ્રભો,
ક્યાં લગી અંત જોશે વિધાતા ? - છો સુખે૦ ૫

૨૮

શી કરું અર્ચના દત્ત દયાઘના,
તું વિના કાંઇ નવ આન ભાસે;
દેહમંદિર વિષે આત્મ થઇ તું વસે,
બુદ્ધિવૃત્તિ વિષે તુંજ કાસે[૧]. - ટેક
શૂન્યમાં શબ્દ તું વાતમાં સ્પર્શ તું,
તેજમાં રૂપ તું પ્રેમઘેલા;
વારિમાં રસ થઇ પૃથ્વી ગંધે ભરી,
રૂપરૂપે રહી કરત લીલા. - શી કરૂં૦ ૧
કોઇ નિર્ગુણ કહે સગુણ કો મન ધરે,
ગુણગુણાતીત છે રૂપ તારું;
દ્વૈત અદ્વૈતની વાતથી વેગળું,
સમરસે રૂપ તુજ દિવ્ય ન્યારૂં. - શી કરૂં૦ ૨
મોજું ચૈતન્યનું માનવી મન અણુ,
નામ રૂપે કરી નૃત્ય કરતું;
કોટિરૂપો ધરી આપથી રાચતું,
અંત અબ્ધિ[૩] વિષે શાન્ત થાતું. - શી કરૂં૦ ૩

---

૧. પ્રકાશે ૨. જળમાં ૩. સમુદ્ર.

ખેલ ખેલાડી તું ગુપ્ત રૂપે રહી,
જ્ઞાનદષ્ટિ વિષે પ્રગટ થાતો;
દેખીને સંતા-કૂકડી તાહરી,
વિધિ[1] હરિહર મને હરખ થાતો. - શી કરૂં૦ ૪
કોઇ સ્રષ્ટા કહે, કોઇ ભર્તા કહે,
કોઇ સંહારથી શરણ લેતું;
સૃષ્ટિ સ્રષ્ટાતણું ઐકય નિહાળીને,
કોઇ એકેશ્વરી ગાન ગાતું ! - શી કરૂં૦ ૫
બે નહિ એક ત્યાં શબ્દ કયમ નીસરે,
વાણી વિરામતી આત્મદેવા;
હું અને તુંતણી ગોઠડી ગુમ થઇ,
મૌનમાં **રંગ** મન મિષ્ટ મેવા !! - શી કરૂં૦ ૬

૨૯

આજ આનંદનું પૂર ઉરમાં વહે,
છોળ બ્રહ્માંડમાં ના સંમાએ;
ચિત્ત ચૈતન્યરૂપે થયું પલકમાં,
ખલકનું નામ ત્યાં ના જણાએ. - ટેક.
ચેત્ય ચૈતન્યનું નામ ના ત્યાં અણુ;
ગેય ગાનારનું વ્યર્થ ગાણું;
એક અનેક રૂપે અરૂપી થયું,
ઘટમઠે વ્યોમ જયમ ભવ્ય નાનું. - આજ૦ ૧

---

૧. બ્રહ્મા.

મોજું અર્ણવ[૧] મળ્યું આપ અર્ણવ થયું,
નાચવું ના રહ્યું નામદરિયે;
તેડું જમનું ટળ્યું માન મનનું ગળ્યું,
આપ-પર પરવર્યું તેજઝડીએ - આજ૦ ૨
શૂન્યમાં સહુ મળ્યું આપ અળગું રહ્યું,
શૂન્યસાક્ષી લહ્યું આપ આપે;
બોલવું ના રહ્યું બોબડું સહુ કહ્યું,
કો લહે શું થયું મૂળ છાપે ? - આજ૦ ૩
ના થયું ના ગયું જેમનું ત્યમ રહ્યું,
રંગ કાંચન સમું ઘાટઘાટે;
ના લહી જાણવું આપ અંગે થવું,
કાં વૃથા દોડવું સ્વપ્ન-હાટે ? - આજ૦ ૪

30

(રાગ-ભૈરવી, તાલ-કહેરવા)

નથી ગમતું નથી ગમતું આ ઘેર; જાવું પેલે દ્વાર - ટેક
[૨]અંધતમે આ સઘળું ભરિયું, ત્યાં તો તેજ અપાર;
ભૂખકડાકા તીખા અહિયાં, ત્યાં મિજલસ નહિ પાર - જાવું૦ ૪
પાણીના પણ સાંસાં અહિયાં, ત્યાં [૩]અમૃતપાથાર;
દુઃખદરિયો ઉછાળા મારે (ત્યાં) સુખસાગર રેલાય - જાવું૦ ૪
રાગદ્વેષનાં જુધ ઘણેરાં, (ત્યાં) શાન્તિ તણો નહિ પાર;
રંગરાજ ગુરુસેવા [૪]કીની, જઇ બેઠો તે ઠામ - જાવું૦ ૪

---

૧. સમુદ્ર ૨. ઘોર અંધકારથી ૩. અમૃતનું સરોવર ૪. કીધી.

૩૧

(રાગ-માઢ, તાલ-કહેરવા)

દિગંબરા દિગંબરા શ્રીપાદવલ્લભ દિગંબરા,
અરજી કરું છું ઉરમાં ધરજો, [1]કરુણાપારાવારા. - ટેક
પાંવ પાદુકા બાજત ચટચટ, દંડકમંડલુ હસ્ત;
ભીડ પડી છે દોડો વહેલા, નિજાનંદમાં મસ્ત ! - દિ ૦ ૧
તમ દર્શનથી અમ અઘ[2] ટળશે, ઉરમાં બાંધી આશ;
ભક્તકામકલ્પદ્રુમ સ્વામી, તોડો માયાપાશ. - દિ ૦ ૨
માફ કરો અપરાધ કરોડો, પાપી હું તમ બાળ;
તમ વિણ બીજું કાંઇ ન જાણું, ભક્તતણા પ્રતિપાળ !-દિ ૦ ૩
ધ્રુવ પ્રહ્લાદ ઉગાર્યા પ્રભુજી, તારી ગણિકા નીચ;
હાથ ગ્રહી કાં છોડો વ્હાલા, **રંગ** રાંક અધબીચ ? - દિ ૦ ૪

૩૨

(રાગ-મિશ્ર માઢ, તાલ-કહેરવા)

(જય જય) ગુરુ મહારાજ ગુરુ, જય જય પરબ્રહ્મ સદ્‌ગુરુ;
જીવનદોરી તુજને સોંપી નિશ્ચિત જગમાં ફરૂં; - ટેક.
કાયા વાચા મનથી તુજની, સેવા નિશદિન કરું;
પાપપુણ્ય અરપી તુજ ચરણે, અક્ષય શાન્તિ વરું.- જય૦ ૧
તેત્રીસ ક્રોડ દેવ સહુ તુજમાં, તીરથ શીદને ફરૂં;
નામનાવમાં બેસી, દારુણ ભવસાગર આ તરું.- જય૦ ૨

---

૧. દયાના સાગર ૨. પાપ.

ઈંદ્રિય ઈંધન[1] મન કુસુમ[2] ને, મસ્તક શ્રીફળ ધરૂં;
સ્વાપર્ણયજ્ઞે અહં હોમીને, સ્વાનંદે સંચરૂં.- જય૦ ૩
ત્રિગુણ વટાવી ગુણાતીતમાં, નિર્ગુણ થઈને ફરૂં;
જલલહરિસમ **રંગ** રૂપને, બાળી જીવતાં મરૂં. - જય૦ ૪

૩૩

(રાગ-ભૈરવી, તાલ-કહેરવા)

દત્ત દિગંબર મન સુમરી લે, પુણ્યપંથ [3]પાથેય ભરી લે. - ટેક
પ્રેમગંગ નિત સ્નાન કરી લે,
અનાસક્તિ સુરસાજ સજી લે. - દત્ત૦ ૧
[4]શીલવર્મ સુદઢ કરી લે,
ક્ષમા શાન્તિ [5]અસિ ઢાલ ધરી લે. - દત્ત૦ ૨
મોત સાથ રણબાથ ભીડી લે,
મુક્તિ-સુંદરી શીઘ્ર વરી લે. - દત્ત૦ ૩
વનવગડાની વાટ ત્યજી લે,
રાજમાર્ગ પર **રંગ** રમી લે. - દત્ત૦ ૪

૩૪

(રાગ-પીલુ, તાલ-કહેરવા)

દત્તાજી ! મૈં તો તેરો હિ એક ગુલામ. - ધ્રુવ૦
ઔર ન જાનું ઔર ન માનું,
તેરો હિ ગાવત નામ ! - દત્તાજી૦ ૧
કાસી મથુરા કાયકો દૌરૂં,
તેરો હિ પદ પર ધામ ! - દત્તાજી૦ ૨

---

૧. બળતણ; લાકડાં ૨. ફૂલ ૩. ભાતું ૪. ચારિત્ર્યરૂપી બખ્તર
૫. તલવાર

રાખે તૂ વૈસો હિ રહું મૈં,
ઔર નહિ ઉર [1]કામ ! દત્તાજી ૦ ૩
રંગ સરન તેરો હિ ચરન હૈ,
ઔર ન ઠેરન ઠામ ! દત્તાજી ૦ ૪

૩૫

(રાગ-આશાવરી, તાલ-કહેરવા)

ઔષધિ કૌન પિલાવે ? ગુરુ બિન, ઔષધિ કૌન પિલાવે ? - ટેક.
ભવવ્યાધિ યહ બહોત સતાવે, સુધબુધ ભૂલાવે ! - ગુરુ૦ ૧
વિષયવિષમજ્વર અતિઘબડાવે, તૃષ્ણાપ્યાસ બઢાવે !- ગુરુ૦ ૨
ઐસો કૌન કૃપાલુ જગમેં, [2]આવાગમન મિટાવે ?- ગુરુ૦ ૩
આપ ભૂલા જગ સબ ભૂલાવે, ઐસો કામ ન આવે !- ગુરુ૦ ૪
હોવે કામિલ[3] નબ્ઝ[4] દિખાવું, અમૃત **રંગ** પિલાવે !- ગુરુ૦ ૫

૩૬

(રાગ-પીલુ, તાલ-ત્રિતાલ)

તીરથ કહાં જાના, મેરે ભાઇ ? (૨) - ટેક.
ઘટમેં ગંગા ઘટમેં જમુના, ઘટમેં સરસ્વતી માઇ;
બાહિર સબ જગ પથ્થર પાની, ભટકભટક ઘર આઇ. -તીરથ૦ ૧
દિન દિન ભટકા રાત જગાયા, તબહિ ન મીલા સાંઇ;[5]
નેક કમાઇ કરલે ભાઇ, ઇસમેં સબ કુછ આઇ. - તીરથ૦ ૨
મનમેં મક્કા મનમેં કાશી, મનમેં સાલેમ[6] ભાઇ;
આતમગંગા [7]મલમલ ન્હાઇ, જન્મમરણ મિટ જાઇ. -તીરથ૦ ૩

---

૧. કામના; ઇચ્છા ૨. જન્મમરણનો ફેરો ૩. હોશિયાર; અનુભવી
૪. નાડ ૫. સ્વામી, જગતનો નાથ; પ્રભુ ૬. જેરુસલેમ; ખ્રિસ્તી લોકોની જાત્રાનું મુખ્ય મથક ૭. ચોળીચોળીને

મનમાલા દિનરૈન ચલાઇ, સોહં સોહં એહિ;
અંત સમે બિન હરજી ભાઇ, કોઉ કામ ન આઇ-તીરથ૦૪
રંગ રંગકે કપડે પહેને, દાઢી મૂંછ મૂડાઇ;
જટા બઢાઇ ભભૂત લગાઇ, એ સબ જગ ઠગવાઇ-તીરથ૦૫

૩૭

(રાગ-આસા; તાલ-કહેરવા)

ગુરુ ઘર આવ્યા, વિઘ્નો સહુ દૂર સિધાવ્યાં- ધ્રુવ
બ્રહ્માહરિહર મૂર્તિ મનોહર, દંડકમંલુશોભિત [૧]વર કર;
કંથા કૌપીન [૨]અક્ષમાલધર, સુરવર ધાયા.-વિઘ્નો૦ ૧
આનંદાબ્ધિ ઉર છલકાએ, દુઃખનામ ક્યાંયે ન જણાએ;
આધિ વ્યાધિ સહુ મન ગભરાએ, સુકૃત ફાલ્યાં. -વિઘ્નો ૦ ૨
વાણી [૩]સુધાસમશી મધુરી આ, જાણે કુસુમો મુખદ્રુમ[૪] ખરિયાં;
ચિંતા દૈન્ય ઉપાધિ ટળિયાં, મનસુખ પામ્યા.-વિઘ્નો ૦ ૩
સ્વાગતની શી કરું તૈયારી ? તનમનધન સહુ તુજ પર વારી !
જ્યાં દેખું ત્યાં તુજ બલિહારી **રંગ** ચઢાયા !!-વિઘ્નો ૦ ૪

૩૮

(રાગ-આશા માડ; તાલ-કહેરવા)

સૂન સૂન [૫]તપસી ! જ્ઞાન સૂનાવું, ફિર ફિર ધ્યાન લગાવ;
મન ચલે તો ચલન દે, પણ તન ન જાય લગાર,
ઐસી ભીતર [૬]સુરત ચલાવ. - ટેક.

---

૧. સુંદર ૨. રુદ્રાક્ષની માળા ધારણ કરનાર ૩. અમૃત જેવી ૪. વૃક્ષ
૫.પૂજ્ય મહારાજશ્રી સ્વ. મોદીજીને પ્રેમાવેશમાં કોકવાર આ નામથી સંબોધતા, એટલે એમને ઉદ્દેશીને લખાયેલાં ભજનોમાં સ્હેજે એ નામ આવી જાય છે. ૬. સજાતીય વૃત્તિનો એકધારો પ્રવાહ

ગિલ્લી દંડા ખેલ ચલાયા, ગિલ્લી ઊડે આભ;
ગિરત ગિરત ફિર દંડા મારા,
ફિર ફિર ઊડે આપ. - ઐસી૦ ૧
મન મરકટ નિશદિન ભટકત હૈ, ભટક ભટક સ્થિર આપ;
ગોલી સુરત બેહોશ[૧] બનાકે,
તદાકાર કર થાપ. . - ઐસી૦ ૨
કહાં [૨]કશ્મીર કહાં ગુજરાતા, કહાં પક્ષીકી જાત ?
ચકોર ચંદા નિત આનંદા,
એહિ સુરત સાક્ષાત્.. - ઐસી૦ ૩.
સીતામાઇ શોક છવાઇ, દૈતગઢ ગભડાય;
સુરત ચલાઇ સેના આઇ,
રાવણ માર્યો રામ. - ઐસી૦ ૪
રંગ રાગ સબ છોડ [૩]જહાં કે, સબ જગ અલ્લાહ પેખ;
બાહિર દેખે ગદ્ધા કુત્તા,
ભીતર રામ હિ રામ. . - ઐસી૦ ૫

---

૧. મૂર્છિત ૨. કાશ્મીરમાં એક જાતનાં કુંજ નામનાં શ્વેત પક્ષી થાય છે. તેઓ ત્યાં ઈંડા મૂકી જુવારો તૈયાર થઇ જાય છે તે અરસામાં દૂર દૂર ઠેઠ ગુજરાત સુધી નર્મદા અને દરિયા કિનારે ચારો ચરવા આવે છે. પરંતુ તેમની સુરત ઈંડા તરફ લાગેલી રહે છે અને કેવળ એ સુરતના બળથી એમનાં ઇ ડાં સેવાઇને તૈયાર થાય છે. એ વાતનું સૂચન છે. ૩. દુનિયાના.

૩૯

(રાગ-ભૈરવી; તાલ-કહેરવા)

ઠેરન દે દિન ચાર, સાંઇ, તેરે દ્વારપે. - ટેક.

ફિર ફિર મેરી તંગડી તૂટી, શ્વાસ ન ઉર સમાય !- ઠેરન૰ ૧
તુજ કારણ મૈં ભઇ બાવરી સુધબુધ ભૂલી હાય !- ઠેરન૰ ૨
રો રો મેરી અખિયાં ફૂટી, દરસ ન પાયો [૧]લાલ !- ઠેરન૰ ૩
ફટી ચીંદડી નંગી નટિયા, દેખનહાર ગમાર !- ઠેરન૰ ૪
દેખન દે મુખ મીઠા સાંઇ ! અમૃતવેણ પીલાવ !- ઠેરન૰ ૫
તું-**રંગે** રસી અંતર બાહી, આન ન જાઉં બહાર !- ઠેરન૰ ૬

૪૦

(રાગ-ભૈરવ; તાલ-દાદરા)

બોલ બોલ બોલ પ્રેમવેણ એક બોલ;
ખોલ ખોલ ખોલ દ્વાર, પલક એક ખોલ ! - ટેક.

દરસપ્યાસ લાગી મુને, છિપાવનાર કોણ ?
વ્રેહ અગનઝાળ આ, બૂઝાવનાર કોણ ? - બોલ૰ ૧
ભવાબ્ધિમધ્ય નાવ, પાર ઉતારનાર કોણ ?
[૨]કામ ચાંચીયા લૂંટે, ભગાડનાર કોણ ? - બોલ૰ ૨
દૂર દૂર સહુ કહે, બોલાવનાર કોણ ?
તું વિના માત, અંક[૩] બેસાડનાર કોણ ? - બોલ૰ ૩
વિષયવિખ વ્યાપ્યું બધે, ઉગારનાર કોણ ?
રંગ પ્રેમ અમૃત આજ, પિવાડનાર કોણ ? - બોલ૰ ૪

---

૧. રત્ન (પરમાત્મારૂપી) ૨. કામના, વિવિધ ઇચ્છાઓ ૩. ખોળો.

૪૧

(રાગ-આશાવરી, તાલ-કહેરવા)

ચૌદ બ્રહ્માંડ મેરી ઝોલીમેં ! - ધ્રુવ૦
અમુલખ મોતી હીરા માણેક, જડીબૂટી મેરી ઝોલીમેં !
બ્રહ્મા વિષ્ણુ શિવ સનકાદિક,
રિદ્ધિ સિદ્ધિ મેરી ઝોલીમેં !- ચૌદ૦ ૧
[1]ધનપતિ તાકો પાર ન પાવે, નવોં નિધિ મેરી ઝોલીમેં !
પંચ [2]કુઇકી ઝોલી હમારી,
ખેંચત સાંઇ દોરીસે !- ચૌદ૦ ૨
તીન ગુનોંકા તાંત બનાયા, પટ ચિતર મેરી ઝોલીમેં !
રંગ રંગાયા સદ્‌ગુરુનાથે,
રંગ નિકાલ્યો ઝોલીસે ! - ચૌદ૦ ૩

૪૨

(રાગ-દરબારી કાનડો; તાલ-ત્રિતાલ)

મૈં તો દત્ત દિગંબર ધ્યાઉં.
છિન છિન પલ પલ ગુરુગુન ગાઉં,
આવાગમન મિટાઉં. - મૈં તો ૦ ૧
લોગ ખીજે આતમ રીઝે;
આતમ ખીજે કહાં જાઉં ? - મૈં તો ૦ ૨
વિષય [3]વિષારી અહિગણ[4] માનું,
દૂરહિ દૂર ભગાઉં. - મૈં તો ૦ ૩
તપસી ! દૂજું કાંઇ ન જાણું,
ભૂલ ગયો સંસારૂં ! - મૈં તો ૦ ૪
રંગ રંગકે લોગલુગાઇ,
કહાં કહાં મન ભટકાઉં ?- મૈં તો ૦ ૫

---

૧. કુબેરી ભંડારી ૨. ખાનાં ૩. ઝેરી ૪. સાપ

૪૩

(રાગ-મિશ્રમાંડ; તાલ-કહેરવા)

કહે દિવાના મુજકો, દુનિયા, કહે દિવાના મુજકો. - ટેક.

મૈં દિવાના તું દિવાના, સબ જગ દિવાના;
કો દિવાના નાહીં જગમેં ? કહે દિવાના મુજકો - દુનિયા ૦ ૧

નામદિવાના દામદિવાના, ચામદિવાના કોઉં;
ધન ધન સો જો રામદિવાના, મૈં દિવાના સોઉં. - દુનિયા ૦ ૨

[1]ખલ્કદિવાના ખલ્ક ન પાયો, જુગ જુગ ભટકાયો;
રામદિવાના રામ સમાયો; રામરંગ રૂલાયો ! - દુનિયા ૦ ૩

નામ ન ભાયો, દામ ન ભાયો, ચામ ન ભાયો મુજકો;
રોમ રોમ અવધૂત દિગંબર, એહિ ધૂન જગાયો ! - દુનિયા ૦ ૪

ગુરુગમ મારગ, પોથાંથોથાં, કોઉ કામ ન આયો;
રંગ કૃપા [2]મુરશિદ-દિવાના, સ્વાદ [3]અનુપમ પાયો !- દુનિયા૦૫

---

૧. દુનિયા (સાંસારિક વિષયો)ની પાછળ ગાંડો ૨. ગુરુ ૩. જેની ઉપમા નથી એવો, અવર્ણનીય.

૪૪

(રાગ-ખમાજ, તાલ-દાદરા)

આજે સૂણી [૧]ચમનમેં મોહન, તિહારી બંસી,
મીઠી અનેરી મોંઘી, મોહન, તિહારી બંસી ! - ટેક.

કોડહં વદે છે કાક, સોડહં કથે છે હંસ;
તું-હું તું-હું પુકારી, કોયલ રહી છે ધીરી ! - આજે ૦ ૧

ખીલ્યું ગુલાબ કેવું ? શું હાસ્ય એ ન તારૂં ?
એ કંટકો તું હિ તું, ખુશ્બો મહીં સખે તું !! - આજે ૦ ૨

વૃક્ષો નભે અડ્યાં શાં, તું-કીર્તિગાન ગાતાં;
એ પત્તિ ફૂલ વેલી, તું રૂપ આત્મદેવા ! - આજે ૦ ૩

એ કાષ્ઠજીવી તું તું, એ કાષ્ઠભેદી તું તું !
ધૂણી તપે તપસ્વી, એ રૂપ તું હિ તું તું !! - આજે ૦ ૪

વારિ નિકુંજ મત્સ્યો, એ મત્સ્યજીવી[૨] તું તું !
એ [૩]પદ્મ ભૃંગ[૪] તું તું, નાચે મયૂર તું તું !! - આજે ૦ ૫

માળી ગુલો[૫] તું હિ તું, માળા ગ્રથે ધરે તું;
તંતુ મહીં સખે તું, સિંચંત ચૂંટતો તું ! - આજે ૦ ૬

તું-રંગ સર્વ રંગ્યુ, ના રંગરાગ તુજમાં,
તું **રંગ** રંગ રાચે, નાચે સુરંગ રંગે[૬] !! - આજે ૦ ૭

---

૧. બગીચામાં ૨. માછલાં મારી ગુજરાન ચલાવનાર; માછી ૩. કમળ
૪. ભમરો ૫. ફૂલો ૬. સંસારરૂપી રંગભૂમિમાં.

૪૫

(રાગ-માલકૌંસ, તાલ-કહેરવા)

આજ હમારી જીવનનૌકા ડૂબું ડૂબું ભર દરિયે કરે;
તું વિણ નાથ ન તારક દૂજો, જે ભવસાગર પાર કરે - ટેક.
વાદળથી નભ ઘોર છવાયું, કડડડ કડડડ શબ્દ કરે;
વાટ અંધારે લેશ ન સૂઝે, તું વિણ નાથ કો ભીતિ હરે ? આજ૦૧
મેરુ સમાં મોજાં ઉછળે આ, જળચર ખેચર ખાવા ધસે;
હાથ સુકાન રહે ના, નટવર ! દૂર રહી તું કેમ હસે ? આજ૦ ૨
શ્રદ્ધા-સઢ ફાટ્યો ન ઝલાયે, પ્રલયવાત સમ વાયુ વહે;
શંકાવર્તે[1] નાવ ભરાયું, તું વિણ નાથ ન **રંગ** રહે. આજ૦ ૩

૪૬

(રાગ-માડ; તાલ-કહેરવા)

દીનાનાથ દયાળુ તાત ! આજે શેં રુઠ્યા ગુરુનાથ ? - ટેક.
પાપી હું અપરાધી મેલો, આવ્યો શરણે નાથ;
દર્શન આપી દોષો કાપી, વેગે સ્હાઓ હાથ. આજે૦ ૧
ભવસાગર ચોગરદમ ઊછળે, વચ્ચે દીન અનાથ;
ડૂબું એકલડો હું પામર, તારક કોઉં ન સાથ. આજે૦ ૨
રમતાં કોડે બાળક દોડે, પડે કદાપિ નાથ !
શોભે રક્ષા, કેમ ઉપેક્ષા કરે દેવ સાક્ષાત્ ? આજે૦ ૩
મેઘ કને ચાતક ના માગે, ક્યાં ફેલાવે હાથ ?
કરે વિમુખ શું જલદ[2] અભાગી જા અહીંથી, કહી તાત ? આજે૦૪
તરછોડે જલ જો માછલડું કેમ જીવે જલજાત[3] ?
રૂઠે **રંગ** વિધાતા જગ પર મરે સૃષ્ટિ સાક્ષાત્ !! આજે૦ ૫

---

૧. શંકાવમળે ૨. મેઘ ૩. જળમાંથી ઉત્પન્ન થયેલ પ્રાણી.

૪૭

(રાગ-આશાવરી; તાલ-કહેરવા)

વંદું દત્તપદાંબુજ[૧] સાર. - ટેક.

ગાએ મુખ આ ત્વદ્‌ગુણ તારક, જુએ નેન છબી હાર;
થાય ચિત્ત ત્વદ્રૂપે તન્મય, દ્વૈતામય[૨] સંહાર ! - વંદુ૦ ૧

ના માગું બીજું ધન કાંઇ, દે સેવા ભવતાર;
તું જગમાં જગ તુજમાં નિરખું, મહિમા અપરંપાર ! - વંદુ૦ ૨

એક અનેક બધે તું વ્યાપ્યો, સચ્ચિત્સુખ સોહાય;
કર્મબંધ કાપી કાતીલ આ, દે નૈષ્કર્મ્ય સદાય ! - વંદુ૦ ૩

ભેદી ભેદ ભયાનક ભવહર, હર ભ્રાન્તિ નિઃસાર;
ના હું, ના તું, ના જગ કાંઇ; એક અનેક અસાર ! - વંદુ૦ ૪

જે છે તે છે, ના તે ના કછુ, નિરાકાર સાકાર !!
રંગ રૂપ વિણ એક દિગંબર ! જનિમૃતિસંશય ટાળ ! - વંદુ૦ ૫

૪૮

(રાગ મિશ્ર કાફી, તાલ-કહેરવા)

કરે નિજ દાન જો સોઇ, દિગંબર હો તો ઐસા હો !
ત્રિમૂર્તિ દત્ત હર વોહી, દિગંબર હો તો ઐસા હો ! - ધ્રુ ૦

જટા સિર કાંધ પે ઝોળી, વિભૂતિ[૩] અંગ પે ચોળી;
પિછાડી સંતજન ટોળી, -દિગંબર૦૧

ગલે રુદ્રાક્ષકી માલા, ફિરે અલમસ્ત મુનિબાલા;
કભી જડ મૂઢ મતવાલા, -દિગંબર૦૨

શ્રુતિ બન શ્વાન પદ ચાટે, દરસ મૃત્યુ જનમ કાટે;
મિલ્યા ગો-પાલ વનવાટે, -દિગંબર૦૩

---

૧. ચરણકમળ ૨. દ્વૈતરૂપી રોગ ૩. ભસ્મ.

બજે કર શંખ ૐકારા, ડમરુ તત્ત્વમસિધારા;
કમંડલ માળ ભવપારા, -દિગંબર૦ ૪
ધર્યો સંયમ-લંગોટ, નિરાશી એહ અવધૂત;
બિના યહ **રંગ** સબ જૂઠ. -દિગંબર૦ ૫

૪૯

(રાગ-મિશ્ર ખમાજ; તાલ-કહેરવા)

ગુરુ આવો, બલિહારી તમારી છે ! - ટેક.
અનસૂયાકારણ પ્રગટયા નારાયણ,
લીલા અપરંપાર તમારી છે ! - ગુરુ૦ ૧
ભકતરાજ પ્રહ્લાદ ઉગાર્યો, તાર્યો ફણીધર પિંગલ છે ! -ગુરુ૦ ૨
સહસ્ત્રાર્જુને સેવા કીધી, દીધો અમર યશ તેને છે ! - ગુરુ૦ ૩
દોડયો આયુ સુતને કારણ, દીધો નહુષ સુત તેને છે ! - ગુરુ૦ ૪
ગર્ભ થકી રક્ષા કીધી ને હુંડાસુર વધાવ્યો છે ! - ગુરુ૦ ૫
કંટાળ્યો યદુ રાજપાટથી; અલર્ક શરણે આવ્યો છે ! - ગુરુ૦ ૬
તત્ત્વામૃત પાઇ બંનેને, બોધે સ્થિર કરી થાપ્યા છે ! - ગુરુ૦ ૭
સાધ્યદેવ ઈંદ્રાદિક સુરવર, કંઇક અભય કરી સ્થાપ્યા છે !- ગુરુ૦૮
વિષ્ણુશર્માની દીઠી ભક્તિ; કામ અનેરાં કીધાં છે ! - ગુરુ૦ ૯
ગોરખગર્વ નિવારી ગિરિપર અક્ષય પદ નિજ સ્થાપ્યાં છે !-ગુરુ૦ ૧૦
દત્ત દિગંબર નામ કહાયો ચૌદ લોકમાં ફેરી છે ! - ગુરુ૦ ૧૧
બાલોન્મત્તપિશાચક વેષે ગુપ્ત પ્રગટ હરિ ખેલે છે ! - ગુરુ૦ ૧૨
સ્મર્તૃગામી[૧] કલિતાર વિશ્વંભર, અવધૂત નિરામય[૨] પોતે છે ! -ગુરુ૦ ૧૩
શ્રીપાદશ્રીવલ્લભ નરહરિ, વાસુદેવ ત્રિમૂર્તિ છે ! - ગુરુ૦ ૧૪
વાડી ગાણગાપુર ઔદુંબર ગરુડેશ્વરમાં સ્વારી છે ! - ગુરુ૦ ૧૫

---

૧. સ્મરણ કરતાની સાથે આવી મળનાર ૨. નિર્દોષ; આવરણરહિત

સત્‌ચિત્‌ આનંદ દેખી પ્રણવમુખ,
રંગ મસ્ત થઇ ડોલે છે ! - ગુરુ૦ ૧૬
ઘટઘટ હંસસ્વરૂપે બોલે, સોહં મુનિજન જાણે છે !!- ગુરુ૦ ૧૭
ગાતાં ગુણ શ્રુતિ પણ જ્યાં થાકે, કોણ મતિ ત્યાં મારી છે !-ગુરુ૦ ૧૮

૫૦

(રાગ-તિલક કામોદ; તાલ-દીપચંદી)

આવો આવો દયાળ, સ્વામી દત્ત કૃપાળ !
હેતે લઈએ ઓવારણાં !! -હેતે૦૧
હેમ ચાંદલીયો નભમાં જો ઊગ્યો (૨);
તારલિયા મુનિગણ સોહાય, વ્હાલા ! મુનિગણ સોહાય !-હેતે૦૧
સિરગુણ નિરગુણ એક અરૂપી (૨);
પિંડ બ્રહ્માંડનો ભેદ ન ત્યાંય, વ્હાલા ! ભેદ ન ત્યાંય !- હેતે૦ ૨
ઊડે પ્રેમ-ગુલાલ ગગનમાં (૨);
અખંડ ઓચ્છવ સઘળે આ થાય, જો જો સઘળે આ થાય ! હેતે૦ ૩
હદ બેહદ બે ડાંડીઓ વાગે (૨);
અનહદ વાજાં ઉરમાં ન માય, વ્હાલા ! ઉરમાં ન માય !-હેતે૦ ૪
જે તે ભૂલી ભાન વિલોકે (૨);
જામ્યો **રંગ** તે કહ્યો ન જાય, કછુ કહ્યો ન જાય ! - હેતે૦ ૫

૫૧

(રાગ-સારંગા; તાલ-દીપચંદી)

ગુરુ ગુરુ કરતાં આ જાઓ મારા પ્રાણ (૨);
જાઓ મારા પ્રાણ દત્તા (૨), માગું એ દે દાન ! - ટેક.
અંતરને [૧]હુજડે તે ધરૂં તારાં ધ્યાન (૨);
ધરૂં તારાં ધ્યાન દત્તા (૨); ગાઉં મુખે ગાન ! - ગુરુ૦ ૧

---

૧. ઓરડામાં

શિરની સારંગી વાગે નસ તંતુ જાણ (૨);
શ્વાસા ગજ હાલે સોહં (૨), અનહદ ગાન ! - ગુરુ૦ ૨
ચંદા સૂર ડોલે, ડોલે વૃક્ષ ને પાષાણ (૨);
નીર ડોલે ગિર ડોલે (૨), ડોલે ગોપી કા'ન ! - ગુરુ૦ ૩
ગાય કોણ સૂણે કોણ ? મારે કો ત્યાં તાન (૨);
રંગ એક દૂજો નાહીં (૨), નહીં દ્વૈતભાન ! - ગુરુ૦ ૪

૫૨

(રાગ-કલ્યાણ; (ગઝલ) તાલ-કહેરવા)

અરે ઓ દીનના દાતાર ! દિગંબર દત્ત જગ કીરતાર !!
કરે ના કાં મહારી વ્હાર ? લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૧
ગયો પ્રહ્લાદને કાજે ? બોલાવ્યો શું યદુરાજે ?
સહસ્રાર્જુન શિરતાજે ? લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૨
ઊભી માહૂરની નારી, લઇ મૃત કંથ દુ:ખિયારી !
કરે કાં વાર અઘહારી[1] ? લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૩
ત્રિવિક્રમભારતી પેલો મદોન્મત્ત વિપ્ર સહ હેલો !
જુએ જો વાટ ગુરુઘેલો ! લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૪
નડે પ્રારબ્ધ શું મારું, દિસે ના તેથી મુખ તારું ?
જીવન તુજ વિણ ગોઝારું ! લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૫
વિના જળ માછલું જેવું, કુણપ[2] વિણ પ્રાણ જો કેવું !
દરસ વિણ જીવવું તેવું !! લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૬
શુભાશુભ કર્મનાં ફૂલડાં લઇ વધાવું જોગીડા;
સતાવે વ્રેહની વ્રીડા[3] ! લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૭
ચીરી હું... તું તણો પડદો, લે [4]અંકે **રંગ** નિજ બંદો;
ભૂલાવી અન્ય સૌ ફંદો !! લપાયો કયાં અરે અવધૂત ? ૮

---

૧. પાપ હરનાર ૨. મડદું ૩. લજ્જા ૪. ખોળામાં

૫૩

(રાગ-યમન; તાલ-કહેરવા (ગઝલ))

સહુ ભેગા મળી ગાઓ દિગંબર દત્ત અવધૂતને;
ધીરી આંખે નિહાળો એ દિગંબર દત્ત અવધૂતને !...- ટેક.
ઋષિ અત્રિતણું તપ એ સગુણ રૂપે અહા પ્રગટ્યું !
વધાવો પ્રેમપુષ્પે એ દિગંબર દત્ત અવધૂતને !! - ૧
સદા ગંગાજળે ન્હાતા, વિલોકી યોગીજન માતા;
સુરાસુરધ્યેય એ ધ્યાઓ દિગંબર દત્ત અવધૂતને ! - ૨
તિલક પંઢરપુરે કરતા, અલખ ભિક્ષામિષે[૧] ફરતા;
જઈ કોલ્હાપુરે ભાળો દિગંબર દત્ત અવધૂતને ! - ૩
કહ્રાડે જઈ જુઓ વ્હાણે, પ્રભુ સંધ્યા કરે ટાણે;
ભભૂતિ ધૂતપાપેશ્વર, દિગંબર દત્ત અવધૂતને ! - ૪
જઈ પાંચાલેશ્વર જમતા, મનોવેગે બધે ફરતા;
જુઓ માહૂરગઢ સૂતા દિગંબર દત્ત અવધૂતને ! - ૫
જુઓ આ તુંગભદ્રામાં પ્રભુ જલપાન એ કરતા;
રખે કો દિન કદી ભૂલતા દિગંબર દત્ત અવધૂતને ! - ૬
બદરિનારાયણે સૂણતા કથા વેદાંતની ભાવે;
ગિરિ ગિરનાર પર ઠરતા દિગંબર દત્ત અવધૂતને ! - ૭
કદિ ઉન્મત્ત જડ બાળક, કદી રાગી વિરાગી એ,
વિવિધ વેષે નિહાળો રે, દિગંબર દત્ત અવધૂતને ! - ૮
કરી સુરતાતણી પાંખો, અડગ શ્રદ્ધાતણી આંખો;
વિલોકો **રંગ**રંગે એ દિગંબર દત્ત અવધૂતને !! - ૯

---

૧. ભિક્ષાને બહાને

૫૪

(રાગ-કાલિંગડો; તાલ-કહેરવા)

ગુરુ દત્ત દિગંબર તવ શરણમ્ !

દાતા દત્ત દિગંબર તવ શરણમ્.- ટેક.

અત્રિસૂનુ[૧] અનસૂયાનંદન, યોગિરાજ ગુરુ તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૧

શ્રીપાદશ્રીવલ્લભ યતિવર, નૃસિંહસરસ્વતી તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૨

કાર્તવીર્યભુક્તિમુક્તિપ્રદ, પિંગલપૂજિત તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૩

ગોરખગર્વવિનાશકદાતા, અવધૂતનિરંજન તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૪

હીનદીનતારક પુરુષોત્તમ, વાસુદેવ ગુરુ તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૫

એકનાથ જનાર્દન સ્વામી, અક્કલકોટ ગુરુ તવ શરણમ્. ગુરુ૦ ૬

દાસોપંત યવનનૃપતારક, સિદ્ધ સરસ્વતી તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૭

પૂર્ણપરાત્પર સગુણગુણેશ્વર, નિરાકાર ગુરુ તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૮

નીલકંઠ આલમ બક નૂરી સાંઇનાથ ગુરુ તવ શરણમ્.- ગુરુ૦ ૯

નારાયણ ભૈરવ માણિક પ્રભુ, **રંગ**તાર ગુરુ તવ શરણમ્.-ગુરુ૦૧૦

૫૫

(રાગ-મિશ્ર દરબારી કાનડો; તાલ-કહેરવા)

મારા હૈયા કેરો હાર, દત્ત એક અવધૂત !

એક અવધૂત, દત્ત એક અવધૂત !!- ટેક.

ભક્તોનાં સંકટ જોઇ, સ્મરતાં આવે જે ધાઇ;

એવો કો બીજો દયાળ ? દત્ત એક અવધૂત !!- મારા૦ ૧

ત્યાગીના ત્યાગ ટકાવે, ભોગીના ભોગ ત્યજાવે;

અમર દાન દેનાર, દત્ત એક અવધૂત !!- મારા૦ ૨

---

૧. અત્રિપુત્ર

નિર્ગુણતા નિજની છોડી, પાસે ના રાખી કોડી;
દીઠો વિશ્વભંર તાર, દત્ત એક અવધૂત !!- મારા૦ ૩
જોતાં વેષ જોગીડાનો, દાને મે'રામણ[૧] દયાનો;
રંગ અલૌકિક સાર, દત્ત એક અવધૂત !!- મારા૦ ૪

પ૬

(રાગ-જયજયવંતી; તાલ-દાદરો)

(મથુરામાં ખેલ ખેલી આવ્યા-એ રાહ)

વગડામાં વાસો શીદ કીધો, ઓ નાથ ! કેમ રીસાયા ?
કેમ રીસાયા ? કેમ રીસાયા ?- ટેક.
રાજા મહારાજા તમને નમે છે;
માગણનો વેષ કાં ગમે છે ?- ઓ નાથ૦ ૧
ગમે ના પીતાંબર, ઓઢી લો વલ્કલ;
ફરો કેમ આમ દિગંબર ?- ઓ નાથ૦ ૨
ભલે ના મહેલાતો, બંધાવો ઝૂંપડી;
રહો ઝાડ નીચે કાં આ પડી ?- ઓ નાથ૦ ૩
રાખો ગાય, કૂતરાં શાં ? ભસી ડરાવે,
જાતાં પાસે લાગ નવ ફાવે !- ઓ નાથ૦ ૪
ઘડીમાં હ્યાં ઘડીમાં ત્યાં, કેમ ફરો છો ?
નાત જાત છોડી કાં ભમો છો ?- ઓ નાથ૦ ૫
રહો એક વેષે તો તો પિછાનું ક્ષણમાં;
બહુરૂપી **રંગ** શા નકામા ?- ઓ નાથ૦ ૬

---

૧. મહાસાગર

૫૭

(રાગ-મિશ્ર સારંગ; તાલ-કહેરવા)

અનસૂયા મા (૨) ના ઠરવા દે લોક મને ઘરમાંહ્ય જો;
જાઉં વનમાં (૨), સાધુ જોગ જઇ ડુંગર એકાંત જો - ટેક.
ઊભો અર્જુન જો આ દ્વારે, યદુ આયુ પિંગલ સંભારે;
પ્રહ્લાદ વિષ્ણુદ્વિજ પોકારે...અનસૂયા મા૦ ૧
લોકોને જ્ઞાન તણી શિક્ષા, દેવાને લીધી આ દીક્ષા;
અવધૂતતણી અદ્‌ભુત કક્ષા...અનસૂયા મા૦ ૨
નિત ગંગામાં મારે ન્હાવું, માહૂરગઢ આવીને સૂવું;
ભિક્ષા કોલ્હાપુર લઇ ખાવું...અનસૂયા મા૦ ૩
જઇ પંઢરપુર તિલક કરું, ગાંધર્વપુરે[1] જઇ ધ્યાન ધરૂં;
ગિરિ રૈવત[2] પર વિશ્રાંતિ વરું ...અનસૂયા મા૦ ૪
ના રહેવું એક સ્થાન પડી, મરવું ના તોય બધે રખડી;
અનિકેત[3] છતાં સઘળે સ્વારી ...અનસૂયા મા૦ ૫
પંચાગ્નિ જ્ઞાનતણી તાપી, સુરતાની સેજ ગગન થાપી;
પોઢું તાળી જમને આપી ...અનસૂયા મા૦ ૬
કરી દેહતણું આ જો મડદું, પ્રેતાસન પર મનડું જકડું;
સાધી સ્વર સોહં-ને પકડું...અનસૂયા મા૦ ૭
વ્યાઘાંબર-અહિંસા પર બેસી, ચોળી તન ખાખ અહં ખાસી;
સંકલ્પ-ધૂમ લઉં સહુ ગ્રાસી ...અનસૂયા મા૦ ૮
સહુ **રંગ** જગતના છે ખોટા, પાણીના જેવા પરપોટા;
ઉગર્યા નર જે ચાલ્યા ઊલટા...અનસૂયા મા૦ ૯

---

૧. ગાણગાપુર ૨. ગિરનારનો એક ભાગ ૩. નિશ્ચિત ઠામ વગરનો

૫૮

(રાગ-જયજયવંતી; તાલ-દાદરો)

(મથુરામાં ખેલ ખેલી આવ્યા-એ રાહ)

ભકતન કે કાજ જોગીવેષ ધર્યો રાજ, શી બલિહારી !- ટેક.

શી બલિહારી !! શી બલિહારી !!

માથે જટાનો તાજ વિરાજે,

જોઇ સ્વયં લક્ષ્મી લાજે ! ....હો રાજ૦ ૧

માલા ત્રિશૂલાદિ હાથે દુલારો;

હિંસા-અહિંસાને ઠારો ! ....હો રાજ૦ ૨

અંગે વિભૂતિ દેહ-નશ્વરતા;

દેહે વિદેહી ભાતા ! ....હો રાજ૦ ૩

ગોકૂતરસંગે ફરો ઉમંગે;

લેપ ન તોય કો સંગે ! ....હો રાજ૦ ૪

કાષાય-અંબર, કદિ દિગંબર;

ઝોળી ખભે તોય વિશ્વંભર ! ....હો રાજ૦ ૫

પવન પાવડી પગે ખટ ખટ વાગે;

સુણતાં તે **રંગ**-ભીતિ ભાગે !! .હો રાજ૦ ૬

૫૯

(રાગ-મિશ્ર દરબારી કાનડો; તાલ-કહેરવા)

(નાગર વેલીઓ રોપાવ-એ રાહ)

ઘાડી ઔદુંબરની છાંય, નીચે કોણ પેલું જોને;

કોણ પેલું જોને, સખી, કોણ પેલું જોને !- ટેક.

અગ્નિની જેવી જવાળા, શોભે જો શિર નિમાળા;

મુખડું તેમજનો અંબાર ! સખી, કોણ પેલું જોને !! ઘાડી૦ ૧

સિદ્ધોની ઊભી ટોળી, જય જય શબ્દે જો ઘેલી;
વર્ષાવે પુષ્પસંભાર ! સખી, કોણ પેલું જોને !! ! ઘાડી૦ ૨
દર્શનથી દુઃખડાં ટાળે, મૌને જગનાટ્ય નિહાળે;
નોધારાનો આધાર ! સખી, કોણ પેલું જોને !! ! ઘાડી૦ ૩
કરમાં કમંડલ ઝાલી, હેતે લંગોટી વાળી;
દિસે યોગીજનતાર ! સખી, કોણ પેલું જોને !! ! ઘાડી૦ ૪
દૃષ્ટિ લક્ષ્યે સ્થિર કેવી, [૧]પદ્મે [૨]અલિપંક્તિ જેવી;
ખસે ન **રંગ** લગાર ! સખી, કોણ પેલું જોને !! ! ઘાડી૦ ૫

૬૦

નૃસિંહસરસ્વત્યષ્ટક

(રાગ : સાખી-મરાઠી)

ઠાડે ઔદુંબરતરુતલપે ગાણગાપુર સ્વામી ।
લગી ભીડ ભકતનકી જહાંપે દૌડે અકામ કામી ।
દત્ત દિગંબર સો । કલિતારક કો ઐસો ॥ ૧ ॥
ભયે પુત્ર બમ્મનકી સ્ત્રીકે દેખ શુદ્ધ મનવા કો ।
લીલા અદ્ભુત કીની જગમેં સમરથ કો કહને કો ।
નૃસિંહસરસ્વતી ભો । શ્રીપાદશ્રીવલ્લભ ॥ ૨ ॥
વંધ્યાકો સુત નિર્ધનકો વિત દેત દેખ પ્રીત જોહી ।
પ્રાણ પ્રેતકો પાંવ પંગુકો જ્ઞાન મૂઢકો સોહી ।
દુર્લભ કછુ નાહીં । કૃપા કરત જબ એહી ॥ ૩ ॥
દિયો રાજ ધોબીકો દેખો એક ભક્તિકો ભૂખો ।
છિનમેં શૈલ પ્હુંચાયો તંતુક જાતપાત કબ દેખો ।
સુરનર જશ ગાવે । જો માગે સો પાવે ॥ ૪ ॥

---

૧. કમળ ૨. ભમરાઓની હાર

ધર્યો ભેખ યતિવરકો આપે અલખ જગાયો જગમેં ।
રૂપ અનેક દિખાયો એકે નિરાકાર નિર્ગુણમેં ।
માયા યહ તેરી । ટાર પીર ભવ મેરી ॥ ૫ ॥
અત્યંજમુખસે બેદ નિકાલ્યો ટાર્યો દ્વિજમદ ગહરો ।
સેર ધાનમેં ગાંવ જિમાયો ધન ધન ગુરુ ધન ચેરો ।
ધન ગાણગાપુર સો । આધિવ્યાધિહર ઐસો ॥ ૬ ॥
રત્નાઇકો કુષ્ઠ મિટાયો તીરથભેદ[1] દિખાયો ।
કર્મોપાસન જ્ઞાન સિખાયો ધર્મધ્વજ ફહરાયો ।
મૂગો સેસ ભયો । ગુનબરનનસે હાર્યો ॥ ૭ ॥
સરન ચરનમેં **રંગ** રાંક યહ ભયો દેખ મતવાલો ।
ફિરે બાવરો તવ ગુન ગાવત સુમિરન એક તિહારો ।
જય ગુરુ અવધૂતા । કયા મુઝકો અબ ચિન્તા ॥ ૮ ॥

૬૧

(રાગ-ભીમપિલાસ; તાલ-ત્રિતાલ)

રહી ન સુધબુધ તનકી સખીરી ! - ધ્રુ૦
ગઇથી મૈં માહુરગઢ પે,
દત્ત દિગંબર દેખ્યો રી ! - રહી૦ ૧
વ્યાઘાંબર આસનમંડિત છબી
દેખી ભઇ મતવારી રી ! - રહી૦ ૨
વદનકાન્તિ દેખ વિધુ[2] લાજત,
મુખ છુપાવત બિજલી રી ! - રહી૦ ૩
જટાજૂટ જૈસી આગીકી જ્વાલા,
ભઇ રાખ તનમનકી રી ! - રહી૦ ૪
કયા દેખ્યો કછુ કહ્યો ન જાવત,
એક **રંગ** બેમૂરત[3] રી ! - રહી૦ ૫

---

૧. રહસ્ય ૨. ચંદ્ર ૩. નિરાકાર

૬૨

(રાગ-યમન કલ્યાણ, તાલ-કહેરવા)

(ગઝલની રાહ)

દિગંબર દત્ત યોગીશા, મળો ના બીજી ઉર આશા;
જજો સ્મરતાં તને શ્વાસા, વિનંતી એજ મારી છે. - ટેક.
હજો ઘર મ્હેલ વા ઝુંપડી, ભલે મેદાન વન [૧]રૂખડી;
ત્યજું આ દેહ પદ પકડી, વિનંતી એજ મારી છે. ૧
સદા સત્ ચિત્ આનંદ, સ્મરૂં મન માંહ્ય ગોવિંદ;
રહો ના અન્ય ઉર છંદ, વિનંતી એજ મારી છે. ૨
મળો ખાવા ન વા આખર[૨] ન ભૂલું કો દિં, દિગંબર;
ન માગું અન્ય કાંઈ વર, વિનંતી એજ મારી છે. ૩
ભલે છાટી કે લંગોટી, મળો ના ભસ્મની ગોટી;
ન દોલત કીર્તિ એ ખોટી, વિનંતી એજ મારી છે. ૪
ચિતા ભળભળ બળે જ્યારે' વિલોકું જ્યોતિ તુજ ત્યારે;
ડરું ના કોઈ દિન કાળે, વિનંતી એજ મારી છે. ૫
રહી લક્ષ્યે સદા તન્મય, રટું તુજ નામ અમૃતમય;
ફરું નિર્ભય બની ત્વન્મય, વિનંતી એજ મારી છે. ૬
પડ્યો આવી શરણ તારે, ન ખોવાનું કંઈ મારે;
ભલે મારે કે તું તારે, વિનંતી એજ મારી છે. ૭
સગાં વહાલાં કુટુંબીઓ, સુહૃન્મિત્રો કે શત્રુઓ;
રહો ના ભેદ તલ આવો, વિનંતી એજ મારી છે. ૮
સહુ રંગે તને દેખું, ચિદંબર રંગ આલેખું;
મળે ના **રંગ** જયાં એકુ ! વિનંતી એજ મારી છે. ૯

---

૧. ઝાડવું.

૬૩

(રાગ-કાફી; તાલ-કહેરવા)

દત્ત દત્ત બોલો, આનંદમસ્ત ડોલો ! - ટેક.

અનસૂયાનો જાયો, એ મોરે મન ભાયો,
દેખો ઉર મતવાલો ! -આનંદમસ્ત૦ ૧

ગૈયા કુક્કુર-સંગે, ઊભો અસંગ ઉમંગે;
મુનિમન-મોહનહારો ! -આનંદમસ્ત૦ ૨

કરમાં કુંડી[૧] માળા, શોભે ઝોળી મૃગછાલા;
ચલે ન માયા-ચાળો ! -આનંદમસ્ત૦ ૩

ઘર ઘર અલખ જગાવે, બોધે [૨]તિમિર મિટાવે;
[૩]નતજન-તારણહારો ! -આનંદમસ્ત૦ ૪

આપી નિજ પર-કાજે, [૪]દ-દ-દ ગંભીર ગાજે;
વિરલો **રંગ** નિહાળો ! -આનંદમસ્ત૦ ૫

૬૪

(રાગ-ભીમપિલાસ; તાલ-કહેરવા)

જેના દિલમાં દીનની[૫] દાઝ નથી,- ટેક.
એવા દુરિજનનું અહીં કામ નથી.

મુખથીજ સદા સાકર ઘોળી, કાગળ પર શાહી બધી ઢોળી;
ખાધા વિશ્વાસુજનો ફોલી, એવા મ્હોં-શૂરામાં રામ નથી !જેના૦૧

ગંગાદિક તીર્થોમાં ન્હાયા, ડાઘા દિલના ના કદી ધોયા;
દુખિયાનાં આંસુ ના લોહ્યાં, તેનું હરિ-પોથીમાં નામ નથી !જેના૦૨

---

૧. કમંડળ ૨. અજ્ઞાનાંધકાર ૩. શરણે આવેલાને તારનાર ૪. દમન, દયા, દાન. ૫. (i) ધર્મની (ii) ગરીબની.

મિષ્ટાન્ન નવાં નિત ઘેર ઊડે, ભૂખ્યાંને કણ ના દ્વાર મળે;
લેવા પર વિત્ત ઉરે ઉછળે,
તેને ઠરવાનું કંઇ ઠામ નથી !-જેના૦૩
જનતા-જાદવપતિ તરછોડયા, દર્શન કાજે મંદિર દોડયા;
પછડાતાં પડછાયે રોયા,
તેને ત્રિભુવનમાં વિશ્રામ નથી ! ! - જેના૦ ૪
[1]વાણી-વર્તન-વાકયે સમતા, નિરહંકૃતિ ના જેને મમતા;
વણ માગ્યે **રંગ** મળે પ્રભુતા,
એના સુખને ક્યાંય વિરામ નથી ! !-જેના૦ ૫

૬૫

(રાગ-ભીમપિલાસ; તાલ-કહેરવા)

જેને જ્ઞાન નિરામય[2] બૂટી જડી, તેને પરમારથની સૂઝ પડી.ટેક
ટીલાં-ટપકાં કરી જન્મ ગયો, તૂટી માળા, ના અર્થ સર્યો;
હરિનામ ગ્રહી ચરી જો વિસર્યો, સાધનમાં તેના ભૂલ નડી !!જેને૧
મ્હેલાતો કીધી ખડી મોટી, ખાધી બોળી ઘીમાં રોટી;
પરદ્રવ્ય તકાસે પરબેટી, જીવનમાં તેના ધૂળ પડી ! ! - જેને૦ ૨
વીત્યું યૌવન ખૂટી શક્તિ; વિણભાવ કરી લૂખી ભક્તિ;
તૂટી ના જો દેહાસક્તિ આખર તેને પરિતાપ-ઘડી ! ! - જેને૦ ૩
જગવી ધૂણી ધૂપાદિ કર્યા, દિવડા અંતરના ના પ્રજળ્યા;
ક્રોધદ્વેષાદિક જો ન ગળ્યા, ગબડયા અધવચ તૂટી તંગડી ! !-જેને૦૪
મનના અભિલાષ રહ્યા મનમાં, હાર્યા બાજી ભટકયા વનમાં;
ચેત્યા વેળાસર ના ક્ષણમાં, ભૂતાવળ **રંગ** પછાડી પડી !!-જેને૦૫

---

૧. (i) વાણી-મનથી વિચારાતી વાણી; વિચાર, વાકય-ઉચ્ચારાતી; બોલાતી વાણી, વિચાર ૨. રોગ ન થાય એવી, નિર્દોષ

૬૬

(રાગ-ભીમપિલાસ; તાલ-કહેરવા)

ભિક્ષા ૐ દે, મા પારવતી ! જેથી આત્મામાં થાય રતિ. - ટેક
વૈરાગ્ય-કફની ધરી હું આવ્યો, નિરહં-ખપ્પર કરમાં લાવ્યો;
રસશૂન્ય અમર રસ દે, મા ઓ !
જેથી વિષયે ન રમે કુમતિ. - ભિક્ષા૦ ૧
નિત નિત્ય નવું ખાવું દા ડે, સૂવું સમશાન મહીં કોડે;
ફરવું પેદલ, ન કદી ઘોડે;
હડધૂત બધે હું અવળ જતિ ! - ભિક્ષા૦ ૨
ના વસ્ત્ર દિગંબર હું ભટકું, માગું કોરાન્ન[૧] કરી ખટકું;
થાએ સ્હામો તેને પટકું,
યમરાજ કરે આવી પ્રણતિ !! - ભિક્ષા૦ ૩
તારલિયા અંતરમાં વિલસે, ચાંદો અનિમેષ તિમિર ગ્રસે;
બસ એકજ **રંગ** સુદિવ્ય દિસે,
ભાસે સઘળે કૈલાસપતિ !! - ભિક્ષા૦ ૪

૬૭

(રાગ-જોગીઆ; તાલ-ત્રિતાલ)

અબ ન મોહે હરિમિલન બિન આસ ! - ધ્રુ ૦
લોગ ઠગારે મોહે ફંસાવત, રહું જગબીચ ઉદાસ ! અબ૦ ૧
કોઉ તો ધનકે કોઉ જોબનકે, કોઇ કીરતકે દાસ ! અબ૦ ૨
પાપ ન જોડું પૂનકો છોડું, દૌડું ગુરુપદ પાસ ! અબ૦ ૩
હરિ ગુરુ સંતન ભેદ મિટાઉં, અંતર હોત ઉજાસ ! અબ૦ ૪
જહઁ વહઁ સોહં એક ભરો હૈ, **રંગ** જૂઠ સબ ભાસ !! અબ૦ ૫

---

૧. (i) કોરું અન્ન; (ii) નિર્મળ, નિરંજન, નિર્વિકાર બ્રહ્મજ્ઞાન

૬૮

(રાગ-કાલિંગડો; તાલ-કહેરવા)

માઇ, મોરે આનંદ ઉર ન સમાય ! - ધ્રુ૦

અખિયાં જસ[1] અંધેકો પાવે, નિર્ધન લાલ કમાય ! મા૦ ૧

ખોયા થા સો મિલા અંગન મેં, મન ઉન્મન હો જાય ! મા૦ ૨

આપ ન દેખું ઔર ન દેખું, દર્શન દશ્ય સમાય ! મા૦ ૩

જિત જિત[2] દેખું ઉત[3] આનંદા, દ્વંદ્વ-તરંગ લપાય ! મા૦ ૪

જીના છૂટા મરના ખૂટા, જમઘર **રંગ** પૂજાય !! મા૦ ૫

૬૯

(રાગ-જોગીઆ, તાલ-ત્રિતાલ)

સુનેરી મૈંને હરિમુરલીકી તાન ! ધ્રુ૦

ઉસ મુરલીને મોહે જગાઇ, દૌરી સુનત હૈરાન ! સુનેરી૦ ૧

ઇત ઉત બાજે અનહદ ગાજે, ભરા મુરદોમેં પ્રાન ! સુનેરી૦ ૨

બાજ બજૈયા એક હિ કાના, જાન લિયો અનજાન ! સુનેરી૦ ૩

સુના સુનાના ગાના બજાના, ભૂલ ગઇ ગુલતાન ! સુનેરી૦ ૪

સાંસા ખૂટી આસા છૂટી, સેવત **રંગ** મસાન !! સુનેરી૦ ૫

૭૦

(રાગ-ભીમપિલાસ; તાલ-કહેરવા)

આ કળિજુગમાં સહુ ઠૌર નઠોર થયા જન પાખંડે પૂરા;

ત્યજી ધર્મ અધર્મ વિષે રમમાણ થયા જન દુષ્કર્મે શૂરા. - ટેક.

સાખી :- પુત્ર પિતાને નવ ગણે, ગણે ન સ્ત્રી ભરથાર;

વિધવા [4]શીલ ત્યજી ભમે, થયો લુપ્ત આચાર.

બદલાયું બીજ રહી ન પતીજ કરે સહુમનગમતા ચાળા. આ૦ ૧

---

૧. જેવી રીતે ૨. જ્યાં જ્યાં ૩. ત્યાં ૪. શિયળા; ચારિત્ર્ય

સાખી :- બ્રાહ્મણ લાડુભટ થયા, ક્ષત્રિય જૂઠાબોલ;
વૈશ્યો લોભી ધનહરા, થયા શૂદ્ર શિરજોર.
અવમાને શાસ્ત્ર, ગણે નવ વેદ, પુરાણ કહે સહુ ગોટાળા. આ૦ ૨
સાખી :- દેવો ડુંગરમાં ગયા, ગયા લપાઈ સંત;
ઢોંગી ધર્મગુરુ થયા, થયા નીચ મહંત;
મર્યાદા નામ જણાય નહિ, સ્વચ્છંદતણી બોલંબાલા ! આ૦ ૩
સાખી :- નીતિ નવાણમાં ગઈ, વધી અનીતિ ઘોર;
કોયલ તો મૂંગી રહી, કરે કાગડા શોર.
રાખણ હારો **રંગ** હવે અવધૂત, ન એ વિણ નિસ્તારા. આ૦ ૪

૭૧

(રાગ-ભૈરવી; તાલ-કહેરવા)

જપી લે હરિનું નામ રસાળ, સ્મરી લે સુંદર રૂપ વિશાળ,
જેથી નડે ન આ કલિકાળ.... ટેક.
શ્રીરામ જય રામ જય જય રામ ! (૨)
ગોપીવલ્લભ મેઘશ્યામ ! (૨)
એની લીલા અપરંપાર, ગાતાં કદિ ન આવે પાર
સુણતાં થાશે બેડો પાર .... જપી લે૦ ૧
એક ધનુર્ધારી કહેવાયો ! (૨)
બીજો મોરલીધર મન ભાયો ! (૨)
નાચે એ જ નચાવનહાર, મોહ્યાં સ્ત્રી મર્કટ ને બાળ,
જગ-વૃંદાવનનો ગોવાળ .... જપી લે૦ ૨
એકે રાવણને સંહાર્યો ! (૨)
બીજે કંસ અઘાસુર માર્યો ! (૨)
એ છે એક જ તારણહાર, દુર્વૃત્તિ-દાનવ-સંહાર,
જેનો સઘળે જયજયકાર .... જપી લે૦ ૩

એકે બોર અજીઠાં ખાધાં ! (૨)
બીજાએ માખણ મહી પીધાં ! (૨)
તાર્યાં આહિર ભિલ્લ ચમાર, પાપી દીન પતિત ગમાર;
એ વિણ કો બીજો રખવાળ !.... જપી લે૦ ૪
નામ હજારો નામી એક ! (૨)
રૂપ કરોડો રૂપી એક ! (૨)
સઘળે એહજ રંગ નિહાળ, બીજો ઝઘડો વ્યર્થ અસાર,
અંધાને રવિનો શો ખ્યાલ ?.... જપી લે૦ ૫

૭૨

(રાગ-સારંગ; તાલ-કહેરવા)

આવો હરિજન હેતે રામને સંભારો !
રામને સંભારો, હેતે હરિને સંભારો ! - ટેક.
વિષયમાં નથી મઝા, અંતે યમ કરે સજા;
જાશો મરી સાજાતાજા ! રામને સંભારો !!- આવો૦૧
દુનિયાનો ખેલ કાચો, ક્ષણભંગુર નહીં સાચો;
રાચો હરિપદે નાચો ! રામને સંભારો !! આવો૦૨
મનના સંકલ્પો રોકી, મારું તારું કોરે મૂકી;
વૃત્તિ સ્વરૂપે રાખી, રામને સંભારો !! આવો૦૩
ભાવે ભજો ભવભંગા, એક અનેકે **રંગા;**
છોડી દુરિજન-સંગા, રામને સંભારો !! આવો૦૪

૭૩

(રાગ-ભૈરવી; તાલ-કહેરવા)

તું હું તું હું કોયલડી પોકાર ! હરિ હરિ રટના રે !!
તત્ત્વમસિ તંબૂરો બજાવ ! હરિ હરિ રટના રે !!- ટેક.

તન કેરી વાડીમાં મન કેરો આંબો ! (૨)
સૂરતાની ડાળ સોહાય !! હરિ હરિ૦ ૧
વસંત જોબનિયું ચાલ્યું જો વેગે ! (૨)
ઘડપણની ધજા દેખાય !! હરિ હરિ૦ ૨
તારે તે રંગે કાનુડો ભાળું ! (૨)
મીઠી મીઠી મોરલી સુણાવ !! હરિ હરિ૦ ૩
પવનને ઘોડલે ચઢી ચઢી દોડું ! (૨)
આભ બનાવું સખી કાન !! હરિ હરિ૦ ૪
શ્વાસા કોયલનો ગેબી તે ટહુકો !!
સુણતાં ન **રંગ** ઝલાય !! હરિ હરિ૦ ૫

૭૪

(રાગ-મિશ્ર પહાડી; તાલ-કહેરવા)

સંતો વેરાગી ! ખાઓ અવધૂતી ખીચડી. - ટેક.
નિરગુણ ચોખા ને સિરગુણ[૧] દાળ જી,
માંહે અદ્વૈત ઘૃત[૨] રેડી....સંતો વેરાગી૦ ૧
કરમનો ચૂલો ને ભગતીની લકડી,
માંહે જ્ઞાન અગન પ્રજવાળી....સંતો વેરાગી૦ ૨
બુદ્ધિનું પાત્ર ને વિરાગની પોતી[૩];
માંહે પ્રેમ વિશુદ્ધ જળ મેલી....સંતો વેરાગી૦ ૩
સત્ત્વનું જીરું ને રજસની હળદી,
તમસ-નિમકે લાગે મીઠી....સંતો વેરાગી૦ ૪
શાસ્ત્રોનું દહીં ને દ્વૈતનો પાપડ,
અનુભવ-અથાણે ખૂબ કીધી !....સંતો વેરાગી૦ ૫

---

૧. સગુણ ૨. ઘી ૩. કટેવાળો

તૃપ્તિનો ઓડકાર ઉન્મની નિદ્રા,
અહં-બ્રહ્મ-સમણે વૃત્તિ ઘેરી !!....સંતો વેરાગી૦ ૬
સંતો પધાર્યા ને હરિજન આવ્યા,
અવધૂતી મિજલસ **રંગ** ઊડી !!....સંતો વેરાગી૦ ૭

૭૫

(રાગ-ખમાજ; તાલ-દાદરા)

ગાજે અતિશે ઘેરો, અંતરનાદ અનેરો;
સુણે કો [૧]નાથચેરો, દાસાનુદાસ તેરો. - ટેક.
કરતાલ કૈંક બાજે, પડઘમ ઢોલ ગાજે;
બિનતાર બીન બાજે, ગંધર્વરાજ લાજે.- ગાજે૦ ૧
થંભાવે સૂર્ય રથને, લહરિ અનિલ[૨] ગતને;
કલ્લોલ અબ્ધિસ્વનને તારા નિજાત્મરવને.[૩]- ગાજે૦ ૨
[૪]હાઉ હૂહૂ શમે જ્યાં, સા રે ગ મ ગમે ના;
નાદે કો ચિત્ત ઠરે ના, શ્રોતવ્ય[૫] શેષ રે' ના.- ગાજે૦ ૩
દિવાનું મન આ નાચે, શૂન્યે સમાઇ રાચે;
પારે જે **રંગ** પ્રકાશે, મનવાક્[૬] બેઉ નાસે !- ગાજે૦ ૪

૭૬

(રાગ-માંડ; તાલ-કહેરવા)

ક્યા ખોજે અજ્ઞાના ? અવધૂ ! ક્યા ખોજે અજ્ઞાના ? - ટેક.
ઘોર અંધેરા ખોજનહારા દીપકજ્યોત જલાયા;
ખોજ ખોજ જુગ ચારિ ગંવાયા, મૂલ ન કોઉ પાયા ! અવધૂ૦૧
બાંધી હૈ જબ ગઠરી ગહરી, છૂટી [૭]લીરા ચારાં;
મોલી[૮] બોજ ઘણેરો સિરપે, છૂટી લકડી ચારાં અવધૂ૦ ૨

---

૧. સમર્થ ગુરુનો ચેલો ૨. પવન ૩. અવાજ ૪. સામ ને ગંધર્વગાન
૫. સાંભળવા યોગ્ય ૬. વાણી ૭. ચીંથરા ૮. ભારી

સસાસીંગકા નાવ બનાયા, મૃગતૃષ્ણાપૂર બહાયા;
વંધ્યાસૂત વેપાર ચલાયા, ગગનકુસુમ ફલ પાયા. અવધૂ૦૩
જૂઠી માયા જૂઠી કાયા, જૂઠા સબ સંસારા;
એક નિરંજન સોઇ દુખભંજન, સબમેં ખેલનહારા ! અવધૂ૦૪
ઝંદાવેસ્તા[૧] કુરાન દેખા, ઢુંઢા વેદ પુરાણા;
કરાર[૨] કલમા કામ ન આયા, ખાલી મગજ ખવાયા ! અવધૂ૦૫
રંગ કૃપા ગુરુ ગોતા[૩] માર્યા, અમુલખ મોતી પાયા;
અંદર બાહિર ચમક દિખાયા, ભાન આપ ભૂલાયા ! અવધૂ૦૬

૭૭

(રાગ-કાલિંગડો; તાલ-કહેરવા)
(તું તો રામ સુમર-એ રાહ)

મન છોડ દે કપટ, હરિપદ ભજ રે. - ટેક.
કલિમલતારક ભવભયહારક, શ્વાસ શ્વાસ મન એહિ રટ રે ! મ૦૧
એબ પરાઇ કયોં દેખત હૈ ? મૈલ ભર્યો નિજ ચિત્ત હરો રે મ૦૨
ઉપર તો બક હંસ બન્યો હૈ; ભીતર કામ હરામ ભરો રે ! મ૦૩
દો દિન કર લે ચમન દિવાલી; આખર હોલી **રંગ** જલે રે !! મ૦૪

૭૮

(રાગ-માંડ; તાલ-કહેરવા)
(કયાંથી આ સંભળાય-એ રાહ)

શૂન્યશિખર[૪] પર ચઢી, નિહાળ્યો વીજળીનો ચમકાર !
સખી, મેં વીજળીનો ચમકાર !! - ટેક.

---

૧. પારસીઓનો મુખ્ય ધર્મગ્રંથ ૨. બાયબલ ૩. ડુબકી ૪. મસ્તકમાં રહેલું સહસ્રદળ કમળ; બ્રહ્મરંધ્ર. શરીરનાં નવ દ્વારની અપેક્ષાએ એને દશમું દ્વાર પણ કહે છે, કેમકે એમાંથી પ્રાણોત્ક્રમણ કરી યોગી બ્રહ્મલોકને પામે છે.

[1]ચપળા ના એ વાદળ ત્યાં ના, નૂર જ અપરંપાર ! સખી૦ ૧
ચંદા સૂરજ આતશ નાહીં, દીપક કોણ જ બાપ ! સખી૦ ૨
કાળો ધોળો રાતો નાહીં, એક અમાપ જ ભાસ[2] ! સખી૦ ૩
મનડું મોહ્યું ચિતડું ચોર્યું, દિલ આનંદ અપાર ! સખી૦ ૪
રંગ કૃપા ગુરુ રંગ[3] નિહાળ્યો, નિંદ ગંવાઇ રાત ! સખી૦ ૫

૭૯

(રાગ-મિશ્ર પહાડી; તાલ-કહેરવા)
(જમકા અજબ તડાકા બે-એ રાહ)

ગીતા અજબ પઢાયા રે, મુજકો ત્યાગી બનાયા રે ! - ટેક.
ગુરૂપસત્તિ[4] કફની પહેની, શ્રવણ અંગ ભભૂત;
મનન મોક્ષમહામંત્ર સિખાયો, નિદિધ્યાસ સિરમુંડ ! ગીતા૦ ૧
કર્મયોગકા દિયા કટોરા, ભક્તિયોગકી ભીખ;
જ્ઞાનયોગ કર દંડ ગહાયા,[5] વાહ ગુરુકી સિખ ! ગીતા૦ ૨
મન નિર્મળ આસન બૈઠાયા, [6]યમ નિયમોંકી દીખ;[7]
હૃદયકુંડમેં અગન જલાયા, કામ ક્રોધ બલિ દીધ ! ગીતા૦ ૩
રંગ અર્જુના મોહ મિટાયા, સારથિ શ્રીવ્રજરાજ;
રથ હાંક રણજુદ્ધ કરાયા, અંત દિલાયો રાજ ! ગીતા૦ ૪

---

૧. લૌકિક ક્ષણભંગુર વીજળી ૨. પ્રકાશં ૩. પરમાત્માનું દિવ્ય સ્વરૂપ ૪. મોક્ષેચ્છાથી સદ્દગુરુને શરણ થવું તે ૫. ગ્રહણ કરાવ્યો ૬. યમ-અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય (અચૌર્ય) બ્રહ્મચર્ય ને અપરિગ્રહ (દેહરક્ષાને માટે જોઇએ તે કરતાં વધારે ભોગસાધનોનો અસ્વીકાર). નિયમ-શૌચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય (નિત્યપાઠ) ને ઇશ્વરપ્રણિધાન (ઇશ્વરભક્તિ) ૭. દીક્ષા

૮૦

(રાગ-મિશ્ર માંડ; તાલ-કહેરવા)

(માયામાં મનડું મોહ્યું રે-એ રાહ)

ડાચું શું દર્પણ દેખે રે, મૂરખ પ્રાણી !
જાશે એક દિન જમ ફાંસી રે, મૂરખ પ્રાણી ! - ટેક.
ગોરું ગુલાબી તારું મુખડું, હા ચાંદ જેવું;
ક્ષણમાં કરમાઇ જાશે રે ! - મૂરખ૦૧
મખમલ ગાલીચા ઢોળી, ચંદનની ખાટ મેલી;
જંગલમાં વસતી થાશે રે ! - મૂરખ૦૨
કાયા આ કોમળ તારી, ચાંદનીમાંયે કરમાતી;
[1]ચિતાનળ ભડભડ બળશે રે ! - મૂરખ૦૩
અંદર દુર્ગંધી મેલી, બાહિર ફૂલેલ સુગંધી;
પવિતર શું એ દંભી રે ? - મૂરખ૦૪
મૂકી સહુ માન અંધા, પાયે પડ સદ્ગુરુ **રંગા** !
[2]પનોતી પૂરી થાશે રે ! - મૂરખ૦૫

૮૧

દુનિયા આ મનનું મટકું રે, પામર પ્રાણી !
નિદ્રાનું મોહક સ્વપ્નું રે, પામર પ્રાણી ! - ટેક.
[3]મેં મેં કરતો હા ચાલ્યો, મૂરખ મેંઢો જો કેવો !
તારે પણ એક દિન જાવું રે, - પામર૦૧
આવ્યો તું ક્યાંથી જીવડા ? જાવું કે પંથ તિહારે ?
ભૂલ્યો હા અધવચ વાટે રે ! - પામર૦૨

---

૧. ચિતાનો અગ્નિ ૨. જન્મમરણની પનોતી ૩. મારું મારું, બકરાનું બોલવું

મૃગજળ દેખી હરખાયો, દોડીને મૃગ પસ્તાયો;
પાણીનું બુંદ ન પાયો રે ! - પામર૦ ૩
એકે [1]કરી ભૃંગ[2] હણાયો, મૃગ [3]મીન પતંગ ઝલાયો;
પાંચે સુખસમણું શાનું રે ?- પામર૦ ૪
આકાશકુસુમની માળા, પહેરી વંધ્યાસુત વે'વા;
મ્હાલ્યો જઇ મનને ઘોડે રે !- પામર૦ ૫
સંધ્યાના રંગ જેવા, સુખદુ:ખ સંસારી તેવાં;
ભાવે ભજ હરિહર **રંગા** રે !- પામર૦ ૬

૮૨

(રાગ-મિશ્ર ખમાજ; તાલ-કહેરવા)
(ક્યાંથી આ સંભળાય-એ રાહ)

જે જાયું તે જાય, જગતમાં, જે જાયું તે જાય;
ફૂલ્યું તે કરમાય, જગતમાં, જે જાયું તે જાય- ટેક.
ઉદય થયો રવિ પ્રાત:કાળે, જનમન સહુ હરખાય;
અસ્ત થતાં નભ માંહી નિશાએ, [4]તિમિર ઘોર છવાય !- જે૦ ૧
ચૌદ ચોકડી રાજ દશાનન,[5] સુરવર સેવા માંહ્ય,
કાળ કોપતાં રીંછ માંકડાં-હાથ, હાય રગડાય !! - જે૦ ૨
હિરણ્યકશિપુ શિવવરદાને, અમર કરે નિજ કાય;
સ્તંભ ફાટતાં થરથર કંપે, ધૂળ ચાટતો થાય !! - જે૦ ૩
વર્ષાકાળે વારિ ઉછળે, નહેર નદી ઉભરાય;
જોતજોતામાં વારિપૂર એ, કો જાણે ક્યાં જાય !! - જે૦ ૪
કુસુમાકર[6] ખીલ્યો સુમ[7] શોભે, દિવ્ય સૂર સંભળાય;
એક દિન જૂનાં ઠૂંઠાં દેખી, અંતર અતિ ગભરાય !! - જે૦ ૫

---

૧. હાથી ૨. ભમરો ૩. માછલું ૪. અંધારું ૫. રાવણ ૬. વસંતઋતુ
૭. ફૂલ

ધનજોબનઅભિમાન નકામો, કાળ સર્વને ખાય;
રાય રંક સુરનરમુનિ કિન્નર, કોથી નવ છટકાય ! - જે૦ ૬
રંગ જ્ઞાન વિણ મોત ટળે ના, નિર્ભય કેમ થવાય ?
[૧]મોહમૃત્યુ એ સૂત્ર સનાતન, [૨]અનુભવથી જ તરાય !- જે૦ ૭

૮૩

(રાગ-તિલક કામોદ; તાલ-દીપચંદી)
(જંગલ વસાવ્યું રે જોગીએ-એ રાહ)

ફટ રે ભૂંડા આ શું કર્યું ? ઓળખ્યા નહિ અવિનાશીજી;
નાશી-ને વળગી દુ:ખી થયો, દોડે મથુરાં ને કાશીજી. - ફ૮૦ ૧
સકળ તીરથ તારા તન વિષે, ગંગા જમુના સરસ્વતીજી;
સાતે પુરી મોક્ષદાયિની, જાણો ગુરુગમથી વાતજી. - ફ૮૦ ૨
વામ ઈડા ગંગા જાણવી, [૩]દક્ષ પિંગલા કાલિંદીજી;[૪]
[૫]મેરુદંડમાં સુષુમ્ણા વહે, શાસ્ત્ર ગંડકી પ્રમાણજી. - ફ૮૦ ૩
વામ કર્ણે ગાંધારી વસે, વદે કાવેરી સંતજી;
દક્ષ હસ્તિની સિંધુ વહે, જાણો જોગ વિવેકજી. - ફ૮૦ ૪
જીભ મહીં મા સરસ્વતી; વામ નેત્રે તે સુષાજી;
તામ્રપર્ણી એ જાણવી, જાણી કરવું સ્નાનજી. - ફ૮૦ ૫
અલંબુષા ગોમતી સતી, વસે દક્ષિણ નેત્રજી;
કુહ ગુદા વિષે નર્મદા, પતિતપાવન ક્ષેત્રજી. - ફ૮૦ ૬
લિંગ મહીં બે નદી વસે, શંખિની વીર્યસવનજી;
મૂત્રવાહિની વારુણી, તાપી તાપદહનજી. - ફ૮૦ ૭
પયસ્વિની સર્વ શરીરમાં, શીલ ઊર્મિ સોહાયજી;
તટ દયા દીપે દમ થકી, ન્હાયે મુક્ત થવાયજી. - ફ૮૦ ૮

---

૧. આત્મસ્વરૂપનું વિસ્મરણ ૨. આત્માનુભવ ૩. જમણી ૪. જમના
૫. બરડાની કરોડ

સંયમસ્નાન સોહામણું, કાપે કોટિજન્મપાપજી;
જન્માતીત લક્ષ્ય એ લહે, માપે આતમ અમાપજી. - ફ૮૦ ૯
સ્નાનથી મેલ શરીરનો, મનનો ધ્યાનથી જાયજી;
ઉભય મેલ નાશ પામતાં, મુક્તિ કરતલ આપજી. - ફ૮૦ ૧૦
જોગસ્નાનની વાત એ, જાણે વિરલા સંતજી;
[૧]કેવળ કુંભક એને વદે, [૨]તુરીય પવન વિગતજી. - ફ૮૦ ૧૧
ન્હાયા તે તો નર [૩]પરવાર્યા, બીજાં દેડકાં ન્હાયજી;
કોટિ કલ્પ વીતી ગયા, તોય ન મટી હાયજી !! - ફ૮૦ ૧૨
વિરલો સદ્‌ગુરુબાલકો,[૪] પૂરણ પુણ્ય પ્રતાપજી;
ન્હાય આત્મનદી સાગરે, થાય તદ્રૂપ **રંગજી**. - ફ૮૦ ૧૩

૮૪

(રાગ-દેશ; તાલ-દાદરો)

(કમજાત રાણી પિંગલા-એ રાહ)

શું થયું જે રૂપ તારૂં જીવ ગયું ફરી ?-
શેઠ થઈને દાસ કેમ થાય ફરી ફરી ? ટેક.
સ્વતંત્ર રાજ વનતણો તું કેસરી[૫] સહી;
મેષ ગોડ[૬] મે મે કરત કાં મરે અહીં ?- શું૦ ૧
અક્ષયસુખનિધાન[૭] તું, રાજરાજવી !
ભીખ માગતો ફરે કાં નિત નવી નવી ?- શું૦ ૨
કાળનોએ કાળ તું વિશાળ શ્રીપતિ,
ભાળ પાછું વ્હાલ આણી સ્વાન્તધીપતિ !- શું૦ ૩

---

૧. રેચકપૂરકથી રહિત કુંભક ૨. (પૂરક, કુંભક ને રેચક, એ ત્રણેની અપેક્ષાએ) ચોથો. ૩. સ્નાનથી કાયમના પરવાર્યા, જન્મ-મરણથી મુક્ત થયા ૪. ગુરુનિષ્ઠ સાધક ૫. સિંહ ૬. પેઠે, જેમ ૭. ભંડાર ૮. બુદ્ધિના નિયંતા

મોહસુરાપાનથી તું ભાન ગયો ભૂલી;
વિપ્રવંશી હાથથી બન્યો જઇ કુલી[૧] !- શું૦ ૪
કોડી માટ ક્રોડ તેં કર્યા જતા [૨]કપિ;
રામ મૂકી દામમાળ કોડથી જપી !- શું૦ ૫
મૂળ તરફ આવ **રંગ** ઘૂમવું મૂકી;
માન મૂરખ વેદવચન, જાણ ગુરુ થકી !- શું૦ ૬

૮૫

(રાગ-માંડ; તાલ-કહેરવા)

કહાં જાના નિરબાના, સાધો, કહાં જાના નિરબાના ? - ટેક.
આના જાના દેહધરમ હૈ, તું દેહી જુગજૂના;
કયા મતલબ દુનિયાસે પ્યારે ? મરઘટ અલખ જગાના.-સા.૦ ૧
રાતદિવસ સબ તેરી કરામત, તું ચંદા સુર સ્યાના;
ફૂંક મારકે સૃષ્ટિ ઉડાવત, પેદા કરત પુરાના.-સા.૦ ૨
ચૌદ માળકા મહલ પિયારે, છનમેં મિટ્ટી મિલાના;
ભસ્મ લગાકે બંભોલાસે, પુનિ પુનિ નૈન મિલાના.-સા.૦ ૩
અહં ખોપડી તોડી ખપ્પર કાલા હાથ ગહાના;
શૂન્ય શહરમેં ભીખ માંગ કર, નિજાનંદ રસ પાના.-સા.૦ ૪
પર્વત સંત્રી દેખો પ્યારે, નદીયન નાચ [૪]સુહાના;
તરુવરમુજરા મોજ દેખકે, સોહં ડમરુ બજાના.-સા.૦ ૫
સુરત પ્રિયાસે **રંગ** જમાના, ભેદ ભરમ મિટાના;
[૫]ખુદી ખોદ કે દેહ દફાના, જીવન્મુક્ત કહાના.-સા.૦ ૬

---

૧. કોળી, હીન ૨. વાંદરા ૩. હોંશથી ૪. સુંદર ૫. અહંકાર